

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TÜRKİYE’DE 1950 – 1960 ARASINDA KÜLTÜR POLİTİKALARI
VE MÜZELERE ETKİLERİ**

Emir Can GÜZEL

**SANAT VE TASARIM ANASANAT DALI
MÜZECİLİK PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Tez Danışmanı
Öğr. Gör. Burçak MADRAN**

İSTANBUL, 2006

ÖNSÖZ

Türkiye müzeciliğinin belli bir tarihsel dönemini aydınlatmayı hedefleyen tez konumu, Müzecilik Bölümü hocalarımla beraber belirledik. 1950 – 1960 yılları arasındaki kültür politikaları ve müzelere etkileri adlı tez konumu seçmemde, bu dönemin araştırmacılar tarafından yeterince aydınlatılmamış olması ve Tarih Lisansı almış olmam etkili oldu. Dolayısıyla bu tezi hazırlarken, mümkün olduğunca çağdaş tarih bilimi ilkelerine uygun hareket etmeye çalıştım. Umuyorum ki bu mütevazı çalışma, bundan sonra yapılacak bu türden çalışmalara küçük de olsa katkı sağlayacaktır.

Öncelikle bu tezi yazmam konusunda beni inanılmaz yüreklendiren ve benim için hocadan çok daha fazla şey ifade eden Tomur Atagök'e teşekkürü borç biliyorum. Tez çalışmam sırasında beni sürekli cesaretlendiren, yönlendiren ve bilgilerini aktaran tez danışmanım sevgili hocam Burçak Madran'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Yüksek Lisans öğrenimim süresince bana çok şey katan tüm Müzecilik Bölümü hocalarıma ve sınıf arkadaşlarıma, teknik yardımlarıyla hayatımı kolaylaştıran Cihan Çolak'a, maddi ve manevi desteklerini hep üzerimde hissettiğim arkadaşlarım Özgür'e, Sabahattin'e, beni yarı yolda bırakmayan emektar bilgisayarına ve bana yardımı dokunan herkese teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	v
TABLO LİSTESİ	vi
RESİM LİSTESİ	vii
EKLER LİSTESİ	viii
ÖZET	x
ABSTRACT	xi
1. GİRİŞ	1
2. ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE KÜLTÜR POLİTİKALARI VE MÜZELER	4
2.1 1930 – 1950 Yılları Arası İktisadi ve Siyasi Durum	4
2.1.1 Atatürk Dönemi	4
2.1.2 İsmet İnönü Dönemi Önemli Olayları	6
2.1.3 Çok Partili Sisteme Geçiş	7
2.2 Erken Cumhuriyet Döneminde Uygulanan Kültür Politikaları	8
2.2.1 Atatürk Dönemi	8
2.2.1.1 Dil Devrimi ve Türk Dil Kurumu	9
2.2.1.2 Türk Tarih Kurumu	10
2.2.1.3 Halkevleri	11
2.2.2 İsmet İnönü Dönemi (1938 – 1950)	15
2.2.2.1 Köy Enstitüleri	16
2.3 Müzecilik Çalışmaları	17
2.3.1 Halkevleri Tarih ve Müze Kolu	22

2.3.2	Kazılar ve Anıtların Onarımı	26
2.3.3	1923 – 1950 Yılları Arasında Kurulan Müzeler	28
2.3.4	Teşkilat Yapısı ve Kanun, Nizamname, Talimatnameler	33
3.	1950 – 1960 YILLARI ARASI KÜLTÜR POLİTİKALARI VE MÜZECİLİK	36
3.1	1950 – 1960 Yılları Arası İktisadi ve Siyasi Durum	36
3.2	1950 – 1960 Yılları Arası Kültür Politikaları	38
3.2.1	1950 – 1960 Yılları Arası Sergi Mekanları ve Sergiler	40
3.2.1.1	1950 – 1960 Yılları Arasında Düzenlenmiş Özel Sergiler	42
3.2.1.2	Müzelerde ve Resmi Kurumlar Tarafından Gerçekleştirilen Sergiler	43
4.	1950 – 1960 YILLARI ARASI MÜZECİLİK ÇALIŞMALARI	48
4.1	Türkiye’nin Uluslararası Kültür Kurumlarıyla İlişkileri ve Müzeciliğe Yansımaları	48
4.1.1	UNESCO Türkiye Milli Komisyonu’nun Kurulması ve Yapılan Faaliyetler	48
4.1.2	ICOM Türkiye Milli Komitesi’nin Kurulması	55
4.2	Arkeolojik Kazılar	61
4.3	Anıt Koruma ve Onarım Çalışmaları	63
4.4	Müzeler	66
4.5	Teşkilat Yapısı ve Kanun, Nizamname, Talimatnameler	88
5.	SONUÇ	92
	KAYNAKÇA	96
	EKLER	102
	ÖZGEÇMİŞ	

KISALTMA LİSTESİ

BCA	Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
BM	Birleşmiş Milletler
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
DP	Demokrat Parti
ICOM	International Council of Museums – Uluslararası Müzeler Konseyi
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
TDK	Türk Dil Kurumu
TTK	Türk Tarih Kurumu
UNESCO	United Nations Educational Scientific and Cultural Organization – Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: 1943–1944 Türkiye’de Müzeler ve Eser Sayısı

Tablo 2: 1950 – 1957 Yılları Arasında Maarif Vekaleti Eski Eserler ve Müzeler Umum
Müdürlüğünce Tamir Edilen Müzeler ve Verilen Ödenekler

Tablo 3: Maarif Vekâleti Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü teşkilatı

RESİM LİSTESİ

Resim 1: İznik Müzesi	71
Resim 2: Karatay Medresesi Çini Eserleri Müzesi	74
Resim 3: Sırçalı Medrese Mezar Anıtları Müzesi	74
Resim 4: İnce Minareli Medrese Taş ve Ahşap Eserler Müzesi	75
Resim 5: Kızılkule Müzesi	78
Resim 6: Kariye Müzesi	79
Resim 7: Türbeler Müzesi	79
Resim 8: Anıtkabir Müzesi	81
Resim 9: Selanik Atatürk Müzesi	81
Resim 10: Çankaya Eski Köşk Atatürk Müzesi	82

EKLER LİSTESİ

- EK – 1: 1923 – 1960 Yılları Arasında Kurulan Hükümetlerin Programlarındaki Kültürle İlgili Olan Maddeler.
- EK – 2a: UNESCO Türkiye Milli Komisyonu 1955 yılı bilanço ve hesapları
- EK – 2b: UNESCO Türkiye Milli Komisyonu 1956 yılı bilanço, bilanço teklifi ve hesapları
- EK – 2c: UNESCO Türkiye Milli Komisyonu 1957 yılı bütçe teklifi
- EK – 2d: UNESCO Türkiye Milli Komisyonu 1958 yılı bilanço ve hesapları
- EK – 3: Milletlerarası Müzeler Konseyi (ICOM) Türkiye Milli Komitesi Talimatnamesi
- EK – 4: UNESCO’nun Müzeler Haftası’nın Kutlanmasıyla İlgili Tavsiye Maddeleri
- EK – 5a: ICOM Türkiye Milli Komitesi Genel Kurulunun 5.6.1958’den 9.6.1958’e Kadar Yaptığı Toplantıda Aldığı Kararlar
- EK – 5b: ICOM Türkiye Milli Komitesi Genel Kurulunun 18.5.1959 Pazartesi Günkü Toplantısında Aldığı Kararlar
- EK – 6a: Türkiye’de 1950 Senesinden 1957 Senesine Kadar Türk Bilim Kurumları Tarafından Yapılan Arkeolojik Kazılar
- EK – 6b: Türkiye’de 1950 Senesinden 1957 Senesine Kadar Yabancı Bilim Kurumları Tarafından Yapılan Arkeolojik Kazılar
- EK – 6c: Türkiye’de 1950 Senesinden 1957 Senesine Kadar Yabancı Bilim Kurumları İle Müşterek Yapılan Arkeolojik Kazılar

- EK – 6d: Türkiye'de 1958 Senesinde Türk Bilim Kurumları Tarafından Yapılan Arkeolojik Kazılar
- EK – 6e: Türkiye'de 1958 Senesinde Yabancı Bilim Kurumları Tarafından Yapılan Arkeolojik Kazılar
- EK – 7a: 1950 - 1957 Yılları Arasında Maarif Vekâleti Eski Eserler Ve Müzeler Umum Müdürlüğünce Tamir Edilen Anıtlar ve Verilen Ödenekler
- EK – 7b: 1958 Yılında Maarif Vekâleti Eski Eserler Ve Müzeler Umum Müdürlüğünce Tamir Edilen Anıtlar ve Verilen Ödenekler
- EK - 8a: Ziya Gökalp Müzesi Bina Fotoğrafları
- EK – 8b: Ziya Gökalp Müzesi Açılış Töreni Fotoğrafları

ÖZET

1950 – 1960 arası Türkiye’de uygulanan kültür politikaları ve bu politikaların müzelere ve müzeciliğe olan etkileri incelenmiştir. Bu dönemde uygulanan kültür politikalarının daha iyi anlaşılması ve analizinin yapılabilmesi için, ayrıca 1950 öncesi Cumhuriyet dönemi uygulanan kültür politikaları da genel hatlarıyla incelenmiş ve bir karşılaştırma imkanı yaratılmıştır.

Dönemlerin kültür politikaları, siyasi ve ekonomik arka plandan bağımsız olarak düşünülemez. Bu nedenle kültür politikalarının hangi dinamiklerden etkilenerek oluştuğu, bu arka plan gözetilerek araştırılmıştır.

Araştırma yapılırken, tez konusunun kapsadığı döneme ait birincil yazılı kaynaklar taranmış ve dönemin belli başlı olaylarını konu alan eserler incelenmiştir. Bu kaynaklardan yola çıkılarak dönemin müzelerle ilgili verileri ortaya konmuştur. Bu veriler, daha önceki dönem verileriyle karşılaştırılarak yorumlanmıştır.

Yapılan araştırmalar sonucunda 1950 – 1960 yılları arasında, 1950 öncesindeki durumun aksine, devletin kültür politikaları üretimine önem vermediği ve buna bağlı olarak da müzecilik çalışmalarının hükümetler tarafından programlanmadığı bulgulanmıştır. Ancak buna rağmen, 1950 öncesinde yetişen müzeci kuşağının çabaları ve UNESCO ile ICOM’a üye olunması sayesinde, müzecilik çalışmalarının devam ettiği gözlenmiştir.

Anahtar Kelimeler

Kültür Politikaları, Müze Teşkilatı, Uluslararası Kültürel İlişki, Anıtlar, Arkeolojik Kazılar, Siyasi İktisadi Ortam - Kültür Yapısı İlişkisi, Erken Cumhuriyet, DP İktidarı.

ABSTRACT

This thesis aims primarily to examine the cultural politics applied in Turkey between 1950–1960 and the hypothetical impacts of those politics on museums and museology. To make a comparison and to fully comprehend and analyze the cultural politics in the mentioned period, pre–1950 Republican era is also taken into consideration in general terms.

The cultural politics of a given period can not be investigated as being virtually separated from the political and economic backgrounds. For this reason, in order to establish the underlying dynamics of cultural politics, an overall political and economic picture is provided.

In order to deepen the research, the primary literature of the relevant period is reviewed and the principal works are thoroughly investigated. Thus, on the basis of these sources the data pertaining to contemporary museums is revealed and evaluated in comparison with the former data.

As a conclusion, it turned up that in contrary to pre–1950 practices, between the years 1950–1960 governments did not put an effort in implementing cultural politics and did not participate in planning museology. However, it can be stated that due to the endeavours of pre–1950 museum curators and the membership to UNESCO and ICOM, museology works in Turkey maintained an average pace.

Key Words

Cultural Policies, Organisational Structure Of Museums In Government, International Cultural Relations, Monument, Archeological Excavations, Politic And Economic Environment-Cultural Organisation Relations, Early Turkish Republic, DP Era

**1923 – 1960 Yılları Arasında Kurulan Hükümetlerin Programlarındaki
Kültürle İlgili Olan Maddeler¹**

8- 4.3.1925 tarihinde kurulan III. İsmet İnönü Hükümetinin Programı:

Millî Eğitim Bakanı: Hamdullah Suphi Tanrıöver. Daha sonra Mustafa Necati Bey. "Hükümetin siyaseti umumiyesi malûmdur. Hariciyede ecnebi devletlerle hüsnü münasebetin muhafazası, ahden muğlâk bulunan mesailin hüsnü intacı, nafia, ziraat ve sıhhat memleket tedabirinin ehemmiyeti mahsusayla inkişaf ettirilmesi ve Cumhuriyetin feyyaz ve islâhkâr mesaisinin maliyede, ticarete, maarifte ve adliyede devamlıdır."

9- 8.11.1928 tarihinde kurulan IV. İsmet İnönü Hükümetinin Programı:

Millî Eğitim Bakanı: Mustafa Necati Bey. Daha sonra sıra ile İsmet İnönü (Başvekil), Vasıf Bey (Çınar), Cemal Hüsnü Bey (Taray).

"Türk harflerinin bütün vatandaşlara kapılarının önünde ve işlerinin başında öğretilmesi için daha bu sene içinde millet mektepleri teşkilâtı yapacağız. Bu teşkilât şehir ve köy, bütün yurdu kaplayacak, vatandaşların işlerinin maişetlerinin en müsait devirlerinde ve yanlarında ya iki aylık ya da dört aylık kurslar açılacak, şehirde ve köyde mekteplere, muayyen içtima mahallerine gelmeğe vakitleri müsait olmayan vatandaşlar için seyyar muallim teşkilâtı yapılacaktır; devletin en büyüğünden en küçüğüne kadar bütün memurları millet mektepleri teşkilâtında ihtiyaca göre çalışacaklar, Reisicumhur Hz. millet mektepleri teşkilâtının umumi reisliğini ve baş muallimliğini kabul buyurmuşlardır. Bu teşkilât ile bir senede, vatandaşların maişet hayatındaki düzeni hiç sarsmaksızın geçkin yaşlara bir kaç yüz bin nüfusu okutabileceğimizi hesap ediyoruz.

İlk tahsili fiilen umumî bir hale getirmek meselesini enine boyuna ve çok özen ile tetkik ettik. Bu günkü usul ile ilk tahsil varabileceği hedeflere varmış gibidir. İdareî hususiyetlerin yerli varidat ile yerli ilk mekteplerle uğraşması tarzında şimdiye kadar takip edilen usulün bugünkü vaziyeti şudur: Varidatı müsait olan yerler ilk ihtiyaç haricinde geniş sarfiyata temayül edecek hale gelmişler, varidatı müsait olmayan yerler tevakkuf ihtimali karşısında kalmışlardır.

Halbuki bu memleketin ilk tahsile umumî ve hususî idarelerden tahsis ettiği varidat ki 20 milyonu geçecek kadardır. Bir elden yani Büyük Millet Meclisi'nin Maarif Vekâleti'nden sarf olunarak bütün memlekette bir plâna göre mütevazı fakat sıhî, temiz ihtiyaca kâfi binalarla ilk tahsili bütün vatana fiilen umumi kılmak mümkün olacaktır. Tetkikatımız seneler sürdü. Vasil olduğumuz kanaat budur."

10- 27.9.1930 tarihinde kurulan V. İsmet İnönü Hükümetinin Programı:

Millî Eğitim Bakanı: Esat Ratıp Bey

"Maarif siyasetimizde mesleki tahsil ve ihtisas, az masrafla çok netice arayan ameli bir mahiyet, mekteplerimizi her türlü menfi tesirattan münezzehtir, ahlâk ve intizam cephelerini bilhassa ehemmiyetli tutan bir zihniyet ve yeni bir kuvvetle devam edeceğiz."

11- 4.5.1931 tarihinde kurulan VI. İsmet İnönü Hükümetinin Programı:

Millî Eğitim Bakanı: Esat Ratıp Bey. Daha sonra sıra ile Reşit Galip Bey, Refik Saydam, Hikmet Bey (Bayur), Abidin Bey (Özmen).

"Maarife gayelerimizin temini için az masrafla çok okutabilmek usullerinin tatbikatında bilhassa mesai sarf etmek kararındayız."

¹ Kantarcıoğlu, Selçuk. T.C. Hükümet Programlarında Kültür. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 1938.

12- 1.3.1935 tarihinde kurulan VII. İsmet İnönü Hükümeti Program getirmemiştir. Millî Eğitim Bakanı: Abidin Özmen. Daha sonra Saffet Arıkan.

13- 1.11.1937 tarihinde kurulan Celal Bayar Hükümeti Programı: Millî Eğitim Bakanı: Saffet Arıkan

"Parti programımızdaki direktiflere göre, milli kültür sistemimizin inkişafına azami önem vereceğiz. İlk öğretim her bakımdan üzerinde en çok duracağımız ve en çok ehemmiyet vereceğimiz mevzudur.

Aile ocağından sonra millî kültür ile ilk temas ilk okullarda başlıyor. Genç vatandaşlar her şeyi benimseyen ve henüz temyiz kabiliyeti teessüs etmemiş olan taze zekâsı ile ancak en doğruyu en iyiyi ve en güzeli öğretecek bir müesseseye emanet edilebilir.

İlk tahsilde alınan fena intibaları müteakiben düzenleyebilecek ali bir tahsil sistemi henüz icad edilmemiştir.

Fena bir ilk öğretim, fena bir hayata başlayış demektir. Bu genç vatandaşın karakterinin teşekkülüne mani olur ve hatta bozabilir, bunun içindir ki, İlk öğretime en çok ehemmiyet vereceğiz. En kıymetli en iyi yetişmiş ve en kıymetli elemanlarımızı bu işte ve bu iş için adam yetiştirmekle kullanacağız. İyi bir ilkokul öğretmenini en yüksek bir okul öğretmeninden mahiyet itibarile daha az mühim bir vazife almış saymıyoruz ve kendilerinin hayatile refahlarile ve bu mühim vazifeyi başarı kabiliyetleri ile en yakından alakadar olmakta devam edeceğiz.

Meslekî tedrisattan bahsetmek istiyoruz.

Mecburî öğretimin gayesi vatandaşlara konuştukları dilin kaidelerini ve mensup oldukları milletin tarih ve rejimini öğretmek ve hatta daha ileri adımları bakımından zarurî ilk bilgiyi kendilerine vermektedir.

İlk tahsili bitirenlerin hepsini istidad ve kabiliyetleri neden ibaret olursa olsun üniversiteye dayanan bir mekanizma karşısında bırakmak istemiyoruz.

Çünkü bunun neticesi bir taraftan tesis ve kuvvetlendirmek istediğimiz yeni ve ileri Türkiye hayatının en zarurî elemanlarından mahrum bırakmak ve diğer taraftan yavaş yavaş memlekette bir ihtisasa varmadan sönmüş veya yarı tahsille kalmış veyahudda bizzat ekmeğini kazanmaktan aciz sadece diplomasına dayanan bir asabî yorgunlar kafilesile karşılamak olur.

Kemalist rejimde okul yalnız (Mecburi ahkâm) değildir.

Büyük tarihimiz büyük milletimizin her ihtisas sahasında en büyük adamları yetiştirmiş olduğunu gösteriyor. Bu kabiliyet kanı damarlarımızdadır.

Meslekî tedrisatın vazifesi bu kabiliyetleri yeni hayatın bir sahası için yetiştirmek işini bilir yaşama hevesi kırılmamış en yüksek teşebbüs ve hayatla mücadele kabiliyetini haiz başarılı dayanıklı müsbet sanatkâr ve ihtisas sahibi elemanlar yetiştirmektedir. Bütün hayat ve faaliyet sahaları için bol ayrı ayrı meslekî tedrisat maarifimizin belkemiği olacaktır.

İlk öğretim mevzuuna mütenazır olarak her nevi meslek mekteplerine ehemmiyet verilecektir.

Bunun klâsik üniversite tahsilini ihmal edeceğiz, demek olmadığı aşîkârdır. Bilâkis bu müesseselerimizi de hakiki ilim adamı yetiştirecek şekilde ve ancak bu istidadı en müteakabil surette gösterebilmiş olanların başarabilecekleri çetin ve fevkalâde disiplinli ilim müesseseleri halinde yükseltmek mesaimize devam edeceğiz.

İlave ve tesis edilecek fakültelere ait işi hazırlayarak Ankara Üniversitesi'ni kuracağız. Orta okullara ve liselere layık olan büyük ehemmiyeti vermekte devam edeceğiz.

Şefin, işaretleri dairesinde doğu bölgemizde bir kültür merkezi esaslarını kurmaya başlayacağız.

Milli kültür bakımından büyük önemi olan ve şefin ilim ve kültür sahasında en büyük abidelerinden biri halinde daima yükselecek bulunan tarih ve dil araştırmalarımıza ve bunlarla alakadar işlere hususi ehemmiyet vermeğe devam edeceğiz.

İyi ve çok eğitmen öğretmen yetiştirmeğe bilhassa kıymet vereceğiz. Avrupa'nın tanınmış ilim ve sanat merkezlerine talebe göndermeğe devam edeceğiz. Lüzumlu görülecek ilim ve teknik şubeler için kıymetli mütehassıslar da getireceğiz. Bu suretle muhtelif sahalardaki millî eleman ihtiyaçlarımızı temine çalışacağız.

Bütün devlet okullarının kemiyet itibarile olduğu kadar keyfiyet ve teçhizat itibarile de en yüksek derecelere ulaştırılması hedefimizdir.

Millî sahnemiz Türk kültürünün mâ'kesi güzel dilimizin en iyi şekilde telâffuzu ve bedei tarzda ifadesini yayan sanat kaynağı olarak ele alınacaktır. Bunda modern teknik vasıtalarına ehemmiyet vereceğiz.

Güzel Sanatlar Akademisi'nin bugünkü başlanmış olan ıslahatını yürüteceğiz.

Millî kültür kadrosu içinde mütalaasını zaruri gördüğümüz sporu profesyonel şampiyon yetiştirmek için istemiyoruz.

Spor okullarımız, sahnemiz gibi milli kültürümüzün bir cüzüdür. Büyük gaye Türk vatandaşını fikir ve düşünce itibarile kuvvetli, vücut itibarile kuvvetli en ve tam sıhhatli, seciyeli gülbüz güzel insan olarak yetiştirmektir. Nasıl ki memleketimizde okumak yazmak bilmeyen tek vatandaşın kalmasını istemiyorsak sevdiği ve bütün hayatınca tatbik edeceği lâakal bir spor olmayan vatandaş da kalmamalıdır. Salim bir kafa ancak sağlam bir vücutta olabilir sözü Türk atasözüdür. Yine bu mülhaza iledir ki bütün vatandaşlarda verim kudretini muhafaza için muntazam çalışma hafta ve yıl tatillerinde istifade ve seyahat zevkinin inkişafına taraftarız.

Sporu bir merkeze bağlayıp teşkilatlandırmak ve muhtelif spor teşekkül ve hareketlerini o vasıta ile idare etmek için yüksek huzurunuzda bir kanun layihası geleceğiz.

Maddî manevi düzen, refah, kültür seviyesinin yükselmesi ve bütün bunların başarılmaması ve devam etmesi ancak milli emniyet ve tamamiyetimizin icabında herkese karşı masum tutulabilmesiyle kabildir."

14- 11.11.1938 tarihinde kurulan II. Celal Bayar Hükümetinin Programı:

Millî Eğitin Bakanı: Saffet Arıkan. Daha sonra Hasan Ali Yücel.

"Teşkilâtı esasiye hükümlerine göre sizin itimatınızı kazanmak için, Hükümetin programını size arz etmek iktiza eder.

Benim bu mebhasde sözüm yoktur.

Geçen sene, lütfen tasvibinize iktiran eden programımızın şimdiye kadar yapılmış olan kısımlarında mâadasını yürütmek azim ve kararındayız."

15- 27.1.1939 tarihinde kurulan I. Refik Saydam Hükümetinin Programı:

Millî Eğitip Bakanı: Hasan Ali Yücel

"Memleketimizin maddî refahı ve iktisadi kalkınması ancak kültür seviyemizin bunlarla muvazi olarak yürümesiyle mümkün olacaktır kanaatindeyiz. Türk çocuğunu daha ilk tahsil yaşında iken mektebe alarak, zekâ, istidat ve faaliyetin uygun bir silsile takip ettirmek memleketin ilim sanat ve pratik hayat ve teknik faaliyet sahalarında görülen eleman ihtiyacını onların yetişkin varlıklar ile karşılamak maarif işlerinde tutacağımız esaslı yoldur. Bu yolda emin yürüyebilmek için ilk tahsili öğretmen ve eğitmenlerimizle vermeğe çalışmakta devam edeceğiz. Mevcut liseleri, keyfiyetçe olgunlaşmak ve yüksek tahsil müesseselerini tam hazırlayıcı mektebler haline getirmek emelindeyiz. Ankara, İstanbul üniversiteleri ile diğer yüksek tahsil mekteblerinin inkişafı yakından takip edilecektir. Türk çocuğunun ahlâkı temiz ruhça ve bedence sağlam milletine vatanına Cumhuriyete ve inkılâba sadık yetiştirmek maarifimizin başlıca hedefidir. Tarih ve dil inkılâbımızın milli ruhun doğuşunu ve kuvvetlenmesine verdiği hızı artıracaktır."

16- 3.4.1939 tarihinde kurulan II. Refik Saydam Hükümetinin Programı:

Milli Eğitim Bakanı: Hasan Ali Yücel.

"Bu kabine de, şimdiye kadar olduğu gibi mensup olduğumuz Cumhuriyet Halk Partisi'nin programını tahakkuk ettirmek için çalışacaktır."

17- 9.7.1942 tarihinde kurulan I. Şükrü Saraçoğlu Hükümetinin Programı: Milli

Eğitim Bakanı: Hasan Ali Yücel.

"Biz Türküz, Türkçüyüz ve daima Türkçü kalacağız. Bizim için Türkçülük bir kan meselesi olduğu kadar ve lâakal o kadar vicdan ve kültür meselesidir. Biz azalan ve azaltan Türkçü değil, çoğalan ve çoğaltan Türkçüyüz. Ve her vakit bu istikamette çalışacağız.

Dünkü Türk gençleri müstakil ve hür bir vatana malik olmak şuurlu ve mütecanis bir millete mensup olmak, memleketi müspet ilimlerle idare etmek ve vatanın hayat ve servet membalarının memleketin elinde görmek istiyorlardı. Bu gün bütün bu idealler birer birer tahakkuk etti. Vaktiyle İzmir'in atlarla çekilen tenekeden tramvayları bile yabancı bir şirketin imtiyaz mevzuu sayılmıştı. Bugün vatanın dört bucağından muntazaman işleyen trenler, yer yer kurulan fabrikalar sadece Türk bilgisi tarafından yaratılmıştır.

Bugünkü Türk vicdanı vatanın her gün biraz daha kuvvetlendiğini Türk milletinin her gün biraz daha refaha kavuştuğunu ve bilhassa Türk köylüsünün her gün biraz daha yükseldiğini anlamak ve köylü ile bilgi ve toprağı birleştiren bir ideale doğru yürüdüğümüzü görmek istiyor. Hepimiz bu idealin yolcularıyız. Ve muvaffak olacağımıza inanıyoruz.

Son yılların gayretiyle dünyadaki arkadaşlarının sıfatına çıkmış olan üniversitelerimiz, yüksek mekteplerimiz ve bunları dolduran gençlerimiz her gün ağırlaşan bilgileri ve artan adetleri ile ideale doğru hamleler yapmağa hazırlanıyor. Onun için bu gençlerdeki heyecanları beraber yaşamak ve onlarla daha çok çalışmak kararındayız. Bugün için henüz pek çok olmakla beraber Köy Enstitüleri köylerimizi ve köylülerimizi daha şimdiden yükseltmeğe başlamıştır. Bu iki uç arasındaki yüz binlerce Türk genci bir tek yoldan aynı hedefe yürümek için hazırlanıyor.

18- 9.3.1943 tarihinde kurulan II. Şükrü Saraçoğlu Hükümetinin Programı:

Milli Eğitim Bakanı: Hasan Ali Yücel

"En büyük ilâveyi maarife yaptık. Buraya konan para geçen seneye nazaran 14,5 milyon lira fazladır. Diğer bir tabirle on sene evvel on milyon lira olan maarif bütçesi gelecek sene 43 milyon lira olacaktır.

Bundan mâada, hususi dairelerin maarif işlerine tahsis ettiği paralar on sene evvel 12 milyon lira iken bu miktar içinde bulunduğumuz yılda 19 milyon lirayı bulmuştur. Bunlara mukabil yüksek tahsil talebesi on sene evvel 7.000 iken bu sene 16.600 ü bulmuştur. Lise talebesi on sene evvel 7800 iken bu sene 30.000'i bulmuştur. Orta okul talebesi de on sene içinde 3.500'den 100.000'e çıkmıştır.

İlk tahsil talebesi de on sene içinde 525.000'den 970.000'i bulmuştur.

Bundan başka güzel sanatlar akademisinde on sene evvel 157 talebe mevcutken bu rakam bugün 547'yi bulmuştur. Altı yıl önce 68 talebesi olan konservatuar da bugün 147 talebeye maliktir.

Bunlardan mâada, teknik öğretim talebeleri üç sene içinde 9.000'den 14.500'e çıkmış, köy enstitüleri talebesi de dört sene içinde 3.000'den 12.000'e varmıştır.

Son senelerde halkımızda ve maarifimizde gördüğümüz hamleleri takviye etmek ve bir an evvel bilgili ve verimli vatandaş adedini arttırmak için bütün kuvvetimizle bu cereyana katılmakta vatan ve millet için büyük faydalar gördük ve bu cereyanın hızını azaltmamak için önümüzdeki senenin maarif bütçesine 14,5 milyon lirayı ilâve ederken cidden haz duyduk.

Maariftten sonra en büyük rakamı istihsal kaynağımız olan ziraata ayırdık."

19 - 7.8.1946 tarihinde kurulan Recep Peker Hükümetinin Programı :

Millî Eğin Bakan: Reşat Şemsettin Sirer

"Öğretimin her kademe ve nevindeki Türk gençliğinde millî duygunun kuvvetlenmesi ve gençlerimize Türk inkılâbının ana fikirlerinin benimsetilmesi, Türk tarihi mefahirinin öğretilmesi öğretim ve eğitim çalışmalarımızın esası olacaktır.

Köy okullarını yapmak işinde köylüyü bizzat çalıştırma sistemine devam edilecektir. Ancak bu okulların kereste, kiremit, cam, çivi gibi para ile satın alınması gereken malzemesini devlet temin edecektir. Köylülerle, vasıtaları ekip biçme, nadas zamanlarında serbest kalacaktır. Bütün okulsuz köyleri okula kavuşturma işi, öğretmen yetiştirme faaliyetine muvazi ve bununla ahenkli bir şekilde ve ortalama 10 yıllık bir süre içinde tamamlanacak suretle Bakanlar Kurulunca teferruatlı bir uygulama planına bağlanacaktır.

Şehir ve kasabalardaki ilkokul yapımı da köylerdeki esaslara benzer usullere bağlanacaktır. İlkokulu bitiren köy çocuklarını, köyde işe yarar bir meslek sahibi yapmak üzere bölge okullarının teşkiline devam edilecektir.

Köy enstitülerinden çıkan gençlerin kendilerinden beklenen hizmeti başaracak surette bilgi ve tam bir millî duygu içinde yetişmelerine dikkat edilecektir.

Enstitülerde yetiştirilmekte bulunan köy sağlık memurlarının sayısı artırılacaktır.

Okulu bulunmayan yerlerden gelecek öğrencilerin tahsilini kolaylaştırmak için okullu merkezlerde öğrenci yurtlarının çoğaltılmasına çalışılacaktır. Her nevi ve derecedeki okulların öğretim araçlarının ve laboratuvarlarının tamamlama gayretleri artırılacaktır.

Öğretimin her derecesi için ihtiyacı karşılayacak sayıda ve ehliyetle öğretmen yetiştirme işini dikkatle göz önünde bulunduracağız. Bu maksatla öğretmen okullarımızın teşkilat ve programlarında ihtiyacın bugünkü şekline uygun düzeltmeler yapılacaktır.

Kasaba ve şehirlerimizin ortaokul ihtiyacını gidermek için gereken öğretmen kadrolarının yetiştirilmesine önem verilecektir. Liseleri bitirip olgunluk imtihanlarını vermiş olan gençlerin, burslu veya yatılı olanlara ait müsabaka dışında üniversite fakültelerine ve yüksek okullara girebilmelerini önleyen kayıtlar ve imtihanlar kaldırılacaktır.

Tıp ve kimya gibi lâboratuvar ve klinik durumları öğrenci kabulünde bir sınırlamayı zarurî kılmış olan kollarda eksikler giderilecek, yakın yıllarda bu kollara da olgunluk imtihanını vermiş her öğrencinin kabulü sağlanacaktır.

Üniversitelere verilmiş olan özerklik içinde gelişmelerine dikkat edeceğiz.

Yüksek Ziraat Enstitüleri de Üniversiteler Kanununun şumülü içine alınacaktır.

Teknik öğretim kurumlarımızın mevcut plana göre geliştirilmelerine devam olunacaktır.

Ankara'da büyük bir millî kütüphanenin kurulması için gereken çalışmalara hemen başlanacak ve memlekette artan okuma alakasını karşılayıcı kitaplıklar açılması ve mevcutların geliştirilmesi planlanacaktır.

Devlet Opera ve Tiyatrosu, kanun tasarısı hazırlanacak, Ankara Devlet Tiyatrosu binası yapılacak; Güzel sanatların türlü dallarında yeni kurumlar vücuda getirilecektir.

Her türlü spor faaliyetleri okullar ve kulüpler için öğretici kadroyu yetiştirecek olan Yüksek Beden Terbiyesi Enstitüsü'nün açılmasına çalışacağız.

Kapalı ve açık beden terbiyesi ve spor sahaları kurulması işinde teşebbüs alacağız."

20- 30.9.1947 tarihinde kurulan I. Hasan Saka Hükümeti'nin Programı:

Millî Eğin Bakan: Reşat Şemsettin Sirer

"Hükümetin ehemmiyetle üzerinde duracağı başlıca işleri yüksek heyetinize bu suretle bildirmiş oluyorum. Hükümetin sürekli genel vazifeleri hakkında tafsilata girişmeyi faydalı bulmadık. Hiç şüphe yok ki, bütün icraatında partimiz programına bağlı kalan hükümetimiz sağlık işlerinin ve millî eğitimin gelişme şartları üzerinde ehemmiyetle duracağı gibi, işçi ve çalışma hayatını nizamlama ve sosyal emniyeti sağlama meseleleri ile de çok yakından alakadar olacaktır."

21- 9.6.1948 tarihinde kurulan II. Hasan Saka Hükümetinin Programı:

Milli Eğitim Bakanı: Tahsin Banguoğlu

"Yurdunuzun medeniyet ve refah yolunda ilerlemesini halk iradesine dayanan bir idaresinin devamında görüyoruz. Bunun için kanunlarda, sosyal ve politik hayatta olduğu gibi her derecede okullarımızda demokratik terbiyenin yerleşmesine ehemmiyet vereceğiz."

22- 22.5.1950 tarihinde kurulan I. Adnan Menderes Hükümeti'nin Programı:

Milli Eğitim Bakanı: Avni Başman, Nuri Özson, daha sonra Tevfik İleri.

"Maddî bakımdan ne kadar ilerlemiş olursa olsun, millî ahlâkı sarsılmaz esaslara dayanmayan, ruhunda manevî kıymetlere yer vermeyen bir cemiyetin, bugünkü karışık dünya şartları içinde kötü akıbetlere sürükleneceği tabiidir. Talim ve terbiye sisteminde bu gayeyi göz önünde bulundurmeyen, gençliğini milli karakterine ve ananelerine göre manevî ve insanî kıymetlerle teçhiz edemeyen bir memlekette ilmin ve teknik bilginin yayılmış olması, hür müstakil bir millet olarak yaşamanın teminatı sayılamaz. Yıllardan beri sarıh bir istikâmetten ve rasyonel bir plandan mahrum olduğu için mütemadi değişikliklere, sarsıntılara uğrayan maarifimizin, milletçe katlanılan büyük maddî fedakârlıklara mütenasip bir verimlilik arz etmediği açık bir hakikattir. Hükümetimiz, parti programımıza tespit edilmiş esaslar dairesinde, bu büyük millî davayı bir kül halinde ehemmiyetle ele almış bulunuyor. Tamamiyle demokratik bir ruh ile ve ilmin son neticelerine göre tespit edilecek geniş ve teferruatlı bir plan için maarif nimetini memleketin her tarafına müsavî şartlarla yaymayı temin edecek kanun tasarılarını hazırlıklarımız biter bitmez yüksek tasvibinize arz edeceğiz."

23- 30.3.1951 tarihinde kurulan II. Adnan Menderes Hükümetinin Programı:

Milli Eğitim Bakanı: Tevfik İleri, daha sonra Rıfkı Salim Burçak.

"Memlekette ilk, orta, yüksek ve teknik öğretim şubelerinin bir tek umumi maarif siyasetine göre idare edilmesi yoluna girilmiştir. Bu suretle muhtelif derece ve istikâmetteki maarif müesseselerinin ahenkli bir şekilde gelişmeleri sağlanmış olacaktır."

Teknik öğretim okullarında ziraat ve yol kalkınmasının makineleşmesine muvazi olarak bölge ihtiyaçlarına lüzumlu ustaları yetiştirmek üzere kurslar ve şubeler kurulacaktır."

Köy okulları inşaatında Doğu illeri ile bu kadar geri kalmış diğer illerin ihtiyaçları ön planda tutulacak ve köylü vatandaşlarımızı mükellefiyete tabi tutan mevzuat kaldırılacaktır."

Doğuda bir üniversitenin temeli atılacaktır. Umumi terbiyemizde millî hedefleri gözden kaçırmadan ilmî ve pedagojik esaslara göre karakter şahsiyet ve maneviyat gelişmesine ehemmiyet vereceğiz."

Gençliğe millî karakterine ve ananelerine göre manevî insani kıymetlerle teçhiz edemeyen bir memlekette ilmin ve teknik bilginin yayılmış olması, hür ve müstakil bir millet olarak yaşamanın teminatı sayılamaz. Gençliğimizin "Vatan" ideali etrafında toplanmasını hareket noktası olarak alıyoruz."

İlkokul öğretmenlerinin gerekli hususiyetler göz önünde bulundurulmak şartıyla, aynı menşeden gelmelerine ve umumiyetle öğretmenlerimizin çok iyi vasıfta yetişmelerine ehemmiyet vereceğiz. Tahsil ve terbiyede ilmi usullere sıkı sıkıya bağlı kalacağız."

24- 17.5.1954 tarihinde kurulan III. Adnan Menderes Hükümetinin

Programı:

Milli Eğitim Bakanı: Celâl Yardımcı

"Hür ve müstakil bir millet olarak yaşamanın teminatını yalnız memleketin maddî kudret ve takatinde değil, ayna zamanda halkın ve gençliğin manevî değerlerle teçhizinde bulan iktidarlarımızın maarif sahasına hayli bir ehemmiyet atfetmesi elbette ki tabii idi."

1950 yılında iktidara geldiğimiz zaman ilk iş olarak iktisadi kaynaklarımızı ve malî imkânlarımızı takviye edecek işlere girişmiş olmamıza rağmen maarif hizmetlerine 1950'nin 197 milyon lirasına mukabil 1954 yıllarla 313 milyon lira tahsis etmiş bulunuyoruz.

İktisat tedbirlerimizin müspet neticeleri ve malî takatimizde husule gelen inkişaf üzerine önümüzdeki devrede, bütün idari hizmet şubelerinde olduğu gibi, maarif sahasında da, iktidarımızın evvelki devirlerde mukayese edilmeyecek derecede hummalı harekete girişmenin zamanı artık gelmiş bulunmaktadır. "Gelecek yıllarda, bu sahada çok mühim neticeler elde edeceğimizden emin bulunuyoruz."

25- 9.12.1955 tarihinde kurulan IV. Adnan Menderes Hükümeti'nin Programında Kültür ve Milli Eğitimle ilgili hususlara yer verilmemiştir.

Milli Eğitim Bakanı: Ahmet Özel, daha sonra Tevfik İleri.

26- 4.12.1957 tarihinde kurulan V. Adnan Menderes Hükümetinin Programı:

Milli Eğitim Bakanı: Celâl Yardımcı, daha sonra Atıf Benderlioğlu.

"Mekteplerden sağlık müesseselerine toprak tevziinden tapulamaya, emniyet ve asayiş teşkilâtından mahkemelere kadar bilcümle âmm hizmetlerinin aziz milletimizin ihtiyaçlarına cevap verebilmek üzere, mali ve maddi her türlü imkânlardan faydalanılarak geliştirilmesine çalışılmıştır."

27- 11.7.1960 tarihinde kurulan I. Cemal Gürsel Hükümeti'nin Programı:

Millî Eğitim Bakanı: Fehmi Yavuz, daha sonra Bedrettin Tuncel.

"Milli Eğilim dâvası, baş davalarımızdandır. Demokrasinin kökleşmesi, soysuzlaşmamasının teminatı, özlenen iktisadi refahın tahakkuku, büyük kütlelerin, yeni yetişen nesillerin milli eğitimden en geniş ölçüde faydalanmalarına bağlıdır. Milli Eğitim teşkilât ve programlarımızı, bugünkü istikrarsız halinden kurtarmak, en acele işlerimiz arasındadır. Maarifimizin muhtaç olduğu nizam içinde ve belli metotlarla çalışan medenî ve milli bir müessese haline getirmeyi matuf olmak üzere, gerekli inceleme ve araştırmalara başlamak, gelecek iktidarlara bu istikamette hazırlıklar bırakmak, başlıca arzularımızdandır.

Millî Eğitimi durgun halinden çıkarıp yapıcı ve başarılı bir vusfa ulaştırmak amacımızdır."

28- 5.1.1961 tarihinde kurulan II. Cemal Gürsel Hükümeti'nin Programı yoktur.

Milli Eğitim Bakanı: Turhan Feyzioğlu, daha sonra Ahmet Tahtakılıç.

EK-3

MİLLETLERARASI MÜZELER KONSEYİ (ICOM) TÜRKİYE MİLLİ KOMİTESİ TALİMATNAMESİ*

Karar Sayısı: 4/7862

4895 sayılı kanunla katılmış bulunduğumuz Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu'nun (UNESCO) teşebbüsü ile Paris'te kurulmuş bulunan Milletlerarası Müzeler Konseyinin Nizamnamesine göre hazırlanmış bulunan ilişik "Milletlerarası Müzeler Konseyi (ICOM) Türkiye Millî Komitesi Talimatnamesinin meriyete konulması; Millî Müdafaa, Dâhiliye, Hariciye, Maliye, Sıhhat ve İçtimai Muavenet ve Ziraat Vekâletlerinin muvafık mütalâalarına dayanan Maarif Vekâletinin 10.8.1956 tarihli ve 360/10323 sayılı yazısı üzerine, İcra Vekilleri Heyetince 24.8.1956 tarihinde kararlaştırılmıştır.

REİSİCUMHUR

C. BAYAR

Başvekil
A. Menderes

Devlet Vekili
Dr. M. C. Bengü

Devlet Vekili
Ş. Ergin

Devlet Vekili
E. Kalafat

Devlet Vekili
C. Yardımcı

Adliye V. V.
Dr. M. C. Bengü

Millî Mü. V. V.
Ş. Ergin

Hariciye V. V.
E. Menderes

Dâhiliye Vekili
E. Menderes

Maliye V. V.
A. Menderes

Maarif Vekili
A. Özel

Nafia Vekili
M. Çavuşoğlu

İkt. ve Tic. Vekili
Z. Mandalıncı

Sıh. ve İç. Mua. V.
Dr. N. Körez

Güm. ve İnh. Vekili
H. Hüsmen

Ziraat Vekili
E. Budakoğlu

Çalışma Vekili
M. Tahran

Münakalât Vekili
A. Demirer

İşletmeler Vekili
S. Ağaoğlu

* ICOM Türkiye Milli Komitesi Haber Bülteni. 1958. Sayı:1. Ss.9-18.

MİLLETLERARSI MÜZELER KONSEYİ (ICOM) TÜRKİYE MİLLİ KOMİTESİ TALİMATNAMESİ

MADDE: I

Kuruluş, unvanı çalışma yeri:

1— Memleketimizin de azası bulunduğu, merkezi Paris'te olan Milletlerarası Müzeler Konseyi Nizamnamesinin 5 inci maddesine uygun olarak Ankara'da bir Milli Komite kurulmuştur.

2— Bu Komitenin unvanı "Milletlerarası Müzeler Konseyi (ICOM) Türkiye Milli Komitesi"dir.

3— Milli Komitenin çalışma yeri Ankara'da Etnografya Müzesi binasıdır.

MADDE: II

1 — Milletlerarası Müzeler Konseyi (ICOM) Nizamnamesinin 2'nci maddesinde kabul edildiği veçhile, müze sözü ile umumi menfaate hadim, sanata, ilme, teknolojiye ait koleksiyonlar, nebatat ve hayvanat bahçeleri, akvaryumlar ve daimi teşhir salonları olan kütüphaneler ve arşivler kast olunmaktadır.

MADDE: III

Millî Komitenin gayesi:

1 — Türkiye müzelerini ve müze mensuplarını milletlerarası seviyede temsil etmek için bir teşkilat kurmak;

2 — Müzeler ve müzecilik mesleğine mensup azalar arasında milletlerarası işbirliğini inkişaf ettirmek;

3 — Milletlerarası eğitim, bilim ve kültür teşekkülleri ile işbirliği yaparak müzeleri ve müzecilik mesleğine mensup azaların gayretlerini;

a — Bilginin sağlanması, ilerlemesi ve neşri;

b — Halk eğitiminin ve kültürünün tamimi;

c — Bütün insanlar arasında karşılıklı danışmanın ve anlayışın sağlanması hususlarına tevcih etmek bu Komitenin gayelerindendir.

MADDE: IV

Vazifeler

1 — Milli Komite, gayesini gerçekleştirmek için Milletlerarası Müzeler Konseyi (ICOM) bu konseye bağlı milli komitelerle doğrudan doğruya temas ve münasebet kurar ve icabında onlarla işbirliği yapar.

2 — Memleketimizdeki her çeşit müze faaliyetini dışarıdaki ilgili komitelere aksettirir ve aynı şekilde diğer memleketlerdeki çeşitli müze mensuplarının yetişmeleri için imkânlar arar.

3 — Memleketimizdeki müze teşekkülleri ile Milletlerarası Müzeler Konseyi (ICOM) Teşkilâtı ve bu Teşkilâta bağlı milli komiteler arasında mesleki ve teknik bakımdan yapılacak mübadeleleri düzenler, bu alanda girişilecek her türlü işbirliği teşebbüslerinin gerçekleşmesine yardım eder.

MADDE:V

Millî Komite

A — Kuruluş:

1— Milletlerarası Müzeler Konseyi (ICOM) Türkiye Millî Komitesi, memleketimizde müzeciliğin çeşitli kollarında faal olarak çalışan, müzelerde hizmeti mütâakıp emeklilik ile veya diğer bir sebeple ayrılmış bulunan mütehassıslardan ve müzelerin kuruluşuna maddi ve mânevi müzaheretini sebkât eden şahsiyetlerden kurulur.

2 — Milli Komitenin ilk kurucuları Maarif Vekâletinin 6.4.1948 tarih ve 367 sayılı mucibi ve tamamlayıcı diğer emirlerle adları belirtilmiş olan kimselerdir.

3 — Bu Komite lüzumunda 1'inci fıkrada belirtilen vasıfları haiz olmak şartı ile diğer azalar da seçebilir ve bunları çalışmalarına iştirak ettirebilir.

4 — Milli Komite azalarının sayısı 18'i tecavüz edemez. Ancak, Milli Komite 1'inci fıkradaki vasıfları haiz olmak şartıyla:

a — Gayri mahdud sayıda yardımcı aza (ICOM merkezine neşriyat karşılığı aidat veren):

b — Gayri mahdud sayıda koruyucu aza (ICOM merkezine ICOM Nizamnamesindeki aidatı taahhüt eden) ve

c — İstisnai hallerde, fahri aza seçebilir.

5 — Millî Komite şu şekilde kurulur:

Millî Komiteyi sayısı on beşi geçmemek üzere müze mütehassısları (Müze Müdürü, Müze Müfettişi, Şube Şefi, Laboratuvar Şefi, Asistan, Müzelerde Öğretim ile vazifeli terbiyecisi) kurarlar. (Bu sayının azami 1/3 ü emekliliğe ayrılmış müzecilerden olabilir.)

On beş kişilik heyet ayrıca yardımcı azalardan azami üç kişiyi daha komiteye iltihaka davet eder. Bu azalar Millî Komite azalığının bütün haklarını haizdirler.

6 — Millî Komite azaları üç sene müddetle seçilirler. Millî Komite seçimlerinin Milletlerarası Müzeler Konseyi'nin üç yıllık mütat toplantısından iki ay önce yapılmış olması şarttır. Bu seçimde azalar Millî Komite Reisini seçerler. Eski azalar tekrar seçilebilirler.

B — Vazifeleri:

1— Millî Komite III üncü maddede belirtilen gayelerin gerçekleştirilmesi için yapılacak çalışmaların ana hatlarını tâyin eder.

2— Millî Komite, ICOM gayesini gerçekleştirmek ve çalışmalarını yürütmek için beş kişilik bir icra komitesi seçer. Milli Komite Reisi aynı zamanda icra Komitesi Reisidir.

3— Millî Komite, icra Komitesinin çalışmaları hakkında vereceği raporları inceler.

4— Millî Komite, azalarının 3/2 sinin teklifi ile bu talimatname hükümlerinde değişiklik yapabilir.

C — Toplantı zamanları, yeri:

1 — Millî Komite, Reisinin daveti üzerine yılda iki defa Mayıs ve Eylül aylarının ilk haftalarında toplanır. Bu toplantılar icra Komitesinin tensip edeceği yerde yapılır.

2 — Millî Komite, bu toplantıların dışında İcra Komitesinin daveti veya Komite azalarının üçte ikisinin talebi üzerine fevkalâde toplantılar da yapabilir.

D — Nisap:

1 — Toplantıların yapılabilmesi için en az on âzanın iştiraki şarttır. Toplantıda bulunmayan aza diğer bir azayı yazılı olarak tevkil edebilir veya mektupla reyini kullanabilir.

2 — Millî Komitenin kararları ekseriyetle alınır. Ancak talimatnamede yapılacak değişiklik tekliflerinin kabulü için tam aza sayısının dörtte üçünün reyi lâzımdır.

F — Usul:

1 - Millî Komite toplantılarına, Reis gelmediği takdirde, bu Komitenin kendi arasından seçeceği aza Reislik eder.

2 - Millî Komite toplantılarına reis seçilinceye kadar bu vazifeyi eski Millî Komite Reisi görür.

MADDE: VI

İcra Komitesi

A - Kuruluş:

1 - Milletlerarası Müzeler Konseyi Türkiye Millî Komite sinin çalışmaları, reis ve azaların Millî Komite tarafından seçilen, beş kişilik icra Komitesi tarafından yürütülür.

2 — İcra Komitesi üç yıllık bir müddet için seçilir. Müddetleri biten reis ve azalar Millî Komite tarafından yeniden seçilebilirler.

3 — İcra Komitesi kendi azaları arasından bir sekreterle bir muhasip aza seçer.

B — İcra Komitesinin vazifeleri:

1 — İcra Komitesi, Millî Komiteden aldığı salâhiyetlere dayanarak ICOM ile ilgili işleri görür.

2 — Milletlerarası Müzeler Konseyi Merkezince tertiplenecek kongre, konferans ve toplantılara memleketimiz adına mümessiller seçer.

3 — Yurt içinde ve dışında çeşitli müze faaliyetlerini yakından takip ederek III üncü maddedeki gayelerin gerçekleştirilmesine çalışır.

4 — Kendi çalışmaları hakkında Millî Komiteye rapor sunar.

C — Toplantı zamanları ve yeri:

1 — İcra Komitesi en az iki ayda bir toplanır.

2 — Acil işler dolayısıyla, yukarıda tespit edilmiş olan iki ayda bir yapılacak toplantılar dışında toplantılar yapabileceği gibi, Reis de lüzum ve zaruret görürse icra Komitesini fevkalâde toplantıya davet edebilir.

3 — İcra Komitesinin normal toplantıları Komitenin ekseriyetle tespit edeceği yerde yapılır. Fevkalâde toplantıların yerini reis tâyin eder.

D — Seçim:

Genel sekreter ve muhasip ana seçimi İcra Komitesinin ilk toplantısında yapılır.

E — Nisap:

1 — İcra Komitesinin toplantılarının yapılabilmesi için reisten maada iki azanın iştiraki şarttır.

2 — İcra Komitesi kararları ekseriyetle verir.

Usûl:

1 — İcra Komitesi toplantılarına reis, reis bulunmadığı zaman Komitenin azaları arasından seçeceği bir vekil reislik eder.

MADDE: VII

Mali hükümler:

1 - Milletlerarası Müzeler Konseyi (ICOM) Türkiye Millî Komitesi'nin çalışmaları için gerekli maddi imkânlar Maarif Vekâletince sağlanır.

Bu iş için Vekâlet her yıl bir miktar tahsisat ayırır.

2 — Millî Komitenin Paris'teki Milletlerarası Müzeler Konseyi'ne (ICOM) ödeyeceği yıllık aidat Maarif Vekâletince ödenir.

3 — Millî Komitenin çalışmaları için gerekli masraflar, İcra Komitesi Reisi ile muhasip azanın birlikte imzaları ile ödenir.

MADDE: VIII

Müddet

1 — Milletlerarası Müzeler Konseyi (ICOM) Türkiye Millî Komitesi gayri muayyen müddet için kurulmuştur.

2 — Bu Talimatname neşri tarihinde meriyete girer.

ICOM TÜRKİYE MİLLİ KOMİTESİ ÜYELERİ²

AKOK Mahmut	Maarif Vekâleti Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü Rölöve Bürosu Şefi
KOŞAY Hâmit	Ankara Etnografya Müzesi Müdürü
DUYURAN Rüstem	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürü
GÜRÇAY Hikmet	Maarif Vekâleti Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü Şube Müdürü
TEMİZER Raci	Ankara Arkeoloji Müzesi Müdürü
ŞEHSUVAROĞLU Halûk	İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi Müdürü
BAYATLI Osman	Bergama Müzesi Müdürü
GÜLTEKİN Hakkı	İzmir Müzesi Müdürü
ÖZ Tahsin	Gayri Menkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanı
ARMAĞAN Vahit	Bursa Müzesi Müdürü
ÖNDER Mehmet	Konya Müzesi Müdürü
ÇİĞ Kemal	İstanbul Topkapı Müzesi Müdür Muavinlerinden Türk – İslam Eserleri Müzesi Müdürü
ELİF Naci	İstanbul Topkapı Müzesi Müdür Muavinlerinden Türk – İslam Eserleri Müzesi Müdürü
GÜNGÖR Kemal	Ankara Türkiye Büyük Millet Meclisi Müdürü
SÜMER Osman	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdür Muavini
DİRİMTEKİN Feridun	İstanbul Ayasofya Müzesi Müdürü
FIRATLI Nezih	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arkeoloğu
KIRKAĞAÇOĞLU	Maarif Vekâleti Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü Anıtlar Şubesi Müdürü

İCRA KOMİTESİ

Reis	Dr. Hamit Zübeyir Koşay
Sekreter	Hikmet Gürçay
Muhasip	Mahmut Akok
Üye	Raci Temizer
Üye	Avni Kırkağaçoğlu
Üye	Kemal Güngör

² ICOM Türkiye Milli Komitesi Haber Bülteni. 1958 Sayı: 1. Ss. 17-18.

EK-4

UNESCO'nun Müzeler Haftası'nın Kutlanmasıyla İlgili Tavsiye Maddeleri*

UNESCO, Müzeler Haftası için kutlama programına ait bizzat kendisi ve müzeler tarafından yapılması gereken işlerin neler olabileceğini tespit etmiştir. Bu konuda bizzat kendisi tarafından yapılması tasarlanan işler arasında bilhassa şu hususlar bulunmaktadır:

1. Müze davasını bütün dünyaya duyuracak ve müze haftasına ait çalışma programının ana hatlarını belirtecek bir broşür neşredilerek üye memleketlere gönderilmesi;
2. Radyo ve basın yoluyla haftanın çalışma ve gayesini belirtecek haberler verilmesi;
3. UNESCO'ya ait dergilerde müzelerle ilgili konularda makaleler neşredilmesi;
4. Müzeler Haftası gayesine uygun olmak üzere "Bütün yollar müzeye gider" adlı bir film çevrilmesi;
5. Bu münasebetle milletlerarası mahiyette çocuk resimleri müsabakası tertip edilmesi.

UNESCO'nun bizzat yapmayı üzerine aldığı bu işlerden bazıları üye devletler tarafından da yapılabilecektir.

UNESCO, Müzeler Haftası münasebetiyle, geniş halk kitlelerinin alâkasını müzelere çekebilmek için her müze için, kendi imkânları ölçüsünde, gerçekleştirebileceği işleri tayin ederek programına esas teşkil edebilecek noktaları belirtmektedir:

1. Müzeler alanında yapılacak yeni tesisler dolayısıyla halkın alâkasını çekmek.
Mesela: bir galeriye yerleştirilen suni ışık tesisatının merasimle açılması; hususi bir isim altında gece galerilerinin açılması ve müze içerisinde yeni bir salonun merasimle açılması gibi.
2. Halkın alakasını çekecek öğretici ve terbiyevi karakterde tertiplenecek bir muvakkat serginin merasimle açılması.
3. Taşra halkına sanat eserlerini tanıtmak ve göstermek gayesiyle seyyar sergiler tertiplenmesi.
4. Müzeden uzak yerlerdeki fabrika, okul, istasyon, otel, mağaza vitrinlerinde müzelik eserler veya fotoğraflarla küçük sergiler açmak.
5. Halkın kültür seviyesini yükseltmeye yarayacak şekilde müzelerdeki eserlerin kılavuz veya kataloglarının yayınlanması ve müzeler haftası münasebetiyle geniş surette neşriyata yer verilmesi
6. Müzelerde çocuk veya gençlerin terbiyesiyle meşgul olacak tamamıyla pedagojik ve ilmi esaslara dayanan terbiyevi bir Servis'in bu hafta münasebetiyle merasimle açılması.
7. Müzelere hususi tarzda veya konferansçıların rehberliği altında ziyaretler tertip edilmesi.
8. Bu hafta münasebetiyle öğretmenler için öğretici mahiyette seri konferanslar tertibi (yani bir müze tedris gününün yapılması).
9. Müzede kabul merasimleri yapmak ve konserler vermek suretiyle halkın müzelere ısındırılmasına çalışılması.
10. Müzenin öğrencilere açık olduğu bir gün öğretmenlerin de iştirakiyle öğrenciler arasında bir resim müsabakası ihdas etmek.
11. Müzeler haftasının açılış ve kapanışı münasebetiyle radyofonik bir seri neşriyat yapılması.
12. Müzeler haftası münasebetiyle televizyon neşriyatının bu haftanın gayesine uygun şekilde ayarlanması.

* Kültür Dünyası. Sayı 26-27. ss. 26.

13. Müze ziyaretlerinin bu hafta münasebetiyle belli günlere mahsus olmak üzere parasız olması.

14. Umumi yollara, müzeye giden yolu gösterir mahiyette, muvakkat veya devamlı işaretler konulması.

15. Bu hafta münasebetiyle halkın dikkatini müzelere çekebilmek için müze binası dışının bayraklarla donatılması ve geceleri ışıklandırılması.

16. Aynı ihtisası haiz yabancı müzelerle eser, sergi veya konferansçı mübadelesi gibi şeyler de bu cümleden olarak düşünülebilir.

**ICOM TÜRKİYE MİLLİ KOMİTESİ GENEL KURULUNUN
5.6.1958'DEN 9.6.1958'E KADAR YAPTIĞI
TOPLANTIDA ALDIĞI KARARLAR³**

KARAR:

5.6.1958 tarihinde Maarif Vekâleti Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü'nde, Milletlerarası Müzeler Konseyi'nin (ICOM) Türkiye Müzeleri Milli Komitesi, aşağıda isimleri zikredilen azaların iştirakiyle Dr. Hamit Zübeyr Koşay'ın riyasetinde toplanarak, aşağıdaki kararların yüksek idarî makamlara arzına karar vermiştir.

Toplantıya katılanlar:

- a — Kâmil Su
Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürü
- b — Avni Kırkağaçlıoğlu
Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü Şube Müdürü
- c — Hikmet Gürçay
Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü Şube Müdürü
- d — Mahmut Akok
Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü Rölöve Bürosu Şefi
- e — Raci Temizer
Ankara Arkeoloji Müzesi Müdürü
- f — Vahit Armağan
Bursa Müzesi Müdürü
- g — Mehmet Önder
Konya Müzesi Müdürü
- h — Kemal Çığ
Topkapı Sarayı Müzesi Müdür Muavinlerinden
- i — Osman Sümer
İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdür Muavini
- ı — Kemal Güngör
Türkiye Büyük Millet Meclisi Müzesi Müdürü

K A R A R L A R :

1— Türkiye'de, halk sanat ve kültürünü bütün şubeleri ve tezahürleri ile göstermek, halkın zevk ve kültür seviyesini yükseltmek, yeni sanata ve muhtelif sanat mahsullerine milli renk ve şekil vermek için, mevcut Etnografya Müzesi'nin İskandinav memleketlerindeki örneklere göre, bir Açık Hava Halk Müzesi ilavesi suretiyle tevsiine lüzum vardır.

Halk sanat kültürüne dair değerler, büsbütün ortadan kalkmadan önce bu hususta isticar zaruridir. Mevcut imkânları araştırarak bir program ve rapor hazırlamak üzere, Dr. Hamit Koşay ve Etnograf Kemal Güngör tavsif edilmişlerdir.

2— Türkiye'de müzeler, daha ziyade Arkeoloji, tarih ve sanat tarihî belgeleri ile kısmen, Etnografik koleksiyonları ihtiva etmektedir. Öğretim ve eğitimi kolaylaştırmak ve halkın bilgi seviyesini yükseltmek için, Tabiat Tarihi Müzesi,

³ ICOM Türkiye Milli Komitesi Haber Bülteni. 1958. Sayı:2. ss. 16-20.

İlim, Fen ve Teknoloji Müzelerine, Ziraat Müzesine ve Ankara'da bir Resim Galerisine şiddetle ihtiyaç vardır.

3— Müzeleri halkın ayağına götürmek için, Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğünce öğretici seyyar sergiler tertip edilmeli, Gençlik Parkı ve Gülhane Parkı gibi yerlerde tanıtma şubeleri bulundurulmalıdır.

Türkiye Müzeleri Milli Komitesi, Maarif Vekâletinin teşebbüs ve önderliği ile bu gayenin kuvveden fiile çıkarılabilmesi için Vekâletler, ilgili müesseseler, Üniversiteler uzmanlarından müteşekkil daimi bir komisyonun faaliyete geçirilmesini dilemektedir.

4— Türkiye müzelerinde Cumhuriyet'in ilanı olan 1923'ten itibaren bir milyona yakın eser toplanmış bulunmaktadır. Yerli ve yabancı kazılar sayesinde bu miktarın günden güne artacağı kuvvetle tahmin edildiği halde, müzelerimiz bu eserleri iyi muhafaza ve teşhir edecek, ilmi mesaiyi kolaylaştıracak modern binalardan mahrumdur. Türkiye müzeleri Milli Komitesi, memleketin gerçek hazinesini ve turizmin esas sermayesini teşkil eden bu eserlere layık modern Devlet Müzeleri ile mahalli müzelerin inşası hususunun programa alınmasını, Maarif Vekaleti vasıtasıyla Hükümetin bilgisine arzını bir vazife bilmektedir.

5— Modern müze binalarının projelerinin hazırlanması tıpkı tiyatro, sinema ve hastane gibi, bu sahada özel ihtisas icap ettirdiğinden, ehline havale edilmesi ve müzecilerin de fikirlerine başvurulması lazımdır.

Müzelerde depo, laboratuvar, muvakkat sergi salonu, konferans salonu, klima tesisatı ile emniyet ve ışık tertibatına önem verilmelidir.

6— Müzecilik sahasında elde bulunan eserleri yurdumuzda tanıtmak için, ICOM ve UNESCO yayınlarından önemli görülenlerin (mesela: Tarihi tabii, ilim ve fen, tarih, sanat, pedagoji müzeleri, aydınlatma, teşhir usulleri, vitrin, etiket konuları gibi) aynen tercüme veya telhis suretiyle broşürler halinde bastırılmasına ve fotoğraflar hazırlanmasına karar verilmiştir. Eski Eserler ve Müzeler Müdürlüğü, bunların yayınlanması hususunda, Türkiye Müzeleri Milli Komitesine müzahir olmalıdır.

7— 24.8.1956 tarih ve 4/7862 sayılı kararname gereğince, Türkiye Müzeleri Milli Komitesi'nin Eylül ayı toplantısının İstanbul'da yapılmasına ve bu toplantıya ICOM icra komitesince seçilecek yardımcı azalar ile, intihap olunacak koruyucu azalar da davet olunacaktır. Seçilecek yardımcı azalar ile müzelerde faal olarak çalışan ve toplantıya iştiraki faydalı görülen diğer uzmanların yol masrafları Milli Komite tarafından tesviye olunacaktır.

Toplantı vesilesiyle, müzecilik ile ilgili mevzular üzerinde mütehassıslar tarafından konferanslar verilebilecektir.

8— Müzelerin en büyük ihtiyaçlarından birisi de personel meselesidir. Müzelerdeki ihtisas elemanlarının yetişmeleri ve yurt dışında ihtisas yapmalarını sağlayacak tedbirler alınmalı, yurt dışındaki kurs ve burslardan faydalanmaları imkanları araştırılmalı. Müzeleri ihtisas elemanı bakımından takviye için, üniversitelere burslar verilmeli, müzelerin başında bulunan idareci elemanlara ek ödenek ve lojman temini hususları araştırılmalı, müzecilerin yurt içindeki müzeleri ve eserleri tanıma imkanları sağlanmalı ve bu hususları temin için, icabında müzeler teşkilat kanunu hemen ele alınmalı ve ihtiyaca cevap verecek bir hale getirilmelidir.

9— Müzelerimizin ihtiyaçlarından biri de kendilerini tanıtmak imkanlarına sahip bulunmamalarıdır. Bu tanıtmak, müzenin neşriyatı, kartpostal ve müze eserlerinin röprodüksiyonlarının yaptırılarak ziyaretçilere bedeli karşılığında verilmesi şeklinde olur. Müzelere büyük gelir sağlayacak bu işler, hususi olarak

teşkil edilecek bir mütedavil sermaye kanunu gözden geçirilerek hemen teşebbüse geçilmelidir.

Müzelerde, turist ve ziyaretçilerin ihtiyacını karşılayacak kartpostal satışları yapılmalı ve müzelerde turistlerin bedeli karşılığında fotoğraf almalarını sağlayacak tedbirler sağlanmalıdır.

10— Müzelerin ihtiyaçlarından biri de laboratuvar meselesidir. Büyük müzeler belli başlı birer laboratuvar, küçük müzelerde ise hiç olmazsa birer tamir atölyesi bulunmalıdır.

11— Müzelerin açık ve kapalı bulunduğu günlerin bir düzene sokulması hiç olmazsa Ankara ve İstanbul müzeleri dışındaki taşra müzelerinin, haftanın muayyen gününde (mesela Pazartesi günü) ziyarete kapanarak diğer günler açık bulundurulmalıdır.

EK-5b

**ICOM TÜRKİYE MİLLÎ KOMİTESİ GENEL
KURULUNUN 18.5.1959 PAZARTESİ GÜNKÜ
TOPLANTISINDA ALDIĞI KARARLAR⁴**

Karar:

18 Mayıs 1959 Pazartesi günü saat 10.00'da Bursa Müzesi'nde Milletlerarası Müzeler Konseyi'nin (ICOM) Türkiye Müzeleri Milli Komitesi aşağıda isimleri gösterilen azaların iştiraki ile Reis Dr. Hamit Zübeyir Koşay'ın başkanlığında toplanarak gündem gereğince mevzular üzerinde durarak aşağıda gösterilen kararları almıştır.

- A — Kâmil Su
Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürü
- B — Mahmut Akok
Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü Teknik Büro Şefi
- C — Rüstem Duyuran
İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürü
- Ç — Hikmet Gürçay
Eski Eserler ve Müzeler Um. Md. Şube Müdürü
- D — Raci Temizer
Ankara Arkeoloji Müzesi Md.
- E — Vahit Armağan
Bursa Müzesi Md.
- F — Mehmet önder
Konya Müzesi Müdürü
- G — Kemal Çığ
Türk İslâm Eserleri Müzesi Md.
- H — Kemal Güngör
Ankara Büyük Millet Meclisi Müzesi Md.
- I — Osman Sümer
İstanbul Arkeoloji Müzeleri Md. Muavini
- J — Feridun Dirimtekin
İstanbul Ayasofya Müzesi Müdürü
- K — Nezih Fıratlı
İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arkeologu

Bu azaların dışında dinleyici olarak, İcra Komitesi kararı gereğince davet olunan müze müdürleri:

- L — İsmet Ebcioğlu
Antalya Müzesi Müdürü
- M — Ahmet Gökoğlu
Kastamonu Müzesi Müdürü
- N — Sabahat Arat
Gaziantep Müzesi Müdürü

1— Toplantı ICOM Türkiye Millî Komitesi Reisi Dr. Hamit Zübeyir Koşay'ın bir konuşması ile açılmış ve İcra Komitesi Sekreteri Hikmet Gürçay tarafından ICOM Türkiye Millî Komitesi birinci devre hesap hülasası beyanı yapılmış ve sarf evrakı tetkik olunarak 12231 lira 02 kuruşun 1959 yılına nakledildiği görülmüş ve sarfiyat aynen kabul edilmiştir.

2— Gündemin 3. maddesinde gösterilen "ICOM Türkiye Milli Komitesi yeni icra komitesinin seçimi" maddesinin "ICOM Türkiye Milli Komitesi ile İcra Komitesinin seçimi"

⁴ ICOM Türkiye Milli Komitesi Haber Bülteni. 1960. Sayı:3. ss. 10-13.

şeklinde değiştirilmesine karar verilmiş; fakat yapılan müzakere ve ICOM talimatnamesinin IV. maddesinin sarahati karşısında İcra Komitesinin müddetinin henüz dolmamış olduğu, nazarı itibara alınarak yeni seçime gidilmesine lüzum olmadığına ve 1960 yılında tespit edilen müddetin hitamında yapılacak seçimin iki sene için yapılmasına, böylece genel kuruldaki seçimlere paralellik temin edilebileceğine, eski Millî Komite ile İcra Komitesinin vazifesine devam etmesine gelecek sene yapılacak seçim için tatbik edilecek usulün bu toplantıda tespit edilmesine,

3— ikinci maddenin son fıkrası gereğince 1960 yılında yapılacak seçime esas olacak mevzular müzakere edilmiş ve gelecek seneki toplantıda ICOM kararnamesine göre seçme ve seçilme hakkına sahip olanların tespit edilmesi görüşülerek ilişik bir numaralı listede gösterilen şahıslar seçme ve seçilme hakkına sahip olduklarına,

Gelecek seneki seçim için seçme ve seçilme hakkına sahip olanların tespitini müteakip bir namzet listesinin tespit edilmesine karar verilmiş ve bu mevzu müzakere edilerek gizli oyla yapılan seçim neticesinde kazanan ilişik iki numaralı listede gösterilen şahısların namzet olarak gösterilmesine,

4— Kopenhag'da yapılacak olan ICOM Genel Kurul toplantısına iştirak edecek elemanların intihabı için 24.4.1959 tarihli ICOM icra Komitesi toplantısında Hamit Koşay ile Rüstem Duyuran'ın namzet olarak gösterildikleri, Konferansa iştirak edecek şahsın Millî Komite toplantısında seçileceği gündemin 4. maddesinde belirtilmiş bulunmaktadır. Yapılan gizli oyla seçim neticesinde daha fazla rey alan Dr. Hamit Koşay'ın Kopenhag'a ve 28 – 30 Haziran 1959 tarihleri arasında Oslo'da toplanacak olan Etnografya ve Açık hava Müzeleri İhtisas Komitesi toplantılarına gönderilmesine ve buna ait masrafların ICOM için ayrılmış bulunan tahsisattan ödenmesine,

5— ICOM Milli Komite toplantılarının aynı yerlerde yapılması evvelce İcra Komitesi toplantısında kararlaştırılmış bulunduğundan aynı şekilde ve karar üzerinde müteakip toplantıların tahsisat durumu da nazarı itibara alınarak mümkün olduğu takdirde değişik yerlerde yapılmasına,

6— ICOM Türkiye Milli Komitesi'nin neşriyat uzvu olan "ICOM Türkiye Milli Komitesi Haber Bülteni"nin neşrinde ICOM İcra Komitesi'nin 12.12.1958 tarih ve 14 sayılı kararında belirtilen hususların esas olarak alınmasına ve bu dergide Türk müzelerinin tanıtılmasının ön planda tutulmasına, ICOM Haber Bülteni ile müzelerimizin ve bu mevzudaki faaliyetlerimizin okullara da tanıtılması için neşriyat miktarının ona göre tespit edilmesine, Müzeler ve Türkiye ile ilgili, mevzuuna giren yazıların tercüme ettirilerek ICOM neşriyatı olarak neşredilmesine, ICOM neşriyatının yardım temin etmek maksadı ile bedeli karşılığında satılıp satılmayacağı hususunun ilgililerden sorulmasına, Buna imkân olduğu takdirde haber bülteni dışında müzelerle ilgili neşriyatın yapılmasına,

ICOM neşriyatının daha düzgün bir şekilde neşredilmesini temin bakımından en az üç kişi olmak üzere, mevzua göre bir redaksiyon heyeti kurulmasına ve bu heyetin İcra Komitesince seçilerek her neşriyatta isimlerinin belirtilmesine,

7— Mevcut müzelerin mahalli mevzularını tebarüz ettirecek şekilde planlanmasına, yeni müze binalarının inşası ile eser satın alınma işlerinin ön planda tutulmasına ve bu hususların Maarif Vekâletine duyurulmasına,

8— Müze duhuliye ücretlerinin bu günkü rayiçler nazarı itibara alınarak asgari 50 kuruş olmak üzere Maarif Vekâletince takdir ve tespit edilmesinin yerinde olduğuna, müzelerde fotoğraf çekmek için Maarif Vekâletince hazırlanacak bir talimatnameye göre hareket edilmesinin uygun olduğuna ve bunun bareminin de Maarif Vekâletince tespit olunmasına,

9— Konuşulan ve kararlaştırılan mevzular ICOM Türkiye Millî Komitesinin çalışma programına esas olacağından ayrı bir program tespitine lüzum olmadığına karar verildi.

18 Mayıs 1959

EK-6a**Türkiye'de 1950 Senesinden 1957 Senesine Kadar Türk Bilim Kurumları Tarafından Yapılan Arkeolojik Kazılar***

Hafriyat Yeri	Hafriyat Müdürü	Hafriyatın kimin adına yapıldığı:	Yıllar
Daskleion (Ergili)	Prof. E. Akurgal	TTK, Maarif Vekâleti, Batı Anadolu Araştırma İstasyonu	1954, 1955
Phokaia (İzmir)	Prof. E. Akurgal	TTK, Maarif Vekâleti, Batı Anadolu Araştırma İstasyonu	1953–1957
Kyme (İzmir)	Prof. E. Akurgal	TTK, Maarif Vekâleti, Batı Anadolu Araştırma İstasyonu	1953–1955
Kyzikos (Balıkesir)	Prof. E. Akurgal	TTK, Maarif Vekâleti, Batı Anadolu Araştırma İstasyonu	1953–1954
Elmadağ (Ankara)	Prof. M. Şenyürek	TTK	1955
Fikirtepe (İstanbul)	Prof. A. M. Mansel	İstanbul Üniversitesi	1952–1953
Horoztepe (Tokat)	Prof. T. Özgüç	Ankara Üniversitesi	1957
Göztepe (İstanbul)	R. Duyuran	Maarif Vekâleti	1952
Karahöyük (Konya)	Prof. S. Alp	TTK, Maarif Vekâleti	1953–1957
Karatepe (Adana)	Dr. Bahadır Alkım	TTK, Maarif Vekâleti	1950–1952 1955–1957
Kültepe (Kayseri)	Prof. T. Özgüç	TTK, Maarif Vekâleti	1948–1951 1953–1957
Karain (Antalya)	Dr. K. Kökten	Ankara Üniversitesi, Maarif Vekâleti	1954–1955
Ömerli Tümülüsleri (İstanbul)	N. Fırat	Maarif Vekâleti	1954
Side (Antalya)	Prof. A. M. Mansel	TTK	
Silâhtarağa (İst.)		Maarif Vekâleti	1951
Taşkınpaşa(Ürgüp)	Prof. M. Şenyürek	TTK	1954–1955
Yeni Adliye Sarayı (İstanbul)	R. Duyuran	Maarif Vekâleti	1950–1952

* Veriler, ICOM Türkiye Milli Komitesi Haber Bülteni. 1958. Sayı:1'den alınmıştır.

EK-6b**Türkiye'de 1950 Senesinden 1957 Senesine Kadar Yabancı Bilim Kurumları
Tarafından Yapılan Arkeolojik Kazılar***

Hafriyat Yeri	Hafriyat Müdürü	Hafriyatın Kimin Adına yapıldığı	Yıllar
Aslantepe (Malatya)	Prof. Dr. Schaeffer	Academie des Inscription et Belles Lettres	1951 – 1955
Antiphellüs	Dr. Fraticis Joseph Trisch	University of Birmingham	1952
Arsemeia (Eski Kâhta)	Dr. F. K. Dörner	Institut für Altertumskunde der Universitaet Münster	1953 – 1954 1956
Beycesultan (Denizli)	Seton Lloyd	British Institute of Archaeology At Ankara	1954 – 1957 1952
Boğazköy (Çorum)	Prof. Dr. Bittel	Deutsches Archäologisches	1954 – 1957
Bergama	Prof. Erich Boehringer	Deutsches Archäologisches Institut	1957
Dağpazarı (İçel)	Michael Gough	British Institute of Archaeology At Ankara	1957
Hacılar	James Mellaart	British Institute of Archaeology At Ankara	1957
Hierapolis (Denizli)	Ord. Prof. Dr. Paolo Verzone		
Gordion (Ankara)	Prof. Dr. Rodney S. Young	The University Museum of Pennsylvania	1950 – 1957
Klâros (İzmir)	Prof. Dr. Louis Robert	Institut Français d'archeologie	1950 – 1957
Labranda (Muğla)	Prof. Dr. Axel Persson Prof. Dr. Gösta Söflund	Uppsala Üniversitesi	1950 – 1951
Milet (Aydın)	Prof. Dr. C. Wieckert	Institut für Altertumskunde Der Universitaet Münster	1955, 1957
Misis (Adana)	Prof. Dr. H. Bossert	İstanbul Üniversitesi ve Institut für Altertumskunde der Universitaet Münster	1956 – 1957
Nemrutdağ (Adıyaman)	Theresa Goell	American School of Oriental Research	1953 – 1956
Paniyonion	Ord. Prof. Dr. Gerhard Kleiner	Archäologisches Institut der Universitaet Frankfurt	1957
Sultanahmet	T. Rice	Walke Trust	1953, 1954
Arasta (İstanbul)	Prof. Dr. Demargne	Institut Français d'archaeologie İstanbul	1950 – 1957
Xanthos			
Zeyrek, Kariye, Fethiye Camileri	Prof. Undervood	Bizans Enstitüsü	1954
Efes	Prof. Dr. Joseph Keil	Österreichischen Archäologischen Institute	1954 – 1957

* Veriler, ICOM Türkiye Milli Komitesi Haber Bülteni. 1958. Sayı:1'den alınmıştır.

EK-6c**Türkiye'de 1950 Senesinden 1957 Senesine Kadar Yabancı Bilim Kurumları İle
Müşterek Yapılan Arkeolojik Kazılar***

Kazı Yeri	Kazı Müdürü:	Kazının kimin adına yapıldığı	Yıllar:
Aşağı Yarımca (Urfa)	N. Gökçe S. Lloyd	Ankara Arkeoloji Müzesi ve British Institute of Archaeology At Ankara	1951
Bayraklı (izmir)	Prof. E. Akurgal Dr. J. Cook	Batı Anadolu Araştırma İstasyonu ve British Institute of Archaeology at Athenes	1950–1951
Efes	R. Duyuran Prof. F. Fasalo	Maarif Vekâleti ve Roma Üni- versitesi	
Sultantepe (Urfa)	N. Gökçe S. Lloyd	Maarif Vekâleti ve British Institute of Archaeology At Ankara	1951–1953
Sinop	Prof. E. Akurgal Dr. L. Budde	Türk Tarih Kurumu ve Ins-titut Für Altertumskunde der Universitaet Münster	1952–1953
Yazılıkaya (Afyon)	Dr. H. Çambel Dr. Haspels	Institut Français d'Archa'i-ologie İstanbul	1950 – 1951

* Veriler, ICOM Türkiye Milli Komitesi Haber Bülteni. 1958. Sayı:1'den alınmıştır.

EK-6d

**Türkiye'de 1958 Senesinde Türk Bilim Kurumları Tarafından Yapılan
Arkeolojik Kazılar***

Hafriyat Yeri	Hafriyat Müdürü	Hafriyatın kimin adına Yapıldığı
Höyücek (İzmir – Aliğa)	Ord. Prof. Dr. M. Şenyürek	Türk Tarih Kurumu
Karahüyük (Konya)	Ord. Prof. Dr. S. Alp	Maarif Vekâleti –Orta Anadolu Araştırma İstasyonu
Kültepe (Kayseri)	Prof. Dr. T. Özgüç	Maarif Vekâleti – Türk Tarih Kurumu
Kyzikos (Balıkesir)	Ord. Prof. Dr. E. Akurgal	Maarif Vekâleti – Türk Tarih Kurumu – Batı Anadolu Arkeoloji Araştırma İstasyonu
Side (Antalya)	Ord. Prof. Dr. A. M. Mansel	İstanbul Üniversitesi – Türk Tarih Kurumu
Karain (Antalya)	Doç. Dr. Kılıç Kökten	Maarif Vekâleti – Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi
Yasamek (Gaziantep – İslahiye)	Doç. Dr. B. Alkım	Türk Tarih Kurumu
Blachernae Bizans Sarayları (İstanbul)	Feridun Dirimtekin	Maarif Vekaleti

* Veriler, ICOM Türkiye Milli Komitesi Haber Bülteni. 1958. Sayı:2'den alınmıştır.

**Türkiye'de 1958 Senesinde Yabancı Bilim Kurumları Tarafından
Yapılan Arkeolojik Kazılar***

Hafriyat Yeri	Hafriyat Müdürü	Hafriyatın kimin adına yapıldığı
Beycesultan (Denizli)	S. Lloyd	British Institut of Archeology at Ankara
Hacılar (Burdur)	James Melleart	British Institut of Archeology at Ankara
Paniyonion (İzmir)	Prof. Dr. G. Kleiner	Archaeologisches Institut der Universitaet Frankfurt
Klaros (İzmir)	Prof. Dr. Louis Robert	Institut Français d'Archeologie
Bergama (İzmir)	Prof. Dr. E. Boehringer Deutsehen	Archaeologischen Institut Berlin
Boğazköy (Çorum)	Ord. Prof. Dr. Kurt Bittel	Deutsche Orient Gesellschaft
Sardes (Manisa)	Prof. Dr. George M. A. Hanfmann	The American School of Oriental Resears. Harvard Üniversitesi
Hierapolis (Denizli)	Ord. Prof. Dr. Paolo Verzone	İtalyan Kültür Heyeti
Gordion (Ankara)	Prof. Dr. Rodney S. Young	The University Museum of Pennsilvania
Efes (İzmir)	Prof. Dr. Franz Miltner	Österreichchen Archeolo-gisehen Institute
Ayasofya Freskleri (Trabzon)	David Winfield	British Institut of Archaeology at Ankara
Bizans Eserleri Mozaikleri (İstanbul)	Underwood	Bizans Enstitüsü
Dağpazari (İçel)	Dr. Michael Gough	British Institut of Archaeology at Ankara
Misis (Adana)	Ord. Prof. Dr. H. Th. Bossert	İstanbul Üniversitesi Eski Ön Asya kültürlerini araştırma Enstitüsü ve İnitut für Altertum-skunde der Universitaet Münster

* Veriler, ICOM Türkiye Milli Komitesi Haber Bülteni. 1958. Sayı:2'den alınmıştır.

**1958 Yılında Maarif Vekâleti Eski Eserler Ve Müzeler Umum
Müdürlüğünce Tamir Edilen Anıtlar ve Verilen Ödenekler***

Ankara Mahmutpaşa Bedesteni (Müze)	157.853.34
Ankara Roma Hamamı ihata duvarı	38.926.76
Ankara Augustus Mabedi	1.242.00
Ankara Polatlı Gordion'daki mezar anıtı	11.519.00
Antalya Aspendos Tiyatrosu	49.252.96
Antalya Hadriyanus kapısı	95.716.82
Antalya - Perge abideleri restorasyonu	25.000.00
Bursa - İznik Nilüfer Hatun İmaretı	25.133.71
Diyarbakır Sur onarımları	49.999.39
Diyarbakır Sincariye Medresesi	7.997.50
Erzurum Çifteminareler Medresesi (Müze)	49.992.36
Gaziantep Kale onarımı	20.000.00
İstanbul Ayasofya Minaresi (Müze)	207.401.52
İstanbul Sentiren Anıtı	30.621.12
İstanbul Çukurbostan Bizans kemerleri	47.770.34
İstanbul Davutpaşa Kasrı	100.073.49
İstanbul Barbaros Türbesi	44.983.00
İstanbul Arkeoloji Müzeleri Mimar Odaları	4.401.00
İzmir - Bergama Kızılavlu	49.998.89
İzmir - Efes abideleri	25.000.00
İzmir Müze binası onarımları	8.116.00
Konya Sırçalı Medrese	24.184.58
Konya Mevlâna Müzesi ihata duvarları	30.000.00
Manisa - Şart, Sardes Müze deposu ve hafriyat evi	33.000.00
Nevşehir - Göreme Kaya Kiliseleri	4.228.00
Niğde Akmedrese (Müze) onarımı	43.623.49
Urfa Kale onarımı	35.000.00
Müteferrik onarımlar	4.876.00
İstanbul - Topkapı Sarayı Orta Kapı onarımı	21.984.43
" " " Arabalar Dairesi onarımı	136.851.25
" " " Selim III. Dairesi onarımı	154.401.91
" " " Fotokopi ve Mikrofilm Atölyesi	186.030.50

NOT: 1950-1957 yılları arasında tamir edilen anıtlar ve verilen ödeneklerin listesi bir sonraki sayfadadır.

* Veriler, ICOM Türkiye Milli Komitesi Haber Bülteni. 1958. Sayı:2'den alınmıştır.

ÖZET

1950 – 1960 arası Türkiye’de uygulanan kültür politikaları ve bu politikaların müzelere ve müzeciliğe olan etkileri incelenmiştir. Bu dönemde uygulanan kültür politikalarının daha iyi anlaşılması ve analizinin yapılabilmesi için, ayrıca 1950 öncesi Cumhuriyet dönemi uygulanan kültür politikaları da genel hatlarıyla incelenmiş ve bir karşılaştırma imkanı yaratılmıştır.

Dönemlerin kültür politikaları, siyasi ve ekonomik arka plandan bağımsız olarak düşünülemez. Bu nedenle kültür politikalarının hangi dinamiklerden etkilenerek oluştuğu, bu arka plan gözetilerek araştırılmıştır.

Araştırma yapılırken, tez konusunun kapsadığı döneme ait birincil yazılı kaynaklar taranmış ve dönemin belli başlı olaylarını konu alan eserler incelenmiştir. Bu kaynaklardan yola çıkılarak dönemin müzelerle ilgili verileri ortaya konmuştur. Bu veriler, daha önceki dönem verileriyle karşılaştırılarak yorumlanmıştır.

Yapılan araştırmalar sonucunda 1950 – 1960 yılları arasında, 1950 öncesindeki durumun aksine, devletin kültür politikaları üretimine önem vermediği ve buna bağlı olarak da müzecilik çalışmalarının hükümetler tarafından programlanmadığı bulgulanmıştır. Ancak buna rağmen, 1950 öncesinde yetişen müzeci kuşağının çabaları ve UNESCO ile ICOM’a üye olunması sayesinde, müzecilik çalışmalarının devam ettiği gözlenmiştir.

Anahtar Kelimeler

Kültür Politikaları, Müze Teşkilatı, Uluslararası Kültürel İlişki, Anıtlar, Arkeolojik Kazılar, Siyasi İktisadi Ortam - Kültür Yapısı İlişkisi, Erken Cumhuriyet, DP İktidarı.

ABSTRACT

This thesis aims primarily to examine the cultural politics applied in Turkey between 1950–1960 and the hypothetical impacts of those politics on museums and museology. To make a comparison and to fully comprehend and analyze the cultural politics in the mentioned period, pre–1950 Republican era is also taken into consideration in general terms.

The cultural politics of a given period can not be investigated as being virtually separated from the political and economic backgrounds. For this reason, in order to establish the underlying dynamics of cultural politics, an overall political and economic picture is provided.

In order to deepen the research, the primary literature of the relevant period is reviewed and the principal works are thoroughly investigated. Thus, on the basis of these sources the data pertaining to contemporary museums is revealed and evaluated in comparison with the former data.

As a conclusion, it turned up that in contrary to pre–1950 practices, between the years 1950–1960 governments did not put an effort in implementing cultural politics and did not participate in planning museology. However, it can be stated that due to the endeavours of pre–1950 museum curators and the membership to UNESCO and ICOM, museology works in Turkey maintained an average pace.

Key Words

Cultural Policies, Organisational Structure Of Museums In Government, International Cultural Relations, Monument, Archeological Excavations, Politic And Economic Environment-Cultural Organisation Relations, Early Turkish Republic, DP Era

ÖZGEÇMİŞ

Doğum Tarihi	11.10.1978	
Doğum yeri	İstanbul	
Lise	1992-1995	Davutpaşa Lisesi
Lisans	1996-2000	İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak. Tarih Bölümü
Yüksek Lisans	2002-2006	Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzecilik Yüksek Lisans Programı
Çalıştığı kurumlar	2002-2003	ÜNİDER Dershanesi
	2004-2005	BİL Dershanesi
	2005	Baro Müzesi koleksiyon araştırması ve envanterleme
	2002-2006	Yıldız Teknik Üniversitesi Asistan Öğrenciliği (Okul-Müze Günleri Projesi)

1. GİRİŞ

1950 – 1960 yılları arasında Türkiye Cumhuriyeti’nde uygulanan kültür politikaları ve müzelere yansımaları adlı tez çalışması, ülkemizdeki müzecilik ve kültür politikaları içerikli tarih çalışmalarının ender olması göz önünde bulundurularak, mütevazı de olsa bu boşluğu doldurma yolunda küçük bir adım olması amacıyla yapılmıştır.

Bir kültür kurumu olan müzeler, içinde bulundukları dönemin kültür hareketleri ve kültür politikalarından bağımsız olarak düşünülemezler. Dönemin kültür politikaları çoğu zaman müzeleri ve müzecilik anlayışlarını doğrudan etkiler. Bu tezin konusu, bu anlayıştan yola çıkarak 1950 – 1960 yılları arasında Türkiye’deki kültür politikalarını ve bu politikaların müzelere ve müzecilik anlayışına etkilerini içermektedir.

Müzeciliğin, kültür politikalarıyla olan doğrudan ilişkisi gibi, Kültür politikaları da dönemin iktisadi, siyasi ve sosyal yapısıyla türdeşlik göstermektedir. Yani uygulanan kültür politikaları, siyasi, ekonomik ve sosyal yapıdan ayrı olarak düşünülemez. Bu nedenle öncelikli olarak, kültür politikalarını birinci dereceden etkileyen ve koşullayan ekonomik ve siyasi faktörler bir zemin oluşturmak adına araştırmanın içinde yer almaktadır.

Ayrıca tezin konusu olan dönemin daha iyi anlaşılabilmesi ve her dönemin kendisinden önceki dönemle organik bağlarının olması nedeniyle Erken Cumhuriyet yıllarındaki gelişmeler de aynı yöntemle incelenmiş ve bir karşılaştırma olanağı yaratılmıştır. İnceleme yöntemi olarak, dönemin arka planında olup bitenleri göz önünde bulundurması ve esas konuyla olan bağlantısını araştırması, ayrıca farklı dönemlerle karşılaştırma olanağı sunması ile mümkün olduğunca çağdaş tarih araştırmacılığına yaklaşmayı hedeflemiştir.

Tezin konusunun 1950 – 1960 yıllarıyla sınırlandırılması, pratik bir seçimin ötesinde, bu tarihlerin taşıdıkları anlamda aranmalıdır. Bu iki tarih, Türkiye’nin tarihinde ulusal ve küresel çapta önemli dönüm noktalarıdır. Dolayısıyla ekonomik ve siyasi anlamda köklü değişikliklerin yaşanmasına paralel olarak kültür politikalarında ve bunun müzelere

yansımasında belirgin etkileri olmuştur. 1950 tarihinde Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi ve 27 Mayıs 1960 yılında Silahlı Kuvvetlerin yönetime el koyarak Demokrat Partiyi iktidardan düşürmesi, tez konusunun tarihsel sınırlarını belirleyen olaylardır.

Araştırma yapılırken, tez konusunun kapsadığı döneme ait birincil yazılı kaynaklar taranmış ve dönemin belli başlı olaylarını konu alan eserler incelenmiştir. Bu kaynaklardan yola çıkılarak dönemin müzelerle ilgili verileri ortaya konmuştur. Bu veriler, daha önceki dönem verileriyle karşılaştırılarak yorumlanmıştır.

Esas olarak 1950 – 1960 yılları arasında Türkiye Cumhuriyeti'ndeki kültür politikalarının müzelere yansımalarını araştırmayı amaçlayan bu çalışma, aynı zamanda günümüz kültür politikalarının ve bunun müzeciliğe olan yansımalarının daha iyi anlaşılmasına da zemin hazırlayacaktır.

Türkiye'deki 1950 – 1960 yılları arasındaki kültür politikalarını incelemekten önce, kültür politikası kavramının ne anlama geldiğine ve dünyanın gelişmiş ülkelerinde nasıl algılandığına bakmak, araştırılan dönemi daha iyi anlayabilmek için faydalı olacaktır. Kültür politikaları, bir ülkede kültürün ve kültür varlıklarının korunması ve geliştirilmesi için kültürden sorumlu devlet organlarının; bakanlıkların, yerel yönetimlerin, derneklerin, vakıfların, üniversitelerin kültür alanlarında izledikleri programlı yönelimlerdir. Biraz daha açmak gerekirse; toplumun kültürel yaşama katılabilmesi için uygun olanakların yaratılması, yani toplumdaki her bireye yaratıcılığını ortaya koyması ve geliştirmesi için alınan önlemler, kurulan örgütler, sağlanan ekonomik ve sosyal kolaylıklara kültür politikası denir.

Kültür politikaları kavramı ilk kez 1960'lı yıllarda UNESCO toplantılarında ortaya atılmıştır. Dönemin UNESCO Genel Müdürü René Maheu, bu kavramın yaratıcısıdır. Maheu kültür politikalarını, 1948'de kabul edilen İnsan Hakları Bildirgesi'nin 27. maddesindeki “kültür hakkı” kavramına dayandırmıştır. 27. Maddede: “Her kişinin toplumun kültürel yaşamına özgürce katılma hakkı” olduğu belirtiliyordu (Topuz, 1998). Maheu, bütün bireylerin eğitim hakkı ve çalışma hakkı olduğu gibi kültür haklarının da olması gerektiğini savunmuştur.

Ancak insanların bu haktan yararlanabilmesi için bir takım araçların sağlanması gerekmektedir. İşte kültür politikalarının temelinde her şeyden evvel bu imkanların sağlanması yer almaktadır; devletin görevi, kültürden toplumun bütün kesimlerinin yararlanmasını sağlamaktır.

Ancak şunu da belirtmeliyiz ki; her ne kadar bu tanım 1960'lı yıllarda kabul edildiyse de bundan öncesinde yapılan benzer planlı çalışmalar da kültür politikası olarak nitelenmelidir.

Kültür politikası kavramının yukarıdaki tanımı, ülkemizdeki uygulamaların değerlendirilmesi için bir ölçüt olarak kullanılabilir.

2. ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE KÜLTÜR POLİTİKALARI VE MÜZELER

2.1 1930 – 1950 Yılları Arası İktisadi ve Siyasi Durum

Bu bölümde, kültür politikalarına dolaylı yada doğrudan etki ettiğini düşündüğümüz 1930 – 1950 yılları arasındaki önemli siyasi ve iktisadi gelişmeler yer almaktadır. 1930 sonrası gelişmeler daha çok Cumhuriyet rejiminin kurumsallaşmasına yönelik uzun vadeli planları içeren faaliyetlerdir. 1923 – 1930 arasında yaşanan gelişmeler ise, ağırlıklı olarak Osmanlı Devleti kurumlarının tasfiyesine yönelik hızlı sonuç almayı hedefleyen politikaları içerdiğinden bu bölümde konu edilmemiştir.

2.1.1 Atatürk Dönemi

1930 yılı, koşulların elverişsizliğine rağmen Atatürk'ün ikinci defa çok partili rejime geçme çabasına sahne olmuştur. Atatürk kurulacak muhalefet partisinin karşı devrimciler için bir umut kapısı olmaması için çeşitli önlemler almış ve Ağustos 1930'da Serbest Fırka kurulmuştur. Ancak yukarıda da değinildiği gibi koşullar böyle bir gelişme için çok elverişli değildi. 1929'da Amerika ve dünya ekonomisi büyük bir bunalıma girmişti. Kısa sürede işsizlik ve yoksulluk Avrupa'yı ve bütün dünyayı etkisi altına alınca, doğal olarak Türkiye ekonomisi de bu süreçten etkilenenecekti; ihracat ciddi oranda düştü, çiftçi kesimi ve bütün Türk ekonomisi dar boğaza girdi. Bu ortam, eski rejim yanlılarının propaganda alanını genişletmiştir. Ekonomik bunalımdan etkilenenler ve gericiler yeni fırkanın çatısı altında toplanmaya başlamışlardır. Böylece Serbest Fırka denemesi Cumhuriyet rejimi için çok kısa zamanda tehdit oluşturdu. Fethi Okyar ve arkadaşları bu gidişin daha kötü sonuçlar vereceğini düşünerek Kasım 1930'da fırkayı kapatmışlardır.

Atatürk'ün, Serbest Fırka pratiğinde çok partili rejim denemesi 1930 yılında başarısızlığa uğrayınca bu durum karşısında iki türlü bir davranışın ortaya çıktığı görülür. Bir tanesi tek

parti yönetimini pekiştiren davranışlardır. Diğerleri ise çok partililikle sağlanamayan çok sesliliği yayın hayatında sağlama girişimleridir.

1946'ya kadar sürecek olan tek parti dönemi, Cumhuriyet halk Partisi'nin iktidarıyla geçmiştir. Bu süreçte CHP'nin devletin neredeyse tüm organlarıyla iç içe geçtiği ve bürokratlaştığı görülür. CHP, zaman zaman kendini ve rejimi korumak için ya da Avrupa'daki totaliter ideolojileri çekici bulduğu için bu yöne eğilimler göstermiş, fakat yine de kendi çizgisini korumasını bilmiştir. 1946 yılında ise çok partili rejime geçilmiştir.

1930 – 1950 yılları arasındaki iktisat politikalarına devletçilik damgasını vurmuşsa da devletin, özel kesimi özendirmek ve desteklemek için hep bir çaba içinde olduğu görülür. Örneğin 1927 yılında TBMM, Teşvik-i Sanayi kanununu kabul etmiştir. Ulusal özel sanayi, devlet kredileriyle desteklenmiştir. 1929'dan sonra devlet, gümrük vergileri yoluyla ulusal sanayiye etkili bir koruma sağlamıştır.

Dönemin diğer bir özelliği, dışarıdan gelen yabancı sermaye yatırımlarını devletleştirme sisteminin güdülmesidir. “Cumhuriyet rejimi yöneticileri biliyorlardı ki yabancı yatırımlar o devletin sömürgeci niyetlerinin bir aracıdır. Onun için yabancı demiryollarını, rıhtımları, su, elektrik, havagazı gibi kent hizmetlerine yönelik yatırımlarını fırsat buldukça devletleştirmişlerdir” (Akşin, 1997, 38). Dünyadaki ekonomik bunalım da devletleştirme için uygun bir ortam sağlamıştır.

Dönemin politikasının diğer bir özelliği de yapılan işlerin çok az bir iç borçla, yani büyük ölçüde ulusal kaynaklara dayanarak yapılmasıdır. Bu durum, bağımsız olabilmek, yabancı müdahalesine kapı açmamak gibi kaygılardan kaynaklanmıştır.

Özellikle 1930'lu yılların ortalarına kadar ulusal özel sermayenin güç kazanması için, devlet önemli etkinlikler göstermiştir. Ancak dünyanın ciddi bir ekonomik buhran içinde olması ve bunun etkisiyle sanayide özel sermayeye dayalı olarak ciddi bir mesafe alınamaması, öte yandan da planlı Sovyet ekonomisinin başarılı örneği gibi etkenlerin etkisiyle devletçilik

gündeme gelmiştir. Böylece birinci beş yıllık sanayi kalkınma planı 1934'te yürürlüğe girmiştir. 1936'da ikinci beş yıllık sanayi planının hazırlıkları başlamıştır. Ancak II. Dünya Savaşı'nın çıkması ikinci planın uygulanmasını önlemiştir. Böylece devletçi planlı ekonomiyle Türkiye'de sanayinin temelleri atılmış olur.

2.1.2 İsmet İnönü Dönemi Önemli Olayları

Atatürk, ölümünden bir yıl evvel 1937 yılında, İsmet İnönü ile 1925'ten beri kesintisiz sürmüş olan Cumhurbaşkanı-Başbakan ilişkisine son vermiş ve başbakanlığa Celal Bayar'ı getirmiştir. Bu durum, Atatürk ile İsmet İnönü arasında bir anlaşmazlık olduğunun bir göstergesidir. Ancak Atatürk'ün ölümünden sonra İsmet İnönü Cumhurbaşkanı seçilmiş ve ülke yönetimini ele almıştır.

İsmet İnönü döneminin en önemli olaylarından biri II. Dünya Savaşı'dır. Türkiye, hem savaş sırasındaki olumsuzluklardan hem de savaş sonrası dünya politikasından oldukça fazla etkilenmiştir. İsmet İnönü, I. Dünya Savaşı'ndan aldığı dersler ve günün şartları nedeniyle savaşta taraf olma yanlısı değildi, ancak İngiliz başbakanı Churchill, İnönü'ye 1939 İttifak Antlaşması gereğince Türkiye'nin savaşa katılması gerektiğini söylüyordu. Fakat İnönü, Türk ordusunun silah ve teçhizat yetersizliğini öne sürerek uzunca bir süre direnç gösterebilmiştir. 1945 yılına gelindiğinde Müttefik devletler, savaş sonrasında barışı korumaya yarayacak Birleşmiş Milletler adında bir örgüt kurulmasına karar verdiler. Bu amaçla San Francisco'da uluslararası bir konferans toplandı ve bu konferansa katılmanın şartı Almanya ve Japonya'ya savaş ilan etmektir. Türkiye böylece savaşın neredeyse bittiği bir tarihte, 23 Şubat 1945'te savaşa resmen girerek kazanan devletlerin yanında yer aldığını göstermiş olur.

Türkiye savaşa 1945 yılında girmiş olsa da savaşın somut etkilerini çok daha öncesinden yaşamıştır. 1940 yılında çıkarılan Milli Koruma Kanunu ile bir savaş ekonomisi uygulanmıştır. Bu durum tüccar ve sanayi burjuvazisinin güçlenmesini sağlarken orta ve alt sınıfların durumunu zorlaştırmıştır. Yüksek enflasyon karşısında tepkiler oluşmaya başlayınca; hükümet, savaş koşullarını bahane ederek zenginleri vergilendirme yoluna

gitmiştir. Kasım 1942’de çıkarılan ve günümüzde de Müslüman olmayan sermaye sahiplerine karşı haksızlık yapıldığı için çeşitli eleştirilere maruz kalan Varlık Vergisi Kanunu, burjuvazinin servetini “bir defaya” mahsus ağır bir biçimde vergilendirmeyi amaçlıyordu. Böylece bu kanun burjuvazinin sermaye birikimine engel olmamış hatta müslüman olmayan burjuvazinin sermayesinin doğrudan yada dolaylı olarak Müslüman sermaye sahiplerinin eline geçmesi için fırsat yaratılmıştır (Akşin, 1997, 59).

Türkiye 1945 yılına kadar uluslararası bir yalnızlık dönemi geçirse de zamanla Batı ile özellikle de ABD ile yakınlaşmaya başlamıştır. Bu dönem -daha sonra Demokrat Parti döneminde daha da hızlanacak olan- Batı ve ABD’nin küresel politikası içine girme sürecinin başlangıcıdır. 12 Mart 1947’de ABD Başkanı Truman, Türkiye ve Yunanistan’ı Sovyet tehdidinden korumak amacıyla “Truman Doktrini” adıyla anılan bir siyaset başlattığını bildirmiştir. Aynı yıl Türkiye – ABD Askeri Yardım Antlaşması imzalanmıştır. 1948 yılında yine ABD ile bir iktisadi yardım antlaşması yapılmıştır. Bu, Avrupa’nın komünizme kaymaması ve ekonomik buhranı atlatabilmesi için ABD’nin başlatmış olduğu Marshall Yardımı çerçevesindedir. Ve 1949’da da Türkiye, Avrupa Konseyi üyesi olur.

2.1.3 Çok Partili Sisteme Geçiş

İsmet İnönü, yukarıda söz konusu edilen Batıya ve özellikle de ABD’ye yakınlaşma süreci içerisinde çok partili siyasal yaşama geçme kararı almıştır. İnönü’nün bu kararı almasındaki en temel faktör; bütünsel kalkınma anlayışıdır. Hiçbir alanda Batı’dan geri kalmamak için, Avrupa’daki siyasal çoğulculuk modeli Türkiye’ye de getirilmiştir. Prof. Sina Akşin (1997, 22), bu durumu şöyle ifade eder: “Türkiye’nin Batı’ya sığınabilmesi, Batı’nın siyasal değerlerini paylaşırsa daha kolay olurdu”.

1946 yılında Celal Bayar’ın genel başkanlığında Demokrat Parti’nin kurulmasıyla çok partili siyasi yaşama geçilmiş oldu. Parti, CHP içinde yer alan ancak muhalefet kanadında olan Adnan Menderes, Fuat Köprülü, Refik Koraltan gibi isimlerin önderliğinde kurulmuştur. Demokrat Parti kısa sürede güçlenmiş ve yayılmıştır; bunun en önemli nedenleri arasında

“Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu’na olan muhalefeti gösterilebilir. İnönü’nün girişimiyle hazırlanan bu kanun önerisine göre topraksız yada az topraklı çiftçiyi topraklandırmak için devlet, büyük toprak sahiplerinin topraklarını kamulaştırabilecekti. Kamulaştırma, gerekirse toprak sahibine yalnızca 50 dönüm bırakacak kadar kapsamlı olabilecekti. Aydın’ın büyük toprak sahiplerinden olan Adnan Menderes, bu yasaya en ağır eleştirileri getiren milletvekillerinin başında yer almıştır. Bu tutumun DP’nin kuruluş ve yaygınlaşma aşamasında önemli bir payı olmuştur.

7 Ocak’ta kurulan DP, 21 Temmuz’da yapılan seçimlerde 66 milletvekili çıkarmayı başarmıştır. Hızla büyüyen parti 1950 seçimlerinde oyların %55’ni, CHP ise %41’ini almıştır. Bu tabloya göre DP, 408 milletvekili çıkarırken CHP sadece 69 milletvekili çıkarabilmiştir. Artık DP, büyük bir çoğunlukla hükümet olmuştur.

2. 2 Erken Cumhuriyet Döneminde Uygulanan Kültür Politikaları

Bu dönemde, CHP kanalıyla uygulanmaya çalışılan kültür politikalarının temel amacı, ulusal bir bilinç yaratma doğrultusundadır. Kalkınmış ve çağdaş medeniyetler seviyesini hedefleyen Cumhuriyet rejimi ve onun yöneticileri, ulusal kültürü gelişmemiş bir toplumun kalkınamayacağını düşünüyorlardı. Cumhuriyet rejimi, Bu hedefleri gerçekleştirmeye yönelik olarak bir çok önemli adım atmış, etkileri ve ürünleri çok sonraları da görülen kurumlar oluşturmuştur. Bu kurumlar arasında Türk Tarih Kurumu, Türk Dil Kurumu, Köy Enstitüleri ve Halkevleri başlıcalarıdır. Dönemin genel özelliği bu olmasına rağmen yine de tamamen homojen bir yapıdan bahsedilemez. Bu nedenle dönemin farklılıklar içeren bölümler halinde incelenmesi yararlı olacaktır.

2.2.1 Atatürk Dönemi

Atatürk’ün kültür ve bunun bir ürünü olarak sanata vermiş olduğu önem, henüz 1923 yılında açık bir şekilde ortaya çıkmıştır. Atatürk Bursa’da yaptığı bir konuşmada: “Bir millet ki resim yapamaz, bir millet ki heykel yapamaz, itiraf etmeli ki o milletin ilerleme yolunda yeri

yoktur” (Topuz, 1998, 17) diyerek daha sonraki yıllarda uygulayacağı politikaların işaretini vermiştir. Devletin o yılların yokluk koşulları içinde resim eğitimi için Avrupa’ya genç sanatçı adaylarını göndermesi Atatürk dönemi kültür politikalarının simgesi sayılabilir. Atatürk’ün bu düşünce ve tavırda olması, sadece sanat ve kültür sevgisiyle açıklanamaz. O, kültürel gelişmenin, toplumun topyekun kalkınmasından ve ulusal bağımsızlık amacından ayrı tutulamayacağını savunuyordu. Nitekim, Atatürk’ten çok sonra, UNESCO’nun 1970 Venedik ve 1988 Mexico toplantılarında bu düşünce doğrultusunda çeşitli açıklamalar yapılmıştır: “Kültürel gelişme, toplumun global gelişmesinin bir parçasıdır. Gelişmeyi sağlamaktan sorumlu olanlar kültürel gelişmenin mutlaka üzerine eğilmek zorundalar. Kültür varlığının korunması ve değerlendirilmesi halklara kendi egemenliklerini ve bağımsızlıklarını savunma gücü verir” (Topuz, 1998, 18).

Atatürk (1987, 42), 10. Yıl Nutku’nda: “Şimdiye kadar ulusun beynini paslandıran, uyuşturan ve bu istekte bulunanlar olmuştur. Zihinlerde bulunan bütün boş inançlar atılacaktır. Onlar çıkartılmadıkça beyne gerçek aydınlıklar aşlamak olanaksızdır” demektedir. Onun kültüre bu kadar önem vermesi, kültürü gericiliğin bir çaresi olarak gördüğünü gösterir.

Atatürk döneminde kurulan bazı kurumlar, kültür politikalarının uygulanmasında önemli işlevler üstlenmişlerdir. Bu kurumların önemli bir kısmı, Atatürk’ten sonra da varlıklarını ve etkilerini sürdürmüşlerdir.

2.2.1.1 Dil Devrimi ve Türk Dil Kurumu

1927 yılına kadar geçen sürede cumhuriyet rejiminin siyasal sisteminin kurulduğu görülür. Bu tarihten sonra Atatürk, iç ve dış siyasetle ilgisini kesmeden dikkatini ve enerjisini kültür ve iktisat konularına çevirmiştir. Kültür devriminin ilk önemli adımı Arap harflerinin yerine yeni Türk alfabesinin getirilmesidir. Dil devriminin en önemli amaçları arasında halka yaklaşma isteği vardır; yani yeni alfabeye Türkçe daha kolay anlaşılabilir olacak, sanat, felsefe ve bilimde daha üstün eserlerin üretilmesine olanak yaratılacaktır. Diğer bir gerekçe Osmanlıca’dan kurtularak Osmanlı yaşam biçimi ile bağların daha kolay koparılmasıdır.

Osmanlı kitaplıklarındaki çağın gerisinde kalmış bilgi birikimiyle ilişkilerin koparılması, uluslaşma çabalarına da hizmet edecektir. Harf ve Dil Devrimi'nin kültürel ve günlük yaşam içersinde yer bulması ve yerleşmesi, TDK'nin çalışmalarıyla mümkün olmuştur.

Türk Dil Kurultayı 1932'de İstanbul'da Dolmabahçe Sarayı'nda toplanmıştır. Bu kurultayda Türk Dilini Tetkik Cemiyeti'nin amaçları: Türk dilinin başka dil aileleriyle karşılaştırılması, Türk dilinin birer tarihsel ve karşılaştırmalı gramerlerinin yazılması, Osmanlıca sözcüklere Türkçe karşılık bulunması, Türkçe bir sözlüğün ve gramerin hazırlanması, terimlerin Türkçeleştirilmesi, olarak belirlenmiştir. Böylece, okuma yazma oranının daha kolay bir alfabeyle yükseltebilmek, bilgi ve bilim alanında yabancı kaynaklara daha kolay ulaşmak, Türkçe'yi Arapça-Farsça kelimelerden arındırarak ulusal özgün bir dil yaratmak hedeflerine ulaşılmaya çalışılmıştır. Bütün bu hedeflerin en tepesinde ise, Atatürk dönemi kültür politikalarının genel amacı olan ulusal kimlik ve aidiyeti sağlamak bulunmaktadır.

Türk Dilini Tetkik Cemiyeti, 1934'teki ikinci kurultayından sonra Türk Dil Kurumu adını almıştır.

2.2.1.2 Türk Tarih Kurumu

Atatürk, uygulanan kültür politikaları doğrultusunda, ulusçuluk fikrinin ülke sathına yayılmasını gerekli görüyordu. "...bu tür bir ulusçuluk için tarihin yeniden yorumlanması ve bu yeni tarih yorumunun cumhuriyetin genç kuşaklarına benimsetilmesi gerekiyordu" (Ateş, 1989, 88). Bu nedenle Türk Tarih Kurumu kurulmuş ve tarih çalışmaları yapılmıştır. Öncelikle Ermenilerden ve Rumlardan önceki Anadolu tarihi ele alınmış ve Hititlerin Türk olduğu ileri sürülmüştür. Bu bir anlamda Anadolu'nun gerçek sahibinin Türkler olduğunu ispatlama çabasıydı.

Türklerin uygar bir halk olmadığı savına karşı Türklerin kökeni olan Orta Asya'nın tarihi ele alınmış, o bölgenin bir uygarlık kaynağı olduğu, hemen bütün insan topluluklarının oradan çıktığı tezi oluşturulmuştur.

TTK'nin diğerk önemli bir görevi de Türklerin maddi uygarlık kanıtlarını araştırmak incelemek, tanıtmak ve korumaktır. Bu doğrultuda geçmişin değerlerine sahip çıkmak için eski eserlerin korunması çalışmaları ve Türkiye'de ilk defa olarak planlı ve bilimsel milli kazıların yapılması TTK tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu faaliyetler doğrudan müzecilik çalışması olarak ilişkilendirilebilir.

Daha sonra Türk Tarih Kurumu adını alacak olan Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nin tüzüğünün dördüncü maddesine göre amaçları şöyle belirlenmiştir:

- Toplanarak bilimsel görüşmeler yapmak
- Türk tarihinin kaynaklarını araştırıp yayınlamak
- Cemiyetin çalışmalarının ürünlerini her türlü yollarla yayınlamak
- Türk tarihini aydınlatmaya yarayacak belge vb. sağlamak için gereken yerlere araştırma ve inceleme kurulları göndermek (İğdemir, 1994, 12).

İlk kongresini 1932'de Ankara'da yapan Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti, 1935 yılında Türk Tarih Kurumu adını almıştır.

2.2.1.3 Halkevleri

Cumhuriyet'in ilanından sonra, o zamana kadar çok önemli bir ulusal kültür kurumu olan Türk Ocakları'nın, ırkçı ve gerici çevrelerin, Turancıların buluştukları bir yer olmaya başladığı görülür. Zamanla saltanat yanlıları Türk Ocakları'nı ele geçirmiş, ocaklar muhalefet odağı haline dönüşmüştür. Bu durum neticesinde Atatürk, Türk Ocakları'nın artık görevlerinin kalmadığını ve onların üstlendiği görevi artık hükümetin yapacağını açıklamıştır. Türk Ocakları'nın kapatılmasından sonra Atatürk Türk kültürünü korumak ve geliştirmek için halka dayanan bir kültür örgütünün kurulmasını gündeme getirmiştir. Bu, görevin artık Halkevleri tarafından üstlenileceği anlamına geliyordu. Nitekim 1931 yılında kapatılan Türk Ocakları'nın malları daha sonra halkevlerine bırakılmıştır.

Halkevleri 19 Şubat 1932 yılında açılmıştır. Milli Eğitim Bakanı Dr. Reşit Galip, açılışta yaptığı konuşmada: “Ulusal davanın uygarlık yarışında yitirilen zamanı kazanmak olduğunu ve yeni açılan Halkevleri’nin bu amaçla kurulduğunu” (Çeçen, 2000, 63) belirtmiştir. Halkevleri, uygarlık yarışında kullanılacak bir araç olmanın yanı sıra, Cumhuriyet rejiminin toplum tarafından benimsenmesi ve içselleştirilmesi için önemli bir misyon taşıyacaktı. Yüzyıllar süren imparatorluk düzenine ve bunun getirmiş olduğu geleneksel yaşam tarzına alışmış halk kitlelerinin, eski alışkanlıklarından hemen kurtulup yeni rejimin yani Cumhuriyet rejiminin yeni ilkelerine ve yaşam biçimine ayak uydurması beklenemezdi. Bu durumun farkına varan Cumhuriyet rejimi yöneticileri Halkevleri yoluyla, çeşitli gereksinimleri ülke çapında tek ve yaygın bir örgütlenme ile karşılama yoluna gitmiştir. Yeni yönetimin çağdaşlaşma yolundaki faaliyetleri, toplumda bir hareketlenme ve çalkalanma yaratsa da, bir yandan eski düzenin alışkanlıkları ve sorunları sürmekteydi. Ülkede, eski ve yeni düzenin getirdiği ikili bir yapı oluşma tehlikesi de mevcuttu. İşte bu ortamda Halkevleri, halkı devrim ilkeleri doğrultusunda kaynaştırarak bu ikili yapıya karşı da mücadele etmeyi hedeflemiştir.

Cumhuriyet rejiminin Kültür politikasının uygulanmasına yönelik olarak kurulan Halkevleri, etkinliklerini iki misyon üzerine temellendirir; sosyal reformları benimsetmek ve çağdaşlaşmayı sağlayacak kültürel ve sanatsal etkinlikleri yürütmek (Öndin, 2003, 39).

Dönemin Başbakanı İsmet İnönü, 19 Şubat 1933 yılında Halkevleri’nin birinci kuruluş yıldönümü nedeniyle yaptığı konuşmada: “Cumhuriyet Halk Partisi’nin Halkevleri aracılığıyla bütün ülkede bilimi, kültürü ve sanatı yaygınlaştırmak istediğini...Bilim kadar sanatın da toplum içinde yaygınlaşmasını sağlamanın Halkevleri’nin görevi olduğunu” (Çeçen, 2000, 70) belirtmiştir.

Genel olarak Halkevleri’nin amacı bilinçli bir kitlenin kültürel açıdan örgütlenmesi ve ulusal birliğin sağlanmasıdır. Devletin Halkevleri’nin üzerinden uyguladığı kültür politikası, dokuz dalda oluşturulan bir programa dayanıyordu:

- Dil, Tarih ve Edebiyat Kolu
- Güzel Sanatlar Kolu
- Temsil Kolu
- Spor Kolu
- Sosyal Yardım Kolu
- Kurslar Kolu
- Kitaplık ve Yayın Kolu
- Köycülük Kolu
- Tarih ve **Müze** Kolu

Halkevleri'nin 1932'deki açılışından 1950'de Demokrat Parti iktidarı tarafından kapatılıncaya kadar süren I. Dönem faaliyetlerinde, bu kolların etkin olarak çalıştığı ve dönemin müzecilik hareketlerine devinim kattığı görülmektedir.

Halkevleri, daha çalışmalarının başlangıç aşamasında, gelecekte dahi etkileri görülecek kültür ve sanat çalışmalarının itici gücü haline gelmiştir. Sanatın her dalına olduğu gibi plastik sanatlara da ilgi gösterilmiş ve büyük halkevlerinde her yıl düzenli olarak resim sergileri açılmıştır. Resmin yanı sıra heykel ve mimarlık alanlarında da çeşitli seminer ve toplantılara yer verilmiştir. 1933'te Ankara'da İnkılap Sergileri, 1935 yılında yine Ankara'da hazırlanan resim sergileri, Halkevleri aracılığıyla ülke genelinde halka ulaştırılmıştır. Bu yıl içerisinde 23 sergi açılmış ve 34 bin kişi bu sergileri gezmıştır.

1936 yılında, dördüncü yıldönümü nedeniyle, Halkevleri çalışmalarını yansıtan resim sergileri açılmıştır. Ankara Halkevi'nde iki sergi teşhir edilmiştir. 1938 yılında 179 serginin açıldığı görülmektedir.

Resim sergilerinin düzenlenmesi ise Güzel Sanatlar Kolu tarafından gerçekleştiriliyordu. 1941 yılında Ankara Halkevi, açmış olduğu resim ve heykel yarışması sonucunda gelen eserlerin büyük bir sergisini açmıştır. Dönemin önde gelen sanatçılarından oluşan seçici kurul, bu sergiye girecek eserleri belirleyerek belirli bir düzeyin üzerinde bir sergilemenin gerçekleşmesi sağlanmıştır. Fotoğraf sanatında da benzer bir yarışma açılmış ve bu yarışma

sonucunda da bir sergi düzenlenmiştir. Bu sergilerin kitlelerle buluşabilmesi maksadıyla, Anadolu'nun çeşitli bölgelerindeki halkevlerinde aynı sergiler gösterime sunulmuştur.

1942 yılına gelindiğinde onuncu yılını dolduran Halkevleri, bu süre zarfında yaklaşık 1500 sergi gerçekleştirmiştir (Çeçen, 2000, 56). Yine bu yıl içerisinde Ankara Halkevi'nde yedinci büyük resim sergisi açılmıştır. 32 ressam yüzden fazla tablosu ile bu sergide yer almıştır.

1946 yılı ülke politikası ve Halkevleri açısından önemli bir dönemeç olmuştur. Çok partili sisteme geçilmesiyle birlikte devlet yönetimi tedrici olarak Halkevleri'nden uzaklaşmış ve Halkevleri Cumhuriyet Halk Partisi'nin yan kuruluşları haline gelmeye başlamıştır. Ülkede tek parti idaresinin sona ermesiyle birlikte eskiden beri Halkevleri'ne mesafeli ve karşı tutum sergileyen yeni rejim karşıtı çevreler, seslerini daha gür çıkartma zemini bulmuşlardır. Bu tutum daha sonra yerini Halkevleri'ne karşı savaşa bırakacaktı. Bu kritik dönemeçten sonra Halkevleri'nin çalışmaları eskiye oranla azalmaya başlamış ancak yine de devam etmiştir.

1950 yılına gelindiğinde 478 Halkevi ve 4322 Halkodası mevcuttu.

Halkevleri, 1950 yılında Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle birlikte etkinliğini iyicene yitirmiş ve siyasi iktidarın baskıları ve engellemeleri sonucu kapatılmıştır. Bu süreç içerisinde “eski halkevleri genel merkezlerinden birisi bombalanmış, bir diğeri de müze yapılmıştır” (Çeçen, 2000, 75). Halkevleri, 27 Mayıs 1960 askeri darbesinden 3 yıl sonra tekrar açılıncaya dek kapalı kalmıştır.

Halkevleri, kapatıldıkları tarihe kadar ki etkinlikleriyle Cumhuriyet dönemi kültür politikalarının uygulanmasında önemli bir yere sahip olmuşlardır. “Denilebilir ki Halkevleri, aydınlanma hareketini taşraya yayan merkezler olmuşlardır” (Akşin, 1997, 13).

2.2.2 İsmet İnönü Dönemi (1938 – 1950)

İsmet İnönü, 1934 yılında TBMM’de yaptığı konuşmada: “Ulusal kültürü gelişmemiş bir toplumun kalkınamayacağını, ileri teknik için öncelikle ileri bir kültüre sahip olunması gerektiğini” (Çeçen, 2000, 121) açıklamıştır.

Cumhuriyet döneminde Atatürk’ten sonra kültür politikaları anlamında yapılan en olumlu gelişmeler 1938 – 1946 yılları arasında Milli Eğitim Bakanı olan Hasan Ali Yücel zamanında gerçekleşmiştir. Hasan Ali Yücel’in ilk işi kültür ve eğitim alanında bir plan hazırlanması olmuş ve bu amaçla 1939’da I. Türk Neşriyat Kongresi düzenlenmiştir. Yücel’in uyguladığı programın ana başlıkları şunlardır:

- Dünya klasiklerinin Türkçe’ye çevrilmesi (Tercüme Bürosu)
- Okul kitaplarının hazırlanması
- Halk için eğitim programı
- Eski kitapların yeniden basılması
- Ansiklopedi yayınları
- Özel yayınlara yardım edilmesi (Çeçen, 2000, 98).

31 Ekim 1939’da resim ve heykel sanatının devlet tarafından desteklenmesinin bir göstergesi olarak I. Devlet Resim ve Heykel Sergisi düzenlenmiştir. Ayrıca 1940 – 1946 yılları arasında 496 eser Türkçe’ye çevrilmiştir.

Türkiye’nin 1946 yılında UNESCO’ya üye olması ve “Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü”nün kurulması yine Hasan Ali Yücel döneminde olmuştur. Yücel, eski eserlerin, Türkiye’nin kültür mirasının korunmasında önemli bir rol oynamış ve bunu şöyle dile getirmiştir: “Memleketimiz eski eserler bakımından hepimizin bildiği gibi büyük bir önem taşımaktadır. Yurdumuzun, eski dünyanın üç kıta kavşağında bulunuşu, üstünde yaşadığımız toprakların bütün tarih boyunca bir çok uygarlıkları bağrında yaşatmasına başlıca neden olmuştur. Topraklarımızın kademe kademe derinliğini tanıdıkça her katında zamanına göre ileri bir insan topluluğunun yaşama eserlerine rastlıyoruz. Onun içindir ki milletimize ve

bütün insanlığa karşı bu eserleri iyi tutmak ve kudretimizce tanıtmak başlıca ödevlerimizdendir” (Seyirci, 1981, 23).

Kültür ve müzelerle ilgili böylesi bir anlayışa sahip önemli bir devlet adamı olan Yücel, 1946 yılı başlarında İsmet İnönü’yle düştüğü siyasi anlaşmazlıklar nedeniyle bakanlıktan istifa etmiştir. Bu, kültürel gelişim yolundaki yeniliklerin duraklamasına yol açan bir kültür politikasının başlangıcı olmuştur; bunun ilk göstergesi Köy Enstitüleri ve Tercüme Bürosu’nun kapatılmasıdır.

2.2.2.1 Köy Enstitüleri

1940 yılına gelindiğinde özellikle kırsal kesim hala cumhuriyetin kazanımlarından pek fazla yararlanabilmiş değildi. Köyler, yaşam biçimi, teknolojisi, zihniyetiyle büyük ölçüde, dönemin uygar kabul edilen yaşam standartlarının altındaydı. Nüfusun %81’inin köylerde oturduğu düşünülürse ülke nüfusunun büyük bir oranının geri bir düzeyde olduğu ortaya çıkar. Bu olumsuz tabloya müdahale etmek amacıyla, 17 Nisan 1940’ta kabul edilen Köy Enstitüleri Kanunu ile birlikte Tarım Bakanlığı’nın saptadığı 11 değişik bölgede Köy Enstitüleri açılmıştır.

Köy Enstitüleri, köy öğretmenleri ile köye gerekli diğer meslek sahiplerini, iş eğitiminin ilkelerine uyararak yetiştirmek amacıyla kurulmuştur. Haftalık 44 saat olan eğitimin 22 saati kültür derslerine, 11 saati tarım derslerine ve kalan 11 saat de marangozluk, demircilik, yapıcılık gibi teknik derslere ayrılmıştır.

1942 yılında kabul edilen Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu’ndan anlaşıldığı kadarıyla Köy Enstitüleri’nin faaliyet alanlarında müzecilikle ilgili çalışmalar da vardır: okullarda sergiler açmak ve diğer munasip yerlerde panayırılar açılmasına yardım etmek, sergi, panayır, fuar ve müze gibi kuruluşlarla ilgili halkı ve öğrencileri bilgilendirmek, köyde ve yakın yerlerde bulunan tarih eserleri ve anıtların onarılmasına yardım etmek Köy Enstitüleri’nin amaçları arasındadır.

Köy Enstitüleri, 1946 yılında çok partili döneme geçilmesiyle muhalefetin hedefi haline gelmiştir. Demokrat Parti'nin başını çektiği bir grubun, Köy Enstitüleri'nin komünizm ve ahlaksızlık yuvası olduğunu belirtmesi ve CHP içinden bazı milletvekillerinin de buna destek vermesi sonucu Köy Enstitüleri süreç içerisinde -statü değiştirerek- yavaş yavaş kapatılacaktır. Köy Enstitüleri'nde 1946'ya kadar 16 400 kız ve erkek öğretmen, 7300 sağlık memuru ve 8756 eğitimci yetiştirilmiştir. 1954'e değin 25 bin öğretmen yetişmiştir. Bunların arasından Fakir Baykurt, Mahmut Makal, Bekir Coşkun, Talip Apaydın gibi ünlü yazarlar da çıkmıştır.

2.3 Müzecilik Çalışmaları

Cumhuriyet devri müzecilik hareketleri 1950'li yıllara kadar kültür politikalarıyla paralel bir şekilde homojen bir gelişme göstermiştir. Bu homojen yapının sebebi ve dönemin en önemli karakteristikliği, 1950'ye kadar geçen sürede müzelerle ilgili yapılan neredeyse tüm çalışmaların devletin programı dahilinde olmasıdır. Bu bölümde, Cumhuriyet müzeciliğinin 1950'ye kadar olan tarihsel süreci incelenecektir.

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte Türkiye müzeciliği güçlü bir atılımla çalışmalarını sürdürmeye başlamıştır. Bu gelişmede Atatürk'ün büyük bir paya sahip olduğu söylenebilir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Atatürk'ün isteği doğrultusunda yeni müzeler açılmış, bu müzeleri doldurabilmek amacıyla arkeolojik kazılara ve etnografik malzemelerin toplanmasına büyük önem verilmiştir. Atatürk, Kurtuluş Savaşı'nın bütün hızıyla sürdüğü dönemlerde dahi müzelere gereken önemi göstereceğinin sinyallerini vermiştir: 1920 yılında kurulan I. TBMM hükümetinin yapacağı işler arasında “milli eski eserlerimizi bir an önce derleyerek korumayı” (Seyirci, 1981, 44) da saymıştır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında bazı büyük illerde Müze-i Hümayun Şubeleri adı altında müze depolarının varlığı göze çarpar. Bu depolarda civardan toplanmış eserler yer almaktaydı. Daha sonraki yıllarda Müze Müdürlüğü'ne dönüşecek olan bu kurumların sayıları her geçen

gün artmakta ve koleksiyonları zenginleşmekteydi. Bunlardan en önemlilerinden biri, 1927'de Sivas'ta kurulan müze deposudur. Hemen ardından 1926'da Amasya Beyazıt Medresesi'nde ve Tokat Gökmedrese'de, 1929'da Kayseri Hant Hatun Medresesi'nde, 1930'da Afyon Gedik Ahmet Paşa Medresesi'nde, 1932'de Çanakkale'de eski bir kilisede ve Denizli'de, 1933'de Samsun 23 Nisan İlkokulu'nda, Sinop Alaettin Medresesi'nde ve Van'da, 1934'de Diyarbakır Sincaniye Medresesi'nde ve Erzincan'da, 1935'de Silifke Cumhuriyet İlkokulu'nda ve Isparta Halkevi'nde, 1936'da Manisa Muradiye Medresesi'nde, Niğde Akmedrese'de, Kırşehir Kale Camisi'nde, Kütahya Gök Şadırvan Camisi'nde ve Tire Yahşibey Camisi'nde müze depoları ve memurlukları kurulmuştur. Bu müze depoları kısa sürede gelişimlerini tamamlayarak Müze Müdürlüklerine dönüşmüştür.

Devletin kurduğu en ufak müze birimi olan müze depoları ve müze memurluklarının önemi büyüktür; bu birimler, tarih ve sanat değeri olan eserlerin yok olmalarını, hasar görmelerini, yurt dışına kaçırılmalarını engellemiş ve kurulacak olan müzelerin çekirdeğini oluşturmuşlardır.

Müze depolarının ve memurluklarının gün geçtikçe zenginleşmesi, bunların müze müdürlüklerine çevrilmesine yol açmıştır. Başlıca müze müdürlükleri şunlardır: Bursa Müzesi (1923), Ankara Arkeoloji Müzesi (1923), Antalya Müzesi (1924), Edirne Müzesi (1924), Adana Müzesi (1924), Bergama Müzesi (1924), Ankara Etnografya Müzesi (1926), Amasya Müzesi (1926), Sinop Müzesi (1926), İzmir Müzesi (1926), Sivas Müzesi (1926), Tokat Müzesi (1926), Kayseri Müzesi (1929), Afyon Müzesi (1933), Diyarbakır Müzesi (1934), Efes Müzesi (1934), Manisa Müzesi (1935), Hatay Müzesi (1938), Niğde Müzesi (1939), Kastamonu Müzesi (1941).

Müze sayısındaki bu hızlı artış, kurulan yeni müzeler, rastlantısal değil devlet tarafından oluşturulmuş bir programın sonucudur. “Hemen her müzenin kuruluşunda, ilkin bir depo meydana gelmiştir. Bu depo bizzat bölgenin ihtiyacından doğmuştur. Ve yine bölgenin ihtiyaçları, oralarda arkeoloji işlerinin çoğalmasıyla orantılı olarak müzeye doğru gelişmiştir.

Devlet, bütün bu safhaları dikkatle takip etmiş, zamanında tedbirler alarak bu ihtiyaçları, bu artışları müessese haline getirmek imkanını bulmuştur” (Arık, 1953, 19).

Müzelerde 1929 – 1934 yılları arasında 287 uzman ve memur çalışmıştır. Ayrıca 1923 yılına kadar müzelerde 109.000 esere sahipken, bu sayı 1934’te 759.000’e ulaşmıştır.

1943-44 yıllarında Türkiye’deki müzeler ve içlerindeki eser sayılarının tablosu aşağıda yer almaktadır. Bu tablodan anlaşıldığı üzere 1934 yılından 1944’e kadar geçen sürede müzelerdeki eser sayılarında ciddi bir artış görülmez. Bunun sebebi II. Dünya Savaşı yıllarının yarattığı zorluklar ve müzecilik çalışmalarını aksatması olabilir.

Tablo 1: 1943–1944 Türkiye’de Müzeler ve Eser Sayısı (Arık,1953, 70)

MÜZE ADI	KURULUŞ TARİHİ	1943–1944 YILINDA ESER SAYISI
Müze Müdürlükleri		
Adana Müzesi	1924 (1340)	19446
Afyon Müzesi	1931	33620
Ankara Arkeoloji Müzesi	1923	39511
Ankara Etnografya Müzesi	1927	12282
Antalya Müzesi	1923 (1339)	4134
Bergama Müzesi	1924	5398
Bursa Müzesi	1923	5292
Erzurum Müzesi	1942	-
Gaziantep Müzesi	1943	830
Hatay Müzesi	1939	19050
İstanbul Arkeoloji Müzesi	1869	285227
İstanbul Ayasofya Müzesi	1934	491
İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi	1934	282854
İstanbul Çinili Köşk Müzesi	1875	-
İstanbul Türk ve İslam Eserleri Mezesi	1912	20580
İzmir Müzesi	1926	9860
Kastamonu Müzesi	1941	1386
Konya Müzesi	1904	17031
Manisa Müzesi	1935	4105
Müze Memurlukları		
Diyarbakır Müzesi	1934	1635
Edirne Müzesi	1923 (1339)	3456
Efes Müzesi	1934	951
Kayseri Müzesi	1929	4007
Niğde Müzesi	1936	3841
Sivas Müzesi	1927	1591
Tokat Müzesi	1926	2022
Van Müzesi	1933	157
Müze Depoları		
Alaca Müze Deposu	1935	2240
Amasya Müze Deposu	1926	373
Çanakkale Müze Deposu	1932	4073
Denizli Müze Deposu	1932	439
Eskişehir Müze Deposu	1943	-
Isparta Müze Deposu	1935	322
İznik Müze Deposu	1934	638
Kırşehir Müze Deposu	1936	89
Kütahya Müze Deposu	1936	1903
Samsun Müze Deposu	1933	225
Sinop Müze Deposu	1926	580
Silifke Müze Deposu	1935	145
Tire Müze Deposu	1936	623
		760407

Müzelerin ve müzelerle ilgili verilerin bu kadar artmasında bir çok faktör rol oynamıştır. Öncelikli olarak 1924 yılında kabul edilen 431 sayılı Hilafetin ilgasına ve Hanedanı Osmaninin Türkiye Cumhuriyeti memaliki haricine çıkarılmasına ilişkin kanun gereğince Osmanlı sarayları, başta Topkapı Sarayı olmak üzere müzeleştirilmeye başlanmıştır. Hemen ardından 1925'te çıkarılan tekke ve zaviyelerle türbelerin seddine ve türbedarlıklarla bir takım unvanların men ve ilgasına dair 677 sayılı kanunla dergahlar kapatılmış ve içlerindeki eserler müzelere devredilmiştir (Yücel, 1999, 38). Dergahlardan gelen tüm bu eserler büyük bir koleksiyon zenginliği yaratmıştır.

1930'lu ve 1940'lı yıllarda ibadet edeni kalmamış veya çok az olan camiler devlet tarafından devralınmıştır. Devletleştirilen camilerin önemli bir kısmı müze binası olarak kullanılmak üzere Milli Eğitim Bakanlığı'na bırakılmıştır. Müze binası olarak kullanılacak cami ve dergahlarla ilgili yayınlanmış tamim ve kararlardan bazıları şunlardır: İzmir'in Tire kazasındaki Aydınoglu Yahşi Bey Camii'nin müze yapılmak üzere Maarif Müdürlüğü emrine verilmesi (BCA, Tarih:4/7/1935, Sayı:2-3008, Dosya:144-159), İstanbul'da Yedikule'deki İmrahor (Studium Baziliki) Camii'nin müze olarak kullanılmak üzere Milli Eğitim Bakanlığı'na tahsisi (BCA, Tarih:5/12/1945, Sayı:3/3373, Dosya:694), İstanbul'daki Galata Mevlevihanesi'nin bakım ve onarım giderleri devlet bütçesinden ödenmek şartıyla müze olarak kullanılmak üzere Milli Eğitim Bakanlığı'na tahsisi (BCA, Tarih:18/11/1946, Sayı:3/4951), Dolmabahçe Camii'nin müze olarak Milli Savunma Bakanlığı'na tahsisi (BCA, Tarih:7/3/1947, Sayı:3/5583, Dosya:69-8), Eski Malatya'daki Ulu Camii'nin müze olarak kullanılmak üzere Milli Eğitim Bakanlığı'na tahsisi (BCA, Tarih:30/6/1949, Sayı:3/9573, Dosya:69-16).*

Cumhuriyet'in ilk hükümetlerinin müzelerle ilgili almış olduğu en önemli tedbirlerden biri de Batı üniversitelerine, müzelerin uzman ihtiyacını karşılamak üzere arkeoloji öğrencileri yollaması olmuştur. Müzelerin yerli uzman kadrosunu oluşturabilmek ve yetiştirebilmek için, kendi ülkelerinde başarılı olmuş yabancı müze uzmanları da Türkiye'ye getirilmiştir. Türk

* Yayınlanan bu tamimler, <http://www.devletarsivleri.gov.tr/katalog/> (Erişim Tarihi: 31-03-2006) sitesinden alınmıştır.

Tarih Kurumu, bir çok gencin müzecilik ve arkeoloji alanlarında Avrupa ve Amerika’da eğitim almasının önderliğini yapmıştır.

1930’lu yılların başında Türk Tarih Kurumu’nun kurulmasıyla birlikte tarih, arkeoloji ve müzecilik alanları cazibe kazanmaya başlamıştır. TTK’nin yetiştirdiği elemanlar müzelerin uzman kadrosunu güçlendirmiştir. Katıldığı uluslararası kongreler ve yurt içinde düzenlediği kongreler, müzecilik ve arkeoloji için yeni ve bilimsel bir atmosferin oluşmasına ve yerleşmesine, bilim adamlarının uluslararası bir konum kazanmasına olanak sağlamıştır.

Atatürk’ün ölümünden sonra, devletin ve hükümetlerin, müzeciliğe verdiği önem devam etse de O’nun zamanındaki programlı çalışma, gücünü zamanla yitirir. 1940’tan sonraki en önemli gelişmelerden biri, Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel’in 1945 yılında Eski Eserler ve Müzeler Birinci Danışma Komisyonu’nu toplamasıdır. Yücel toplantının açılış konuşmasında şunları söylemiştir: “Yapılacak ilk iş yurdumuzun önemli merkezlerinden başlayarak bütün ülkede tarih ve sanat değeri bulunan eserleri haritalarda tespit etmektir. Kültür denen bütün, yalnız okulda elde edilemez. Kütüphanesiz, müzesiz, tiyatrosuz bir şehirde okul içi kültürün kuvvetli olabileceğine inanmak güçtür. Onun için ben, müzeleri başlı başına bir okul saymaktayım” (Topuz, 1998, 28).

1946 yılının hemen başlarında Hasan Ali Yücel’in görevden ayrılması, Atatürk dönemi kültür politikalarının sona erme sürecini başlatmıştır. Dolayısıyla müzecilik çalışmaları da devlet programlarının bir parçası olmaktan çıkma yoluna girmiştir.

Yine bu dönemde halkevlerinin müzecilik konusunda yoğun bir çalışma içersinde olması, dolaylı da olsa yeni müzelerin kurulmasına ve müze kadrolarının yetişmesine yardım etmiştir.

2.3.1 Halkevleri Tarih ve Müze Kolu

Tarih ve Müze kolu, zengin bir tarihsel birikime sahip olan Anadolu’nun tarihsel ve kültürel zenginliklerinin korunması ve ortaya çıkarılarak değerlendirilmesi için çalışacaktı.

Anadolu'nun ve Türk kültürünün tarihini araştırmak, tarihi eserleri halkla buluşturmak, eski eserlerin kötü niyetli veya bilgisiz insanlar tarafından zarara uğratılmasını önlemek, halka tarih bilinci kazandırmak, kültürel önemi olan nesneleri toplamak, toplanan bilgileri yayınlamak ve nihayetinde de eski eserleri halka tanıtmak için sergiler ve müzeler açmak bu kolun en önemli hedefleri olacaktır.

Tarih ve Müze Kolu; ulusal tarih araştırmaları yapacak, geçmişin birikimi üzerine incelemeler yürütecek, bilgi ve eser toplayacak, bölgedeki kültürel nesne ve kalıntılara sahip çıkarak bunların araştırılması ile tanıtılması çalışmalarını yapacaktı. Toplumun geleneksel değerlerini ve halkbilimi araştırmalarını da bu kol yürütecek, halkevlerinde yöresel folklor ile ilgili olarak düzenli bir arşiv kuracaktı. Böylece ülkenin zengin kültür ve tarihi müzecilik çalışmaları ile bağdaştırılarak değerlendirilecekti. Halkevleri Müze, Tarih ve Folklor kollarının kurulma sebepleri; devlet teşkilatının ya da onun somut ifadesi olan CHP'nin gerçekleştirmeyi üstlendiği konular olarak özetlenebilir. 29 Mayıs 1939 tarihli CHP programında şu ifadeler yer alır:

“Madde 47: Müzelerimizi zenginleştirecek kıymetteki tarihi eserlerin toplanmasına ve bu maksatla hafriyat yapılmasına ehemmiyet verilecek ve umumiyetle eski eserlerin tasnifine ve icap edenlerin yerlerinde iyi muhafazasına itina olunacaktır” (Arık, 1947, 43).

1943 yılı içinde Cumhuriyet Halk Partisi'nin son genel kurultayında alınan kararlar ışığında Halkbilim, Tarih ve Müzecilik Kolları derleme işine öncelik vermeye başlamışlardır. Halkevleri ve Halkodaları'ndan, bölgelerinden topladıkları tarihi ve kültürel eserleri merkezi bürolara göndermeleri istenmiştir. Gelecekte bir “ulusal müze” kurulmasının ilk adımı olarak Halkevleri merkez bürosunda oluşturulan arşivin, daha da genişletilmesi hedefleniyordu. Bu arşivden yararlanılarak Ankara'da ilk olarak “Halkevleri Ulusal Giyim Sergisi” açılmıştır.

1943 yılında CHP VI. Büyük Kurultayına sunulan program projesinde ise şu ifadeler vardır: “Paragraf 11: Müzelerimizi zenginleştirecek kıymette tarihi eserlerin toplanmasına ve bu maksatla kazılar yapılmasına ehemmiyet verilecek, umumiyetle eski eserlerin tasnifine, muhafazalarına itina olunacaktır” (Arık, 1947, 45).

1944 yılında CHP'nin çıkarmış olduğu Halkevleri broşüründe, Tarih ve Müze kollarının çalışma yöntemleri belirtilmiştir:

“1- Mahalli ve milli tarihle umumi tarih konuları üzerinde yazılar, konferanslar, sergiler vasıtasıyla halk kitlelerine bilgiler vermek, mahalli tarih hakkında yapılan araştırma ve incelemeleri ve ele geçen bilgileri yayınlamak, resmi makamlarla, eğer varsa, çevrelerindeki müzelerle temas ve işbirliği yaparak bölgelerindeki eski eserlerin korunmasına yardım etmektir.

2- Tarih ve Müze kolunun ikinci ve geniş bir çalışma alanı da folklordur. Folklor ve etnografya bakımında değeri olan maddi eserleri, halkı teberrulara ve satın almak yoluyla toplamak ve bunların düzgün kayıtlarını tutmak kolların görevleri arasındadır. Toplanan, mahalli özellikleri haiz eşya ile bir çok Halkevlerimizde folklor ve etnografya müzelerinin çekirdekleri kurulmaktadır” (Arık, 1947, 52).

1940 tarihli CHP Halkevleri talimatnamesinde, Tarih ve Müze Kolları ile ilgili şu ifadeler sarf edilmiştir:

“113 – Halkevi, bölgesindeki tarihi eser ve abidelerin iyi korunması için ilgilileri uyarır. Bu eserlerin korunması maksadıyla kurulmuş hususi cemiyetlere müzaheret edeceği gibi konuşmalarla, temaslarla halkı da eserleri korumaya davet eder.

114 – Halkevinin bulunduğu yerde resmi müze varsa arkeolojik eserlerle onları zenginleştirmeye, eksikliklerini tamamlamaya çalışır. Yoksa tedarik edecekleri eserleri en yakın müzeye gönderirler. Veya müze tarafından alınmasını temin için haber verirler. Eski eserleri bol yerlerde resmi bir müzenin kurulması için ilgililerle işbirliği yapmak şubenin belli başlı işlerinden olmalıdır.

115 – Halkevlerinin kendilerine mahsus arkeoloji müzesi kurmaya çalışmaları doğru değildir” (Arık, 1947, 43).

1940 tarihli bu talimatname Halkevlerinin müzecilik faaliyetlerinin sınırlarını oldukça keskin bir biçimde belirlemektedir. Müze kolu, koleksiyon toplar ancak müze kuramaz, aynı şekilde kazı yerini korur hatta gerekirse kazıya yardım eder ama kazı yapamaz. Bu nedenle Halkevlerinin müzelere ve müzeciliğe olan katkılarının somut ve istatistiki olarak

belirlenmesi güçtür. 1944 yılında çalışmakta olan 405 Halkevinden sadece 90 tanesinde Tarih ve Müze Kolu faaliyet yürütmekteydi.

Müze kolunun kayıtlara geçen müzecilik çalışmalarından bazıları şunlardır:

1935 yılında Isparta Müzesi, Halkevi binasının içinde açılmıştır.

1936 yılında Halkevleri Müzecilik Kolu tarafından Tire Müzesi kurma çalışmalarına başlanmıştır.

1936 yılında Müze Kolu, Ankara'nın tarihsel bir kılavuzunu hazırlayarak müze kurulması çalışmaları başlatmıştır.

1948 yılının Ocak ayında Nevşehir Halkevi, bölgedeki tarihi eserler ve kültür kalıntıları için büyük bir çalışma başlatmıştır. Antakya Halkevi, Hatay'ın kurtuluşunu anma törenlerini düzenlerken aynı zamanda bir de tarih müzesi açılışını yapmıştır.

Halkevleri Müze ve Tarih kollarının aşağıdaki program maddeleri, Anadolu tarihinin belli bir bölümünü değil, bütünü faaliyet alanı kabul ettiğinin göstergesidir;

- “- Şer’i mahkeme sicillerini tarih, sosyoloji bakımından taramak, bizzat bu defterlerin temizlenmesi, tasnifi ve ciltlenmesi ve hülasalarını, fihristlerinin neşredilmesi büyük hizmetlerdir (Ankara Halkevinin müze kolu bu yolda örnek bir çalışma yapmaktadır).
- Bölge kitaplıklarından yahut şahısların elinde bulunan eski yazı, minyatür, tezhipli kitap, değerli eski eserlerin toplanması, yahut kaydının yapılması, fotoğraflarının alınması.
- Daha önceki devre veya Türk sanat eserlerine ait sütunlar, başlıklar, kabartmalar, lahitler, kürsü, kapı, mihrap, minber gibi eserlerin ve eski yazıların toplanması” (Arık, 1947, 120).

Dönemin önemli müzecilerinden Remzi Oğuz Arık, Halkevleri Müze Kolları çalışmalarının müze memurlukları ve depo-müzelerin gelişmesi açısından da çok önemli olduğunu öne sürmektedir: “Bugün, Devlet eliyle kurabildiğimiz en ufak arkeoloji ünitesi, depolardır, müze memurluklarıdır. Bu türlü mahalli müzelerin değeri de önemi de büyüktür: Tarih ve sanat kaynağı olan eserleri, daha ilk bulunduğu yerde teşkilata aktarırlar. Yok olmalarına,

memleketten kaçırlmasına müsaade etmezler. Ama, bu teşkilatın da kurulması, faydalı ve canlı olarak yaşayabilmesi; müze ruhunun, tarih ve sanat eseri zevkinin oralarda doğmasına bağlı. Bu ruh, bu hava yaratılmazsa depo ve müze, ağzı kilitli kalır ve seyrek sayıda bilginin, seyrek olarak semtine uğradığı bir devlet dairesi olur gider. İşte bu ruhu, bu havayı yaratmak için müze, tarih, folklor kolunun kurulması, şuurlu olarak işlemesi gerektir” (Arık, 1947, 116).

2.3.2 Kazılar ve Anıtların Onarımı

Daha önce de belirtildiği gibi Cumhuriyet’in ilanından hemen sonra Anadolu’nun genelinde arkeolojik kazı ve araştırmalara başlama ihtiyacı gündeme gelmiştir. Türkiye’de ilk defa sürekli ve sistematik olarak kazı yapan milli kurum Türk Tarih Kurumu olmuştur. Amaç, TTK yoluyla milli kazıları ülke genelinde hakim duruma getirmektir. TTK’nin 1933’ten 1943’e kadar kendi parası ve elemanlarıyla yaptığı kazılar şunlardır: Ahlatlıbel kazısı, Karalar kazısı, Göllüdağ kazısı, Alacahöyük kazısı, Trakya höyükleri kazısı, Ankara Kalesi kazısı, Çankırıkapı kazısı, Eti Yokuşu kazısı, Pazarlı kazısı, İstanbul Sarayburnu kazısı, İzmir Namazgah kazısı, Karaoğlan kazısı, Ankara Mabedi kazısı, Bizans mezarı kazısı, Küçükçekmece Region kazısı, Hacılar höyüğü kazısı, Silifke mozaikleri kazısı, Samsun Dündartepe ve civardaki höyükler kazısı, İstanbul Maltepe kazısı, Konya Alaeddin Tepe kazısı, Bitik kazısı, Erzurum Karaz höyük sondajı, Mudanya Mezarı kazısı, Hashöyük kontrol kazısı. Bu yerlerin dışında daha birçok bölgede arkeolojik araştırma ve yüzey araştırması yapılmıştır (TTK, 1943, 13).

Atatürk dönemi hükümetlerinin programına aldığı en önemli çalışmalardan biri de anıtların korunması meselesidir. Anadolu toprakları Türk mimarlığının çok değerli yapılarıyla imar edilmişti. Selçuklu ve Osmanlı devletleri tarafından inşa edilen tekkeler, dergahlar, camiler, hanlar, kervansaraylar, köprüler, çeşmeler, sanat tarihi açısından da önemli bir yere sahiptir. Ancak zamanla Selçukluların ve Osmanlıların meydana getirdiği bu yapılar kullanılmaz olmuş, zamanın ve insanların tahribine maruz kalmıştır. Bu anıtların bakım ve onarım işi, Cumhuriyet dönemine kadar ele alınmamıştır.

Cumhuriyet ilan edildikten hemen sonra, 1924 yılında, İstanbul müzelerine bağlı olarak kurulan Tarihi Abideler Encümeni, bir talimatname yayınlarak anıtların bakım ve onarım işleriyle ilgileneceğini açıklamıştır. Ancak Kurtuluş Savaşı'ndan henüz çıkmış olan Cumhuriyet devleti, büyük bir imar faaliyetine başlamış ve bu imar faaliyeti sırasında tarihi anıtlar ve yapılar zarar görmüştür. Remzi Oğuz Arık bu dönemi anlatırken şu ifadeleri kullanmıştır: “1930’dan önce Türk mimarlığının anıtlarını tehdit eden korkunç sefaleti size nasıl anlatabilirim, bilmiyorum!” (Arık, 1953, 34).

Atatürk, anıtların durumuyla ilgili bu kötü gidişe 1931 yılındaki Konya gezisinden sonra müdahale etmiştir. Atatürk, Konya’yı ziyareti sırasında imar faaliyetlerinin anıtlar üzerindeki tahribatını görmüş ve Başbakan İnönü’ye çektiği telgrafla, anıtların onarımı ve korunması için gereken çalışmanın yapılmasını istemiştir. Bunun üzerine Hükümet, Müzeler Dairesi’ne bağlı olarak Abideleri Koruma Komisyonu’nu kurmuştur. Komisyon 1933 yılında 50.000 Liralık bütçeyle acil onarımlara başlamıştır. Topkapı Sarayı Müzesi Müdürü Tahsin Öz (1948, 14), anıtların onarımları sırasında hiçbir kültür ve medeniyet farkı gözetilmediğini belirtmektedir. Komisyon tarafından yapılan çalışmalar sonucunda kurtarılan yapıların bir çoğu, daha önce de belirtildiği gibi müze binası olarak kullanılmıştır. Böylece bu yapılar kurtarılmakla kalmamış, varlıklarının devamlılığı sağlanmıştır.

Yukarıda bahsedilen müzecilikle doğrudan yada dolaylı ilişkili tüm çalışmalar, var olan müzeleri geliştirdiği gibi bir çok yeni müzenin de kurulmasını sağlamıştır. Aşağıda, 1923’te Cumhuriyet’in ilanından 1950’de Demokrat Parti’nin iktidara gelmesine kadar geçen sürede kurulan müzeler yer almaktadır.

2.3.3 1923 – 1950 Yılları Arasında Kurulan Müzeler

Arkeoloji ve Etnografya Müzeleri:

Edirne Müzesi: 1923 yılında kurulmuştur. Arkeoloji bölümü Mimar Sinan yapısı olan Dar-üd Tedris'te, etnografya bölümü Darül Kura'dadır. 1935'te ziyarete açılmıştır.

Amasya Müzesi: 1925 yılında II. Bayezid Medresesi'nde depo olarak kurulmuştur. 1961'de eserlerin çoğalmasından dolayı Selçuklu yapısı olan Gökmedrese Camii'ne nakledilmiştir. Koleksiyonunda arkeolojik ve etnografik eserler yer alır.

Tokat Müzesi: 1926 yılında Gök Medrese'de kurulmuştur. Koleksiyonunda arkeolojik ve etnografik eserler yer alır.

İzmir Arkeoloji Müzesi: 1927 yılında Ayavukla Kilisesi'nde açılmıştır. 1951'de Kültür Park'a taşınmıştır. Koleksiyonunda arkeolojik eserler yer alır.

Ankara Etnografya Müzesi: 1927 yılında açılmıştır. Müzede 1924-1925 yıllarında ülkenin her yerinden eski eser toplamak ve satın almak üzere kurulan özel komisyonun elde ettiği 1250 eser sergilenmektedir.

Afyon Arkeoloji Müzesi: 1933 yılında Gedik Ahmet Paşa Medresesi'nde açılmıştır. Koleksiyonunda arkeolojik ve etnografik eserler yer alır.

Efes Müzesi: 1929'da depo-müze olarak kurulmuştur. 1934 yılında açılışı yapılmıştır. Müzede Efes ve çevresinde bulunan Prehistorik, Miken, Arkaik, Klasik, Helenistik, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı devirlerine ait eserler sergilenmektedir.

Isparta Müzesi: 1935 yılında Halkevi binasının bir salonunda faaliyete geçmiştir. Koleksiyonunda arkeolojik ve etnografik eserler yer alır.

Kırşehir Müzesi: Müze kurma çalışmaları 1936 yılında başlamıştır. Müze, Alaaddin Camii avlusunda bir açık hava müzesi olarak kurulmuştur. Koleksiyonunda Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı devri eserler yer alır.

Bergama Müzesi: 1936'da kurulmuştur. 1979 yılına kadar koleksiyonunda sadece arkeolojik eserler yer almıştır.

Tire Müzesi: 1936 yılında Halkevleri Müzecilik Kolu tarafından müze kurma çalışmaları başlatılmıştır. Müzede arkeolojik buluntuların yanı sıra el yazması Kura-ı Kerimler, yazı takımları ve çeşitli etnografik malzemeler de sergilenmektedir.

Antalya Müzesi: 1922 yılında Alaaddin Camii'nde arkeolojik depo olarak kurulmuştur. 1934 yılında Yivli Minare ve külliyesine taşınmış, 1937'de ise ziyarete açılmıştır.

Manisa Müzesi: 1937'de Muradiye Medresesi'nde kurulmuştur. Koleksiyonunda arkeolojik eserler ve az da olsa etnografik eserler yer alır.

Diyarbakır Arkeoloji Müzesi: 1937'de Ulu Camii külliyesindeki Zinciriye Medresesi'nde kurulmuştur.

Alacahöyük Müzesi (ÇORUM): 1940 yılında açılmıştır. Koleksiyonunda Hitit eserleri yer alır.

Erzurum Arkeoloji Müzesi: 1942 yılında bir Selçuklu yapısı olan Çifte Minareli Medrese'de açılmıştır. Koleksiyonunda arkeolojik ve etnografik eserler yer alır.

Roma Hamamı Açık Hava Müzesi (ANKARA): 1937 – 1943 yılları arasında TTK tarafından yapılan kazılar sonucunda ortaya çıkan ören yeri müze haline getirilmiştir.

Gaziantep Arkeoloji Müzesi: 1944 yılında Nuri Mehmet paşa Medresesi'nde açılmıştır. Müzede, Paleolitik aletler, Eski Tunç, Hitit, Pers ve Klasik Döneme ait eserler sergilenmektedir.

Eskişehir Arkeoloji Müzesi: 1947'de Selçuklu yapısı olan Alaaddin Camii'nde depo – müze olarak kurulmuştur. Koleksiyonunda arkeolojik eserler yer alır.

Kahramanmaraş Müzesi: 1947'de Osmanlı yapısı olan Taş Medrese'de açılmıştır. Koleksiyonunda arkeolojik eserler yer alır.

İnönü Etnografya Müzesi (SİVAS): 1947'de açılmıştır. Müzede, Sivas yöresine ait etnografik malzemeler ile İsmet İnönü'nün fotoğrafları ve kullandığı eşyalar teşhir edilmektedir.

Hatay Müzesi: 1948'de açılmıştır. Koleksiyonunda arkeolojik ve mozaik eserler yer alır.

Atatürk Evleri ve Müzeleri:

Mudanya Mütareke Evi Müzesi: 1937 yılında kurulmuştur.

Trabzon Atatürk Köşkü ve Müzesi: 1938'den sonra Trabzon belediyesi tarafından kurulmuştur.

İzmir Atatürk Evi Müzesi: İzmir Belediyesi, 1941 yılında Atatürk Evi'nin üst katını Atatürk Müzesi olarak düzenlemiştir. (1952 yılında alt kattaki salon ve odalar Atatürk Genel Kitaplığı olarak düzenlenmiştir.).

Atatürk İnkılap Müzesi (İSTANBUL): 1942'de Atatürk İnkılabı Müzesi olarak Şişli'deki Atatürk'ün bir dönem yaşadığı evde kurulmuştur. Bu ev, 1942 yılında İstanbul Belediyesi tarafından onarılmış ve 1943 yılında İnkılap Müzesi olarak ziyarete açılmıştır.

Anıt Müzeler:

Ayasofya Müzesi (İSTANBUL): 1935 yılında Ayasofya Camii (Kilisesi) müzeye dönüştürülmüştür.

Fethiye Müzesi (İSTANBUL): 1938 – 1940 yıllarında onarım gören eski Bizans kilisesi olan yapı müzeye dönüştürülmüştür. Kilise, III. Murad tarafından camiye çevrilmiş ve Fethiye Camii adını almıştır.

Tarih ve Sanat Tarihi Müzeleri:

Topkapı Sarayı Müzesi: 1924 yılında müzeye çevrilmiştir.

Konya Mevlana Müzesi: 1926 yılında Konya Asar-ı Atika Müzesi içinde kurulmuştur. Daha sonra 1954'te Mevlana Dergahı'nda Mevlana Müzesi olarak hizmete girmiştir.

İstanbul Resim ve Heykel Müzesi: 1937 yılında Dolmabahçe Sarayı'nın bir bölümünde kurulmuştur.

Kayseri Türk – İslam Eserleri Müzesi: 1938 yılında Hüdavend Hatun Medresesi'nde ziyarete açılmıştır.

Müze evler:

Şemaki Evi Müzesi (BURSA): 1945 yılında açılmıştır. Bina, İranlı Şemaki ailesi tarafından 18. yüzyılda yapılmıştır. 18. yüzyıl sivil mimarisi açısından önemli olan yapıda ayrıca etnografik eserler de sergilenmektedir.

Mehmet Akif Ersoy Evi (ANKARA): 1949 yılında müze olarak açılmıştır. Müzede şaire ait özel eşyalar, fotoğraflar vs. sergilenmektedir.

Diğer Müzeler:

Belediye Müzesi (İSTANBUL): 1939 yılında II. Bayezid Medresesi'nde kurulmuştur. 1945'ten sonra ise Gazanfer Ağa Medresesi'nde hizmet vermiştir. 1988 yılında Yıldız Sarayı'na taşınan müze, Şehir Müzesi ismini almıştır.

Aşçıyan Müzesi (İSTANBUL): 1945'te Edebiyat – 1 Cedide Müzesi olarak kurulan müze, 1961'de Aşçıyan Müzesi adını almıştır. Müzede, ilk kurulduğu yıllarda, Tevfik Fikret ve Abdülhak Hamid'in özel eşyaları ve Edebiyat-ı Cedide mensuplarının fotoğrafları ve eşyaları sergilenmiştir.

1923 – 1950 arasında kurulmuş müzelerin çeşitliliğine bakıldığında önemli derecede bir sınırlılık göze çarpmaktadır (Madran, 1999, 12). Bu dönemde bazı istisnalar dışında ağırlıklı olarak arkeoloji ve etnografya müzeleri açılmıştır. 1924 yılında kabul edilen 431 sayılı kanunla Osmanlı Devleti sarayları müzeleştirilmiş ve belli bir oranda çeşitlilik yaratmıştır. Ayrıca özellikle Atatürk'ün ölümünden sonra kurulan Atatürk Evleri ve Müzeleri de bu çeşitlenmeye katkı sağlamıştır.

İdari anlamda ise müzelerin çoğu Devlet Müzesi ve Milli Müze kapsamındadır. Özel idarelerden yardım gören müzeler kapsamında da bazı müzeler kurulmuştur; Kayseri ve Afyon müzeleri, bu kapsamdadır. Ancak daha sonraki yıllarda söz konusu müzeler merkez yönetime bağlanmıştır (Madran, 1999, 14).

Müze binası olarak genellikle eski kilise, cami ve medrese gibi yapılardan yararlanılmıştır. Bunun sebebi, müze binaları yapabilecek maddi güçten yoksun olunmasıdır. Böylece abide ve anıt değeri olan yapılar korunmuş olacak ve aynı zamanda, içersinde arkeolojik ve etnografik eserler korunup sergilenebilecekti.

2.3.4 Teşkilat Yapısı ve Kanun, Nizamname, Talimatnameler

Bu bölümde, Cumhuriyet'in ilk yıllarından 1950 yılına kadar iktidarda bulunan hükümetler tarafından gerçekleştirilen müzeler ve eski eserlerle ilgili yasal düzenlemeler ve müzelerin devlet teşkilatı içindeki durumu yer almaktadır.

Henüz daha Milli Mücadelenin devam ettiği bir dönemde, 9 Mayıs 1920 tarihinde yapılan I. TBMM toplantısında kabul edilen hükümet programında “milli eski eserlerimizi bir an önce derleyerek korumanın amaçlandığı” (Yücel, 1999, 67) belirtilmiştir. Daha sonra da Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir müdür ve bir katip kadrosu ile Türk Asar-ı Atika Müdürlüğü kurulmuştur. O dönemde Milli Eğitim Bakanlığı merkez örgütünün yirmi kişiden oluştuğu göz önünde bulundurulursa, kurulan Türk Asar-ı Atika Müdürlüğü'nün önemi ortaya çıkmaktadır.

Kurtuluş Savaşı'nın bitiminden hemen sonra Türk Asar-ı Atika Müdürlüğü, Hars Müdürlüğü adını almıştır. Bu müdürlüğün başlıca görevleri:

- Asar-ı atikayı korumak ve teftiş etmek
- Kütüphaneleri korumak
- Tarihi anıtları tespit etmek
- Türk etnografyasına ait belgeleri toplamaktır.

Hars Müdürlüğü daha sonra üç genel müdürlüğe ayrılacaktır: Asar-ı Atika ve Müzeler Dairesi, Kütüphaneler Müdürlüğü ve Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü.

5 Kasım 1922 tarihinde, Atatürk'ün isteği ile Milli Eğitim Bakanı İsmail Safa, Müzeler ve Asar-ı Atika Hakkında Talimat başlığı altında bir genelge yayınlamıştır. Hars Dairesi'nin 170 sayılı bu talimatı, “arkeolojinin, müzelerin yeniden nefes almasını sağlamış” (Arık, 1953, 7) ve Türk müzeciliğinin gelişiminde büyük payı olmuştur. Bu genelge ile, illerdeki müze depolarının, müzelerin yeniden düzenlenmesi, müzesi olmayan yerlerde yeni müzelerin açılması istenmiş, bunların yanı sıra müze müdürü ile memurların sorumlulukları ayrı ayrı

belirtilmiştir. “Cumhuriyet’in ilanından hemen önce 14 Ağustos 1923 tarihli hükümet ise müzeciliğe daha geniş yer vererek uygun merkezlerde müzelerin kurulacağını belirtmiştir” (Seyirci, 1981, 17)

1933 yılına gelindiğinde Milli Eğitim Bakanlığı teşkilat şeması içerisinde Müzeler Müdürlüğü adı altında bir birimin yer aldığı görülür.

Müzeler Müdürlüğü, 1944 yılında Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü ismini almıştır. Cumhuriyet devrinde, özellikle 1940’lı yıllara kadar, müzeler ve eski eserlerle ilgili birçok yasal düzenlemenin yapıldığı görülmektedir.

Öncelikle 1924 yılında Asar-ı Atika Encümeninin Teşkilat ve Vazifelerine Dair Kararname yürürlüğe girmiştir. Bu kararnameye göre Asar-ı Atika Encümeni; eski eserler ve abidelerin tespitini yapıp yayınlıyacaktı. Ayrıca eski eser ve abidelerin bakım, onarım, koruma gibi işlerini yürütecekti

1925 yılında kıymetli eserlerin harice ihracının menine dair bir kararname yayınlanmıştır. Yine aynı yıl içerisinde tekkelerle türbelerde mevcut sanat ve tarihi kıymeti haiz eşya hakkında kararname ile saraylarda, sanat ve tarih açısından kıymeti haiz eşya hakkında kararname çıkarılmıştır. Bu kararnamelerle tekkelerde, türbelerde ve saraylarda bulunan sanat ve tarih bakımından değerli olan eserler Müzeler Müdürlüğü’ne nakledilecekti.

1928 yılında, Etnografya Müzesi’nin İnkılap Şubesi’ne kabul olunacak eserlere dair talimatname, Asar-ı Atika mimarimiz muhafazasına dair tamim ve antikacıların tabi olacağı şartlar hakkında diğer bir tamim yayınlanmıştır (Arık, 1953, 48).

Müzelerin hukuki sorunlarını çözmeye yönelik atılmış en önemli adımlardan biri 1934 yılında yürürlüğe giren Müze ve Rasathane Teşkilat Kanunu’dur. 1934 yılında yayınlanan iki tamim, bu kanunu tamamlar niteliktedir. Bunlar; Eski eserlerin muhafaza ve Belediye hususi

idarelerce asar-ı atika için muallimlere düşen vazife hakkında tamim ve Höyüklerde bulunan çanak-çömlekler hakkında tamimdir (Yücel, 1999, 85).

Bunların dışında önemli olan bazı kanun, nizamname ve tamimler şunlardır:

- 1930 yılında antika tacirleri hakkında tamim,
- 1931 yılında abidelerin tesciline dair tamim,
- 1933 yılında camiler ve mescitlerdeki eski eserlerin ayrılması için bir komisyon teşkiline dair kararname ve mezarlıklar hakkında tamim,
- 1934 yılında Ayasofya Camii'nin müzeye çevrilmesi hakkında kararname,
- 1934 yılında milli tarihimiz için ehemmiyeti haiz evrak hakkında tamim,
- 1934 yılında müze müdürlerinin müze binalarında ikameti ile ilgili kararname,
- 1935 yılında Selçuk mezarlarının araştırılması ve tespiti hakkında tamim,
- 1938 yılında müzelerle ören yerlerini ziyaret ücreti hakkında kanun,
- 1939 yılında rölöve bürosunun çalışmalarına dair talimatname.
- 1945 yılında bazı vakıf binalarının bakım ve onarım giderleri ile ilgili kararname,
- 1945 Galata Mevlevihanesi'nin müze olarak kullanılması ile ilgili kararname (Yücel, 1999, 86).

Ayrıca yeniden basılmış eski nizamnameler de vardır: Muhafazai Abidat Nizamnamesi 1926 yılında, Asar-ı Atika Nizamnamesi de 1938 yılında yeniden basılmıştır (Arık, 1953, 47-48).

1940'lı yılların ortalarından sonra, özellikle de Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in görevden ayrılması ile birlikte devletin, müzeler ve eski eserlere yönelik çalışmalarında bir duraklama görülür.

1945'e kadar yoğun bir şekilde devlet tarafından yürürlüğe sokulan kanun, kararname ve tamimlerin bu tarihten sonra hızını kaybettiği görülse de son olarak 1949 yılında, UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu) Türkiye Milli Komisyonu yönetmeliği Milli Eğitim Bakanlığı'nın yazısı üzerine Bakanlar Kurulu tarafından yürürlüğe girmiştir.

3. 1950 – 1960 YILLARI ARASI KÜLTÜR POLİTİKALARI VE MÜZECİLİK

3.1 1950 – 1960 Yılları Arası İktisadi ve Siyasi Durum

Türkiye’de sanayi kapitalizminin temellerinin 1930’lu yıllarda, devlet önderliğinde atılmasına karşılık, gerçek anlamda bir sanayi burjuvazisinin oluşması ancak 1950’li yıllarda başlamıştır. Bu sınıfın yönetici güç haline gelmesi ise 1960’lı yıllarda gerçekleşmiştir. 40’lı yılların ikinci yarısında ve 50’li yıllarda sanayileşmeye verilen önem geri plana düşmüş, tarım ve ticaret çıkarları, siyasal iktidarlar için öncelik kazanmıştır. Bu durumun ortaya çıkmasında Marshall Planı’nın önemli etkisi olmuştur. Batı dünyası, II. Dünya Savaşı sırasında tarım üretimi açısından büyük darbeler yemiş olduğundan, Marshall Planı Türkiye’ye tarım ve mineral ürün üretimi işlevini yüklemiştir Savran (1992, 90), “30’lu yılların devlet kapitalizminin özellikle kaynak yaratma konusunda karşı karşıya kaldığı sınırların da belirlediği bir ortamda, 1947 Truman Doktrini çerçevesinde ABD hegemonyasına girmiş olan siyasal iktidarın, kendini yeni konjonktüre kolaylıkla uyarladığını” söylemektedir.

Bu dönemde, Atatürk zamanında oluşturulmaya çalışılan bağımsızlık politikasından ve milli ekonomiden uzaklaşma söz konusudur. 1950 öncesinde milli kaynaklardan yola çıkılarak yapılmaya çalışılan faaliyetler, 1950 sonrasında emperyalist devletlerin ekonomik ve siyasi yönlendirmeleriyle yapılr hale gelmiştir. Bunun en somut örneklerinden biri demiryolu yapımıyla ilgili izlenen politikalardır. Atatürk döneminde demiryollarına öncelik verilmiştir çünkü trenlerin yakıtı Türkiye’de bolca bulunan kömürdü. Ancak II. Dünya Savaşı’ndan sonra Demokrat Parti hükümeti önceliği karayolları yapımına vermiştir. Karayollarına öncelik vermek, petrol gereksinmesini arttırdığından, dışa bağımlı bir ekonomi yaratmıştır.

Bu dış dayatmaların paralelinde, II. Dünya Savaşı dönemi koşullarının yarattığı aşırı karlarla güçlenen ticaret burjuvazisi ve müteahhit sermayesi ile tarım politikası konusunda Cumhuriyet Halk Partisi yönetimiyle çelişkiye giren büyük toprak sahipleri ve tarım burjuvazisi, ülke yönetimine bağımsız biçimde ağırlık koymak istemişlerdir. Demokrat Parti,

büyük toprak sahipleri ve tarım burjuvazisinin ticaret burjuvazisiyle ittifak yapıp Atatürk dönemi politikalarından kopmak isteminin siyasal merkezi olmuştur.

1950 yılında Adnan Menderes başbakanlığında hükümete gelen Demokrat Parti, bütün gücünü ekonomik kalkınmaya vermiştir. 1950’de başlayan Kore Savaşı da buna uygun bir ortam yaratmıştır. Savaş dünyada bir takım hammaddelerin ve tarımsal ürünlerin değerini arttırmıştı, bu dönemde Türkiye’de, gelişmiş tarım teknolojisinin kullanılmasına paralel olarak tarım üretiminde artış gözlenmektedir. Tarım ekonomisine verilen önem o kadar fazladır ki 1956 yılında ekilen toprak miktarı 1948 yılının iki katıdır.

1954 yılında yapılan seçimlerde DP, oyların %57’sini alarak daha da güçlenmiştir. CHP’nin meclisteki koltuk sayısı 31’e inmiştir. Bundan sonraki süreçte DP, topladığı oylardan güç alarak kendi politikalarını daha rahat uygulamaya başlamıştır. Devlet yatırımları plansız ve rasgele yapıldığından enflasyona ve döviz darboğazına, mal kıtlığına yol açmıştır. Plansız yürüyen ekonomi zorluklarla karşılaşmış ve en sonunda ABD’den borç istemine neden olmuştur.

1950 – 1960 yılları arasındaki dönem, tarım ve ticaret burjuvazisi ve bunların siyasi organizasyonları ile sanayi burjuvazisinin mücadelesine tanık olmuştur. 27 Mayıs 1960 askeri darbesine giden yolun temelinde yatan süreç, sanayi burjuvazisinin 50’li yılların ikinci yarısında, bağımsız bir sınıf olarak yükselmesi ve burjuvazinin öteki biçimlerine karşı kendi çıkarlarını savunmak istemesidir. İşte 27 Mayıs’a giden yol, odağındaki sınıf mücadelesi, yani sanayi burjuvazisinin hakimiyet arayışı göz önüne alınmadan anlaşılamaz.

1960 Nisan’ında DP Hükümeti, CHP’yi silahlı ve tertipli ayaklanmalar hazırlamakla suçlamış ve CHP’nin faaliyetlerine yönelik bir Soruşturma Komisyonu kurduğunu açıklamıştır. 27 Nisan 1960’ta çıkarılan bir yasa Soruşturma Komisyonu’nu olağanüstü yetkilerle donatmıştır. Komisyon bu yasayla her türlü yayınları yasaklamaya, süreli yayımları ve yayın evlerini kapatmaya, her türlü siyasal etkinlikler için önlem ve kararlar almaya ve bu amaçla

hükümetin bütün olanaklarından yararlanmaya yetkili hale geliyordu. Bu uygulamalar 27 Mayıs darbesine yol açan nedenlerin son halkası olmuştur.

Askeri müdahalenin hemen ardından Hükümet üyeleri, DP'li milletvekilleri ve birçok DP üyesi tutuklandı. Başbakan Menderes, Maliye Bakanı Hasan Polatkan ve Dışişleri Bakanı F. Rüştü Zorlu idam edildi. Böylece Demokrat Parti dönemi kapanmış oldu. 27 Mayıs askeri müdahalesi, 10 yıl kesintiye uğramış olan Atatürk ve İnönü uygulamalarına geri dönüşü amaçlamıştır.

3.2 1950 – 1960 Yılları Arası Kültür Politikaları

Türkiye'nin çok partili dönem hükümetlerince yönetilmeye başlanmasıyla birlikte, ekonomik, siyasi ve bunlarla paralel olarak da kültürel politikaları önemli değişikliklere uğramıştır. Türkiye'nin siyasi ve ekonomik anlamda Batı'nın özellikle de ABD'nin global egemenliği etkisine girmesi; Truman Doktrini (Mart 1947), Marshall Planı (Mayıs 1947), ve NATO'ya üyelik (1952) ile hızlanmıştır. Ve bu durum kültür politikaları üzerinde de bir izdüşüm oluşturmuştur.

Çok partili döneme geçişle birlikte, kırsal kesim üzerinde etkin denetimi olan merkezi devlet anlayışının, Halkevleri ve Halkodaları ile sürdürdüğü kültürel kalkınma modeli yerine, ekonomik kalkınma önemsendir olmuştur. Atatürk döneminde görülen kültürel kalkınma modeli, UNESCO tarafından 1970'li yıllarda II. Dünya Savaşı'ndan sonraki deneyimlerle de doğrulanmıştır. UNESCO'nun Mexico konferansı, kültürle gelişme arasındaki ilişkiler açısından önemli bir yer tutmuştur. Delegelerin önemli bir kısmı gelişmenin tek ölçüsünün ekonomik kalkınma olmayacağını belirtmişlerdir. Delegelere göre kültür, gelişmenin hem başında hem de sonunda yer almalıdır; gelişme toplumun kültürel değerleri üzerine oluşturulmalıdır. Gelişme bir halkın kimliğinin, isteklerinin, global yaşam kalitesinin zenginleşmesidir. Tarihsel bir bilinç ve kimlik olmadan gelişme olmaz (Topuz, 1998, 28). Demokrat Parti, ekonomik kalkınmaya önem verme adına kültür politikalarını boşlamış ve

tarih bilinciyle sarmalanmış bir ulus kimliğinin oluşması için başlanan programın devamını getirme konusunda kararlılık göstermemiştir.

1923 ile 1960 yılları arasındaki hükümet programlarındaki kültürle ilgili kısımlara bakıldığında en yetersiz dönemin 1950 – 1960 arası olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin 1955 yılında kurulan IV. Adnan Menderes Hükümeti’nin programında kültür ve milli eğitim ile ilgili konulara yer verilmemiştir. Adnan Menderes, iktidara geldiği 1950 yılındaki hükümet programında, daha önceki hükümetlerin kültür ile ilgili çalışmalarının manevi değerlere önem vermediğini ima ederek “30 yıldan beri manevi ve insani kıymetlerden mahrum nesiller yetiştirildiğini” (Kantarıcıoğlu, 1990, 140) belirtmiş, yeni hükümetin manevi değerlere ve milli geleneklere uygun bir politika izleyeceğini açıklamıştır*. Bu açıklamalar, belirgin bir biçimde Atatürk döneminde gerçekleştirilen devrimlere ve uygulanan kültür politikalarına eleştiri niteliğindedir. Menderes’in, Osmanlı kurumlarının tasfiyesini ve özellikle de hilafetin kaldırılarak laik sistemin oluşmasını, manevi değerlere ve milli geleneklere ihanet saydığı anlaşılmaktadır. Laik sistemle birlikte kamusal alan dışında kalan dini inançlar, Menderes’e göre manevi değerleri zayıf bir nesil yaratmıştı. Yine çağın gerisinde kalmış Osmanlı kurumlarının tasfiyesi, ona göre milli geleneklerin yok sayılmasıydı. Menderes, bu eleştiriler üzerine kurduğu kendi politikasını ulusalcılık ve bağımsızlıkçılık yerine, inanç ve geleneğin çerçevesi içine oturtmuştur. İşte 1950 yılının, kültür politikaları anlamında ciddi bir kırılma noktası olmasının en önemli nedenlerinden biri budur.

Demokrat Parti iktidarı, Atatürk döneminde başlayan dil devrimine karşı, Osmanlı dönemine özlemi simgeleyen bir tutum sergilemiştir. Örneğin 1924 Anayasası’nın dili 1945’te sadeleştirilmişti ancak 1954’te Demokrat Parti İktidarı 1924 metnine, yani Osmanlıca kelimelerin çoğunlukta olduğu metne geri dönmüştür. Dil, bireysel ve toplumsal kimliği simgeleyen en önemli unsurlardan biridir. Bu uygulamadan yola çıkarak DP’nin, Osmanlı kimliğini, toplumsal belleğe yerleştirmek istediğini söyleyebiliriz.

* 1923 – 1960 yılları arasındaki hükümetlerin programlarındaki kültür ile ilgili maddeler EK 1’dedir.

Devletin kültür olaylarını planlı bir şekilde yönlendirdiği, kültürsüz bir yeniden yapılanmayı düşünmediği 1923 – 1950 dönemi politikalarının tersine, 1950 sonrasında Demokrat Parti hükümeti, buna benzer bir uygulama içinde olmamış, kültür hareketlerinin dışında kalmıştır. Devletin, Resim ve Heykel Sergisi düzenlemenin dışında herhangi bir sanatsal etkinliğe doğrudan sahip çıkmadığı görülmektedir. Bu durum, devlet dışı oluşumların ve kurumların, kültür – sanat olaylarına katkı ve destekte bulunmalarını sağlamaya yöneltmiştir.

Demokrat Parti iktidarının kültürel yaşamın gelişimine ve sanat dünyasına kayıtsız kalması, Batılı devletlerin ve özellikle de ABD’nin küresel politikasının içine girmesiyle paralellik gösterir. Bu küresel politikanın içinde yer alabilmek için Batı’nın yayılmacı mantığına uygun bir ulus yaratılmak istenmiş ve Atatürk döneminin ulusalcı politikaları tümüyle silinmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla, ulus kimliği yerine Osmanlı kimliğinin benimsenmiş olması tesadüf olarak yorumlanamaz. Bu doğrultuda, Atatürk dönemini simgeleyen kurumlara karşı –ki bu kurumlar içinde kültür kurumları da vardır- bir savaşım verilmeye başlanmıştır. Bu düşmanlığın en somut biçimlerinden biri halkevlerinin kapatılması olmuştur. Halkevleri ve Köy Enstitülerinin Demokrat Parti’nin hedefi haline gelmesinin en önemli nedeni bu iki kurumun, kültür olanaklarını halkın düzeyine götürmüş ve geniş kitlelerin aydınlanmasına hizmet ediyor olmasıdır.

3.2.1 1950 – 1960 Yılları Arası Sergi Mekanları ve Sergiler

Kültür hareketlerinin ve politikalarının niteliğini belli eden en önemli göstergelerden biri de sergilerdir. Bu bölümde 1950 – 1960 yılları arasında düzenlenmiş belli başlı sergiler ele alınacaktır. 1950 – 1960 yılları arasında çeşitli özel galerilerin ve kültür merkezlerinin çoğaldığı görülmektedir. Bu nedenle özel sergiler ve müzelerde gerçekleştirilen sergiler ayrı ayrı sıralanacaktır. Ayrıca 1950 öncesinde düzenlenmiş sergilerle de kıyaslamaya gidilecektir. Bu kıyaslamayı yapabilmek için 1950 öncesi sergi hareketlerine kısaca olsa da değinmek faydalı olacaktır.

Atatürk döneminin sergi hareketlerine esas olarak Halkevleri yön vermiştir. Halkevleri, yurt gezileri yoluyla, yurt çapında her yıl onlarca sergi açarak, Cumhuriyet ilkelerinin halk arasında benimsenmesini ve ulus kimliğinin yerleşmesini amaçlıyordu * .

1933 Maarif Sergisi, 1934 Sovyet Sanatkarları Sergisi, 1936 El İşleri ve Küçük Sanatlar Sergisi, 1944 Cumhuriyet Nafia Sergisi, 1947 Türk Camcılığı Sergisi, 1950 öncesi dönemin karakteristiğini gösteren örneklerdir. Örneklerden yola çıkarak, 1950 öncesi dönemde, sanayi, teknik ve bilim alanlarındaki çalışmaların özendirilmek istendiğini ve sergiler yoluyla halka anlatıldığını söyleyebiliriz. Sergiler, bu çalışmaların, toplumsal belleğe nüfuz etmesine hizmet etmektedir.

Devletin bu dönemde, sadece serginin açılmasını organize etmekle kalmayıp, sürekliliklerini sağlamak ve teşvik için çeşitli tedbirler aldığı da görülmektedir. Çeşitli tamimler yayınlanarak, sergilerin işlevselliğinin arttırılmak istendiği söylenebilir. Bu tamimlerden bazıları aşağıdadır:

- Ankara’da açılan 11. Ankara Resim Sergisi’ni gezen sanatçıların ödüllendirilmesine dair tamim (BCA, Tarih:13/6/1934, Dosya:18619).
- Güzel Sanatlar Birliği’nin Ankara’da açtığı resim sergisinin gezilmesi hakkında tamim (BCA, Tarih:3/6/1935, Dosya:18622).
- Halkevi binasında açılan İnkılap Resim Sergisi’nin gezilmesi tamimi (BCA, Tarih:10/6/1936, Dosya:18623).
- Halkevi’nde açılan resim sergisinin gezilmesi hakkında tamim (BCA, 15/6/1938, Dosya:18630).
- Sergievi’nde açılan resim sergisinin gezilmesine ve sergide Turgut Zaim’e ait bir tablonun Gümrük Bakanlığı’nca satın alındığına dair tamim (BCA, Tarih:13/7/1939, Dosya:18641).

* Bu sergilerle ilgili daha ayrıntılı bilgi “Halkevleri” başlığı altındadır.

- Güzel sanatlar Birliği Resim Bölümü tarafından Belediyeler Bankası altındaki salonda açılan resim sergisinin gezilmesi hakkında tamim (BCA, Tarih:6/6/1940, Dosya:18647).
- Güzel Sanatlar Birliği ve Ankara Ressamları Resim Sergilerinin gezilmesine ve bu sergilerden Ulaştırma Bakanlığı adına yedi tablonun satın alındığına dair tamim (BCA, Tarih:13/6/1941, Dosya:18650).
- Ankara Sergievi'nde 5. Devlet Resim ve Heykel Sergisi'nden jüri tarafından devlet dairelerince satın alınması tavsiye edilen eserlerle ilgili tamim (BCA, Tarih:15/11/1943, Dosya:15035).*

3.2.1.1 1950 – 1960 Yılları Arasında Düzenlenmiş Özel Sergiler

1950'lerle birlikte devletin sergileme etkinliklerine katkısı oldukça azalmıştır. Ankara'da bulunan Sergievi, işlevini yitirmiş ve kullanım dışı kalmıştır. Bununla birlikte savaş öncesi yıllara oranla sergileme mekanlarında önemli bir artış vardır. Devletin elini çektiği yerde özel kuruluşlar bu boşluğu doldurmuştur. 1952'de İzmir'de bir devlet galerisi açılmıştır. Ancak esas olarak 1950'li yılların en karakteristik özelliği, kültür ve sanat dünyasına özel galerilerin girmesi ve kişisel sergilerin gözle görülür biçimde artmasıdır. 1954 – 1955 yıllarında İstanbul'da bir çok sergi salonu kendinden söz ettirmektedir. Dünyanın en büyük şehirlerinden biri olan İstanbul'da tek bir devlet galerisi olmadığından sergilerin çoğu yabancı ülke konsolosluklarında ve kültür merkezlerinde açılmıştır. Bu mekanların sekizi Tünel ile Taksim arasında yer almaktadır. İstanbul'daki sergi mekanlarından bazıları şunlardır: Güzel Sanatlar Akademisi, Fransız Konsolosluğu, Amerikan Haberler Merkezi, Maya Galerisi, Olgunlaşma Enstitüsü Galerisi, Kuyucu Murat Paşa Medresesi, Gamsız Galerisi, Galatasaray Lisesi Antresi, Tiyatro Derneği, Sanat Dostları Derneği, Casa d'Italia, Spor ve Sergi Sarayı, Şehir Galerisi, Çevre ve Sanat Derneği, Filarmoni Derneği (Yaman, 1998, 99). Ankara'daki sergi mekanlarının en önemlileri ise 1950'de kurulan Sanat Sevenler Cemiyeti ve 1952'de kurulan Helikon Sanat Derneği'dir (Yaman, 1998, 99). Bu yapılanmalar, kültür ve sanatın gelişimi için hareket alanları yaratmışlardır.

* Yayınlanan bu tamimler, <http://www.devletarsivleri.gov.tr/katalog/> sitesinden alınmıştır.

Adı geçen sergi mekanlarında Adnan Çoker, Ferruh Başağa, Cemal Bingöl gibi çağdaş Türk ressamlarının yapıtlarının yanı sıra, Batılı büyük ressamların eserlerinin röprodüksiyonları da sergilenmiştir.

3.2.1.2 Müzelerde ve Resmi Kurumlar Tarafından Gerçekleştirilen Sergiler

1950 – 1960 yılları arasında özel sergilerin yoğunlaşmasının yanı sıra müzelerde ve resmi devlet kurumları himayesinde açılan sergilerin de önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Bu sergilerin büyük bir kısmı, Adnan Menderes’in 1950 Hükümet programında belirttiği “manevi değerler ve milli geleneklere” uygun politikalar doğrultusundadır. Yani Osmanlı içerikli ve dini motiftir. 1950’li yıllarda açılmış sergilere bakıldığında, 1950 öncesinde gerçekleştirilen; 1933 Maarif Sergisi, 1944 Cumhuriyet Nafia Sergisi, 1947 Türk Camcılığı Sergisi gibi etkinliklerin, pek görülmediği ortaya çıkmaktadır. Bunların yerine daha çok Türk – İslam eserleri ağırlıklı sergiler yoğunluk kazanmıştır. Diğer taraftan 1950 – 1960 arasında Osmanlı’yla ilgili sergilerin yoğunlaşması, 1953 yılına tesadüf eden İstanbul’un Fethi’nin 500. yıl dönümüyle de açıklanabilir. Üstelik 500. yıl dönümü kutlamaları etkinlikleri ve sergi çalışmaları 1940’lı yıllarda başlamıştır. Türk Tarih Kurumu Belleten’i dergisinin 1944 yılında çıkan sayılarında Fethin 500. yıl dönümü kutlama çalışmalarına başlandığı ve bir serginin tasarlandığı belirtilmektedir (Belleten, 1944).

Aşağıda bu açıklamayı örnekleyen sergiler yer almaktadır.

Süleymaniye Kütüphanesi’ndeki Sergiler: İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi’nde 1951 yılında toplanan 22. Müsteşrikler (Şarkiyatçılar) Kongresi ve 1953 yılında kutlanan İstanbul’un Fethi’nin 500. yıl dönümü dolayısıyla iki büyük sergi düzenlenmiştir. Ayrıca 1957 yılında Katip Çelebi’nin eserleri sergisi (ölümünün 300. yıl dönümü nedeniyle), ve 1959 yılında Türk tezyini sanatları ve güzel yazıları ile Kuran-ı Kerim’ler sergisi düzenlenmiştir (Bayraktar, 2006, 195).

Taşbaskısı Halk Resimleri Sergisi: 1958 yılında İstanbul Resim ve Heykel Müzesi'nde Taşbaskısı Halk Resimleri Sergisi düzenlenmiştir. Taşbaskısı Halk Resimleri Sergi kitapçığından (1958, 5) anlaşıldığı kadarıyla Malik Aksel'in açmış olduğu sergide yer alan resimlerin alınmış olduğu kitapların bazıları şunlardır: Hikaye-i Şapur Çelebi, Leyla ile Mecnun, Ferhad ile Şirin, Kerem ile Aslı, Kitabı Hüsvrev Şah ve Gülruh Banu, Seyfilmülük, Şah İsmail, Nasreddin Hoca, Köroğlu, Nevhai Uşşak, Fihristi Bekçi Baba, Muhammediye'den dini resimler.

Kanuni Sergisi: 1958 yılında Kanuni Sultan Süleyman Sergisi, Topkapı Sarayı Müzesi'nde gerçekleştirilmiştir. 1958 yılında Topkapı Sarayı Müzesi yayınları tarafından çıkan kitapçıkta bu serginin amacı ile ilgili şu bilgiler verilmiştir: “Müzemizde (Topkapı Sarayı Müzesi kastediliyor) Sultan Süleyman zamanından kalma eşya ve vesikaların sayısı mühim bir yekun tutar. Kanuni Sergisi'nin maksadı, müzemizin arşiv, seksiyon ve depolarına dağılmış bulunan, bu şerefli mazinin izlerini, teşhir salonunun imkanı nispetinde, topluca ziyaretçilerin istifadelerine sunmaktan ibarettir. Kanuni Sultan Süleyman'ın teşhir edilen şahsi eşyası mahdud olmasına rağmen, XVI. asır Türk medeniyetinin seviyesi hakkında ziyaretçiye yeter derecede malumat verecek mahiyettedir” (Topkapı Sarayı Müzesi, 1958, 2).

Serginin koleksiyonunda; devrin sosyal ve hayatını belirten eserler arasında Süleymaniye Camii'nin resmi ve inşa defterleri, Kanuni'nin fermanları, kitapları el yazmaları ve İmparatorluk sınırları içinde kullanılmış olan altın ve gümüş sikkeler vardır.

Yine dönemin önemli şahıslarından Mimar Sinan, Süleymaniye inşaat defterleriyle; Baki, divanlarıyla; Karahisari ise Kuran-ı Kerim'i ile sergide yer almışlardır.

Lehistan – Türkiye Münasebetleri Tarihi Sergisi: Polonya Hükümeti, 1959 yılı Nisan ayında 15 gün sürecek olan “Lehistan – Türkiye Münasebetleri Tarihi Sergisi'ni açmıştır. Ankara'da Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi'nde açılan sergi, geçmiş yüzyıllarda Osmanlılarla Lehliler arasındaki ilişkilere dair eserleri teşhir ederek iki ülke arasındaki dostluğu pekiştirmeyi hedeflemektedir (ICOM Türkiye Milli Komitesi, 1960, 9).

İstanbul Manzaraları Sergisi: 1959 yılı Mayıs – Temmuz ayları arasında Çiniliköşk'te İstanbul Manzaraları Sergisi açılmıştır. Sergi, İstanbul'un 506. Fetih yıldönümü nedeniyle düzenlenmiştir. "İstanbul Manzaraları Sergisi'nde 15. asırdan itibaren günümüze kadar, gravürlerde, yağlı boya ve sulu boya resimlerde sanatkarların belirttikleri İstanbul, türlü cepheleriyle bir araya getirilmiştir. Bu sergide, İstanbul'un eski mahalli adetlerine ayrı bir yer verilmiştir. Sergide, üzerlerinde İstanbul manzaraları bulunan saatler, yazı çekmeceleri, porselenler, işleme, su yolu haritası ve minyatürler de görülmektedir." (Şehsuvaroğlu, 1959, 14).

Vakıflar Sergisi: 1959 yılında Milletlerarası I. Türk Sanatları Kongresi dolayısıyla Vakıflar Sergisi düzenlenmiştir. Sergi kitapçığından (1959, 15) öğrendiğimize göre; serginin ilk bölümü Selçuklu ve Beylikler dönemine ait camiler, medreseler, mektepler, darüşşifalar, kervansaraylar, kütüphaneler, imaretler, çeşmeler, köprüler, bedestenler ve hamamların tanıtılmasına ayrılmıştır. Sergini ikinci bölümünde ise sanat tarihinde önemli bir yeri olan Türk abidelerinin ve yapılarının inşa ve onarımlarına ait belgeler ve bilgiler yer almıştır.

1950'li yıllarda devlet kurumları tarafından gerçekleştirilen bazı sergiler, Atatürk dönemi kültür politikalarının izini taşımaktadır. Bu sergiler, 1950 öncesinde atılmış adımlarla oluşmuş sanat geleneğinin, çeşitli yollarla, devamlılığını sürdürdüğünü göstermektedir. Ancak belirtmek gerekir ki bu sanat geleneği, 1950 sonrasında, esas olarak özel galeriler ve kişisel sergilerle kendini ifade etme yolunu bulmuştur.

Yüz Senelik Türk Resmi Sergisi: 1956 yılında Yüz Senelik Türk Resmi Sergisi adlı bir serginin açıldığı görülmektedir. Maarif Basımevi tarafından yayınlanan sergi kitapçığından, bu serginin bir devlet sergisi olduğu anlaşılmaktadır. Ancak nerede düzenlendiğine dair bir bilgi yoktur. "Bu sergi, Batı resim geleneğine bağlı resim sanatımızı, toplu bir şekilde gösterebilmek endişesiyle tertiplenmiştir." (MEB, 1956, 3).

Brüksel Uluslararası Sergisi: 1958 yılında Brüksel’de açılan uluslararası sergiye Türkiye’de katılmıştır. Avrupa’da yılın en önemli olaylarından biri olarak gösterilen serginin amacı, ulusların birbirlerini daha iyi anlamaları ve sevmeleri olarak belirlenmiştir. Türkiye’nin sergiye katılma sebebi de buna paralel olarak Türkiye’yi tanıtmaktır. Sergide yoğun olarak Türk Kadın sanatçılarının eserleri yer almıştır. Ayrıca Atatürk döneminde yetişmiş bir sanatçı olan Bedri Rahmi Eyüboğlu’nun mozaik eserleri sergilenmiştir (İnan, 1959, 3).

1950’li yıllarda sergi faaliyetlerine ivme katan diğer bir olgu ise, UNESCO ve ICOM milli komitelerinin kurulması ve uluslararası işbirliği çalışmalarıdır.

1952 - 1953 yıllarında, UNESCO tarafından hazırlanmış olan röprodüksiyon sergileri Ankara ve İstanbul’da teşhir edilmiştir. Japon estamplarının teşhir edildiği başka bir sergi 1953 Temmuz ayında İstanbul’da açılmıştır (UNESCO Milli Komisyonu, 1954, 5-6).

1952 Temmuz ayı içerisinde İstanbul Resim ve Heykel Müzesi’nde Leonardo da Vinci eserlerinin röprodüksiyonlarını içeren bir sergi Cumhurbaşkanı’nın da katılımıyla açılmıştır. Yine İstanbul Resim ve Heykel Müzesi’nde 1952 Kasım ayında “Empresyonistlerden Günümüze” adlı bir sergi ile 1953 Mart ayında “1865’ten Önceki Sanat” adlı sergi teşhir edilmiştir (UNESCO Milli Komisyonu, 1953, 16).

Görüldüğü gibi 1950 – 1960 yılları arasındaki sergi faaliyetleri, kendinden önceki dönemden bazı temel farklarla ayrılmaktadır. Sonuç olarak şunu diyebiliriz ki; 1950 öncesi dönemde açılan sergiler devletin himayesi altındaki Halkevleri aracılığıyla düzenlenmekteydi. Halkevleri, yurt çapında, yurt gezileri yoluyla her yıl onlarca sergi açarak, Cumhuriyet ilkelerinin halk arasında benimsenmesini sağlamayı amaçlıyordu. Ayrıca 30’lu ve 40’lı yıllarda yoğun bir şekilde yayınlanan tamimlerle bu sergiler teşvik edilip destekleniyordu. 1950 – 1960 yılları arasında ise devletin sergi organizasyonlarına olan ilgisi azalmış ve neredeyse hiç görülmez hale gelmiştir. Tekrar vurgulamak gerekirse, bu dönemde devletin ve hükümetlerin sergi faaliyetlerine doğrudan bir müdahalesi yoktur. Bu durum 1950 öncesinde varlığı gözükmeyen özel sergi mekanlarının 1950’den sonra boşluğu doldurmasına ve faaliyet

göstermesine yol açmıştır. Burada hemen, “DP hükümetleri döneminde açılan özel galeriler, kültür faaliyetleri açısından demokratik bir zemin oluşturmuş mudur?” sorusu akla gelmektedir. Bu sorunun cevabını bulmak bu tezin konusu olmadığından, konuyla ilgili yapılacak başka araştırmalara ihtiyaç vardır.

Uluslararası işbirliği yoluyla gerçekleştirilen sergi organizasyonlarında da farklılıklar karşımıza çıkmaktadır. Açılan uluslararası sergilerin içeriği, dönemin siyasi konjonktürüyle açıklanabilir: 1950 öncesinde Sovyetler Birliği ile ilişkilerin iyi gittiği yıllarda Sovyet Sanatkarları Sergisi açılmış bunun yanı sıra Batılı devletlerle de belirli dengeler gözetilerek kültürel işbirliğine gidilmiştir. Ancak II. Dünya Savaşından sonra Türkiye, Sovyetler Birliği ile ilişkilerini koruyamamış ve Batılı devletlerle münasebetler ağırlık kazanmıştır. 1950 sonrasında UNESCO ve ICOM’un da aracılığıyla Batı kültür geleneğinin sanat eserleri, sergi mekanlarında daha fazla yer bulmuştur. Batı geleneğine ait sanat eserlerinin çeşitli yollarla ülkemizde sergileniyor olması, Türk sanatının gelişimi için önemli bir olgu olarak düşünülebilir. Ancak, milli kültürün henüz tam anlamıyla yerleşmediği bir ortamda, dış etkilere maruz kalmanın sakıncaları da tartışmaya açıktır.

4. 1950 – 1960 YILLARI ARASI MÜZECİLİK ÇALIŞMALARI

1950 yılında Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle birlikte, devletin müzelerle ilgili faaliyetleri sistemli olarak ele almadığı bir döneme girilir. Bundan sonraki süreçte, 1960 yılındaki 27 Mayıs askeri darbesine kadar, müzelerle ilgili gelişmeler, müzelerden sorumlu devlet görevlilerinin yada müzecilerin kişisel ilgi ve yeteneğine bağlı olarak olumlu yada olumsuz ivmeler kazanmaya müsait hale gelmiştir.

1950'li yılların müzeciliğine damgasını vuran en önemli gelişme, UNESCO ve ICOM'a üye olunmasıdır.

4.1 Türkiye'nin Uluslararası Kültür Kurumlarıyla İlişkileri ve Müzeciliğe Yansımaları

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa ve ABD'nin çabalarıyla ülkeler arası kültür ve sanat sınırları ortadan kalkmaya başlamıştır. Birleşmiş Milletler örgütüne bağlı UNESCO'nun 1946 yılında kurulmasıyla birlikte bu hareket hız kazanmış ve Türkiye de kendisini bu hareketin içinde bulmuştur.

Türkiye, UNESCO'ya üye olmasıyla birlikte, kültür faaliyetleri bakımından Batı dünyasıyla belirleyici bir etkileşime girmiştir. Özellikle de UNESCO'ya bağlı Uluslararası Müzeler Konseyi'ne (ICOM) üye olunması, Türkiye müzeciliğini doğrudan etkileyen bir unsur olmuştur.

4.1.1 UNESCO Türkiye Milli Komisyonu'nun Kurulması ve Yapılan Faaliyetler

Türkiye, Birleşmiş Milletler'e bağlı bir ülke olarak, ilk kurulduğu günden beri UNESCO çalışmalarıyla yakından ilgilenmiştir. Ancak İlk zamanlarda Türkiye Milli Komisyonu'nun kurulmamış olması nedeniyle ülkedeki UNESCO çalışmaları pek verimli olmamıştır. 1949 yılında Milli Komisyon'nun nihayet kurulmasıyla birlikte birçok önemli kurumdan bir çok

önemli eğitim, bilim ve kültür insanı çalışmalara katılmış ve UNESCO faaliyetlerinin Türkiye’de de uygulanması yolunda olumlu bir adım atılmıştır.

UNESCO Milli Komisyonu, çeşitli alanlarda faaliyet yürütebilmek amacıyla birçok komite kurmuştur: Temel Eğitim ve Yetişkinlerin Eğitimi Komitesi, Müspet ve Tabii İlimler Komitesi, Çorak Bölge Komitesi, İçtimai İlimler Komitesi, İnsan Hakları Komitesi, Kütüphanecilik Komitesi, **Müzecilik Komitesi (1956’dan sonra ICOM Milli Komitesi)**, Tiyatro Komitesi, Musiki Komitesi, Folklor Komitesi, Telif Hakları Komitesi, Yayım Komitesi, Gençlik Komitesi, Teknik Yardım Komitesi ve Bütçe Komitesi.

Aşağıda sıralanan UNESCO Milli Komisyonu’nun çalışmaları, müzecilik ve müzecilikle ilişkili oluşunu düşündüğümüz faaliyetlerle sınırlı tutulmuştur.

Doğrudan Müzecilikle ilgili faaliyetler:

Müzecilik faaliyetleri, 1956’da ICOM Milli Komitesi kurulana kadar, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu’nun kurduğu Müzecilik Komitesi tarafından yürütülmüştür.

UNESCO işbirliğinde gerçekleştirilen en önemli müzecilik faaliyetlerinden biri, silahlı çatışma halinde tarihi eser ve abidelerin korunmasıyla ilgili çalışmalardır. Silahlı çatışma halinde tarihi eser ve abidelerin korunması için UNESCO tarafından hazırlanan milletlerarası sözleşme tasarısı, Milli Komisyon tarafından 1952 yılında ilgili devlet makamlarına sunulmuş ve bu konu için oluşturulan komisyon, tasarımı inceledikten sonra Türkiye’nin Anlaşmaya katılımını uygun bulmuştur. Bundan iki yıl sonra da “silahlı çatışmalar halinde tarihi eser ve abidelerin korunması için UNESCO merkezince hazırlanan sözleşme 21 Nisan – 12 Mayıs 1954 tarihleri arasında UNESCO’nun davetiyle La Haye’de toplanan Hükümetlerarası Konferansta Hükümetimiz tarafından imzalanmıştır” (UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, 1954, 5). Türkiye böylece sahip olduğu zengin tarihi mirası korumak adına önemli bir adımı UNESCO Milli Komisyonu aracılığıyla atmıştır.

Milli Komisyon, silahlı çatışmalar halinde tarihi eser ve abidelerin korunmasıyla ilgili sözleşmenin imzalanmasına vesile olmakla kalmayıp, onarıma ihtiyaç duyan mevcut tarihi yapıların durumlarıyla da ilgilenmiştir. Sahip olduğumuz tarihi eser ve abideleri tanıtmak maksadıyla, bir komite kurulmuş ve bu komite renkli röprodüksiyon albümlerin çıkarılması için çalışma yürütmüştür. 1956 yılında yapılan Genel Kurul toplantısı raporunda şu ifadeler yer almaktadır: “Tarihi eserlerimizin restorasyonuna, tarihi değerlerimizin tanıtılmasına büyük önem veren Yönetim Kurulumuz, bu cümleden olmak üzere, Konya civarındaki Sultanhanı’nın restorasyonu işiyle ilgilenmiş, ve bu mıntıkaya gönderilecek eksper heyeti hakkında Maarif Vekaleti’ne teklif ve temennilerde bulunmuştur” (UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, 1956, 13). Bu ifadeden Milli Komisyon’un, Maarif Vekaleti’ni de faaliyet sahası içine çekmeye çalıştığı anlaşılmaktadır.

Türkiye’de çağdaş müzecilik ilkelerinin yerleşmesi için çok önemli bir rol oynayacak olan ICOM Milli Komitesi’nin kurulma çalışmaları, yine UNESCO Milli Komisyonu tarafından yürütülmüştür. Komisyon üyeleri, ICOM Milli Komitesi’nin bir an önce kurulması için, gereken bürokratik ve yasal işlemlerin tamamlanması yolunda uğraş vermişlerdir. “Genel Merkezi Paris’te bulunan Milletlerarası Müzeler Konseyi’nin (ICOM) memleketimizde kurulacak milli merkezinin yönetmeliği henüz Vekiller heyetince tasdik edilmemiştir. Yönetim Kurulumuz, bu milli merkezin bir an önce resmen kurulmasını temenni etmektedir” (UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, 1956, 9). Bu temenni cümlesinden, DP hükümetinin UNESCO çalışmalarına karşı edilgen bir tutum sergilediği kanısına varmak mümkündür. Oysa UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, uluslararası işleyiş açısından doğrudan hükümete bağlı olarak çalışan bir kurumdur.

UNESCO Milli Komisyonu, 1950’li yılların ortasından itibaren, müzeler ve eğitim ilişkisi konusunu gündeme getirmeye başlamış ve kendi üzerine düşen vazifeyi yaparak yetkilileri bilgilendirmiştir. Müzelerin eğitimdeki rolü konusunda UNESCO tarafından düzenlenen toplantının raporu çevrilerek uzmanlara ve devlet yetkililerine sunulmuştur (UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, 1956,9). Bu durum Türk müzeciliği için oldukça yenilikçi bir anlam ifade etmektedir. Milli Komisyon müze ve eğitim ilişkisin daha iyi anlaşılması ve bu

fikrin yerleşmesi için çalışmalarını sürdürmüş ve 1958 yılında yapılan UNESCO Milli Komisyonu Genel Kurul toplantısında; Müzecilik ve kütüphanecilik konularında yardım temini hususunda gerek UNESCO gerekse Vekaletler nezdinde teşebbüse geçilmesi, müzelerin tedris müesseseleri haline getirilmesi konusunda çalışmaların geliştirilmesi kararı alınmıştır. Ayrıca, UNESCO Milli Komisyonu tarafında çıkarılan UNESCO Haberleri adlı derginin Eylül 1959 tarihli 16. sayısındaki bir haberdan; Brooklyn Müzesi Müdürü Edgar Schenk'in 'Ankara Arkeoloji Müzesi' Hitit Eserleri Salonu'nda "Müzelerin Eğitimdeki Rolü" konulu bir konferans verdiği anlaşılmaktadır.

UNESCO Milli Komisyonu, müzecilik konusunda çeşitli yardımlar sağlamak ve bilgi paylaşımı adına, 1959 yılına ait UNESCO programındaki tavsiye kararlarını benimsemiştir. Milli Komisyon'un özellikle üzerinde durmayı uygun gördüğü program maddelerinden müzecilikle ilgili olanları aşağıdadır:

- "Halkımızın müzelere ilgisinin çekilmesi, müzelerimizin sık sık ziyaret edilmesi için lüzumlu tedbirlerin alınması, rehberli gezilere önem verilmesi, müzelerdeki eserlerin izahlarıyla ilgili broşürler hazırlanması.
- Milli kültür değerlerimizin restorasyon ve idamesi konusunda UNESCO'nun teknik yardımından faydalanma imkanlarının araştırılması, milli ve milletlerarası değerlerimizle alakalı mevzuların Merkeze aksettirilmesi.
- UNESCO Türkiye Milli Komisyonu'nun teklifi üzerine Kültür Değerlerinin Muhafazası ve Restorasyonu Milletlerarası Merkezi adlı kuruma Maarif Vekaleti'nce resmen üye olunduğu memnuniyetle öğrenilmiştir. Bu mevzudaki faaliyetin geliştirilmesi.
- Kütüphane ve müzelerimizin geliştirilmesi ve buralardaki eserlerin muhafazası konusunda malzeme sağlamak, uzman yetiştirmek, konservasyon işlerinde çalışan elemanlara yabancı burslar temin etmek konusunda Yönetim Kurulu'nun aracı olması" (UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, 1959, 7).

Uluslararası Toplantılar:

UNESCO Türkiye Milli Komisyonu üyelerinin, uluslararası düzeyde birçok konferans, kongre gibi toplantılara katıldığı görülmektedir. Bu toplantıların, kültür, bilim ve sanat insanlarımıza bilgi, görgü ve deneyim kazandırarak, doğrudan yada dolaylı olarak müzecilik çalışmalarına da katkı sağladığı kanaatindeyiz. Aşağıda bu toplantılarla ilgili bilgiler yer almaktadır.

1952 Eylül ayında UNESCO tarafından Venedik'te düzenlenen Milletlerarası Sanatkarlar Konferansı'na, ülkemizden Müzecilik Komitesi üyesi Zeki Faik İzer katılmıştır. 278 sanatçının katıldığı konferansta müzik, tiyatro, edebiyat, plastik sanatlar ve film komiteleri bu sanatların problemleri üzerine görüşmelerde bulunmuştur (UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, 1953, 14).

UNESCO tarafından düzenlenen V. Milletlerarası Sanat Münekkitleri Kongresi ise 1954 yılında İstanbul'da gerçekleştirilmiştir. Milli Komisyon, kongre hazırlık komitesiyle işbirliği halinde çalışarak, organizasyonun başarılı geçmesi için uğraş vermiştir (Kültür Dünyası, 1954, 12).

23 – 28 Eylül 1957 tarihleri arasında Dubrovnik'te toplanan UNESCO'ya bağlı Milletlerarası Plastik Sanatlar Cemiyeti'nin II. kongresine UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Yönetim Kurulu üyelerinden Zühtü Müritoğlu da katılmıştır. Bu cemiyet, uluslararası planda resim, heykel, gravür ve halk sanatları alanlarında çalışan sanatçılar arasında işbirliğini sağlamak ve bu alanlarda çalışan sanatçıların sorunlarıyla ilgilenmek amacıyla kurulmuştur. Milletlerarası Plastik Sanatlar Cemiyeti (AIAP) Türkiye Milli Komitesi ise 1958 yılında faaliyete geçmiştir (UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, 1958, 9).

Türkiye'deki kültür ortamı, uluslararası çapta düzenlenen bu toplantılardan etkilenmiş gözükmemektedir ki bunun yansıması olarak 19 – 24 Kasım 1959 tarihleri arasında Milletlerarası I. Türk Sanatları Kongresi Cumhurbaşkanı'nın da desteğiyle Ankara'da toplanmıştır. Kongre'nin açılışını Maarif Vekili Tevfik İleri yapmıştır. Kongrenin açılışına

üst düzey hükümet ve devlet yetkililerinin katılması çeşitli biçimlerde yorumlanabilir. Örneğin, devlet yetkililerinin kültür olaylarını yakından izlediği gibi bir düşünce akla gelebilir. Ancak DP döneminin, kültür faaliyetlerine olan yaklaşımı düşünüldüğünde, kültür hareketlerinin çok da fazla önemsenmediği, hükümet programlarına girmediği açıkça görülmektedir. Kongre'nin "Türk sanatlarını" kapsıyor olması, ve Menderes'in "manevi değerlere ve milli geleneklere" uygun bir kültür politikası izleme projeksiyonu, devletin üst düzey yetkililerinin kongre açılışına katılmalarını açıklıyor olabilir.

Sergiler:

Uluslararası etkinliklerin diğer bir ayağı da Türkiye'de UNESCO aracılığıyla açılan sergiler olmuştur. UNESCO merkezi tarafından hazırlanan çeşitli sanat sergileri Türkiye'ye getirilerek teşhir edilmiştir. 1952 Temmuz ayında İstanbul Resim ve Heykel Müzesi'nde Leonardo da Vinci eserlerinin renkli röprodüksiyonları sergisi Cumhurbaşkanı'nın da katılımıyla açılmıştır. Ayrıca yine aynı müzede 1952 Kasım ayında "İmpressionniste'lerden Günümüze Kadar" adlı bir sergi açılmıştır. 1953 Mart ayında 1865'ten önceki sanat eserlerinin renkli röprodüksiyonları İstanbul Resim ve Heykel Müzesi'nde teşhir edilmiştir (UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, 1953, 16). 1953 Temmuz ayında Japon estamplarına tahsis edilen yeni bir sergi İstanbul'da açılmıştır. Ayrıca Milli Komisyon, İstanbul'un Fethi'nin 500. yıldönümü törenlerine katılmıştır (Kültür Dünyası, 1954, 6).

UNESCO faaliyetleri arasında röprodüksiyon sergilerinin önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Bu durumla ilgili Mithat Fenmen, Kültür Dünyası adlı dergide çıkan makalesinde şu görüşleri belirtmiştir: "UNESCO röprodüksiyon kataloglarından birinin önsözünü yazmış olan Paris Modern Sanat Müzesi Müdürü Jean Cassou, UNESCO'nun sanatı demokratlaştırma yolunda çalıştığını söylüyor. Röprodüksiyonların dünyanın bütün bölgelerine yayılması, bugüne kadar sanat zevk ve kültürü geri kalmış memleketlere, iptidai topluluklara, renk ve şekil zevkini aşlamıştır." (Fenmen, 1956, 10). Elbette röprodüksiyon sergileri yoluyla sanat eserlerinin dünyanın her yerine ulaşması, sanatın demokratikleşmesi adına önemli bir adımdır. Ancak daha önce de işaret ettiğimiz gibi, henüz milli bir sanat geleneği oluşmamış ve kültürel olarak yeni şekillenmekte olan toplumlarda, böylesi bir

kültürel etkileşimin zarar verici yanlarının da olabileceği tartışmaya açıktır. UNESCO Türkiye Milli Komisyonu böylesi bir tehlikenin farkında olduğu için mi yoksa “milli geleneklere” uygun politikalar güttüğü için mi bilemiyoruz ama 1960 yılında yapılan genel kurul toplantısında; “Müzelere müteallik neşriyatta Türk sanat ve tarih eserlerine daha fazla yer verilmesini arzu etmekteyiz” ifadesine yer vermiştir. (UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, 1960, 6).

Mali Yapı:

Doğrudan hükümete bağlı olarak faaliyet yürüten UNESCO Milli Komisyonunun mali ödenekleri, Maarif Vekaleti aracılığıyla karşılanmaktadır. *

Milli Komisyonun 1952 ve 1953 yıllarında 30 bin Lira olan bütçesi, Yönetim Kurulunun yaptığı teklifin Maarif Vekaletince dikkate alınmasıyla birlikte 1954 yılında 50 bin Lira'ya çıkarılmıştır. Bu destek için Milli Komisyon Hükümete şu ifadelerle teşekkür etmiştir: “Kurulduğu günden beri ve bilhassa son iki yıl içinde Komisyonumuzdan muzaheret ve yardımlarını esirgememiş olan Hükümetimize teşekkürü borç biliriz” (UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, 1954, 7). Milli komisyon tarafından, ödenek yardımı sağladığı gerekçesiyle hükümete teşekkür edilmesi, Milli Komisyon’la hükümet arasında bir mesafenin olduğunu akla getiriyor. UNESCO Milli Komisyonu’nun, doğrudan hükümete bağlı bir kurum olarak devlet tarafından bütçelendirilmesi, zaten olağan bir işleyiş olarak görülmeliydi. Her ne kadar 1952 yılında yapılan UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Yönetim Kurulu II. Devre 3. Toplantısı Raporu’nda (1952, 7). “Bugün Milli Eğitim Bakanlığı kanalıyla Hükümet devamlı olarak Milli Komisyonumuzu desteklemekte ve UNESCO ile ilgili bütün konularda Milli Komisyon ile işbirliği etmektedir” denilse de, Milli Komisyon ve hükümet arasındaki ilişkinin uluslararası normlarda olmadığı varsayımı ortaya çıkmaktadır.

* UNESCO Türkiye Milli Komisyonu’nun 1955 – 1956 – 1957 – 1958 yılı bilançoları, bütçeleri ve bütçe tekliflerinin tablolarını ve bu tablolardaki Maarif Vekaleti’nin yardımlarını EK – 2’de görmek mümkündür.

4.1.2 ICOM Türkiye Milli Komitesi'nin Kurulması

UNESCO'nun geniş ölçüde yardımı ile kurulan ICOM, çağdaş müzecilik anlayışının gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. ICOM çalışmalarının sağlamış olduğu müzecilik anlayışıyla müzeler, eski kimliklerinden sıyrılarak canlı ve hareketli kültür merkezleri, eğitim alanları olmuşlardır. Sanat eserlerinin ve röprodüksiyonlarının uluslararası dolaşıma girmesi, müze binalarının, salonlarının yenilenmesi, sergileme ve derleme yöntemlerindeki yenilikler müzecilik açısından devrimci bir etki yaratmıştır.

Türkiye, UNESCO'nun bir organı olan Uluslararası Müzeler Konseyi'ne (ICOM) 1948 yılında katılmaya karar vermiştir. Ancak ICOM Türkiye Milli Komitesi 1956 yılında kurulabilmiştir. ICOM Türkiye Milli Komitesi, Maarif Vekaleti'nin dolayısıyla da hükümetin himayesinde çalışan (non governmental) bir sivil toplum kuruluşudur. Milli Komite'nin çalışma yeri Ankara Etnografya Müzesi binası olarak belirlenmiştir.

İcra Vekilleri Heyeti kararıyla 1956 yılında yürürlüğe giren ICOM Türkiye Milli Komitesi talimatnamesinden anlaşıldığı kadarıyla komitenin amacı; müzecilik mesleğine mensup olanlar arasında uluslararası işbirliği sağlamaktır. Komite, bu amaç doğrultusunda, ülkedeki her çeşit müze faaliyetini yurt dışındaki ilgili komitelere bildirmeyi ve müzecilerin yurt dışında eğitim almaları için imkanlar sağlamayı vazife olarak kabul etmektedir.*ICOM Türkiye Milli Komitesi bir sivil toplum kuruluşu olsa da, Komite'nin masrafları talimatnameden anladığımız kadarıyla Maarif Vekaleti tarafından sağlanmaktadır. Hatta Milli Komite'nin Paris'teki ICOM merkezine ödeyeceği yıllık aidat bile Maarif Vekaleti'nce karşılanmaktadır (ICOM Türkiye Milli Komitesi, 1958, 16). Masrafların Maarif Vekaleti tarafından karşılanıyor olması ve yayınların Maarif Vekaleti bünyesinde basılması, ICOM Milli Komitesi'nin talimatnamede yer alan ibarenin aksine, tam bir sivil toplum kuruluşu gibi işlemediğini göstermektedir. Bunun sebebi ICOM'un, UNESCO'nun bir organı olması ve UNESCO'nun da hükümetlerin organik parçası olarak çalışmasıyla açıklanabilir. Ayrıca

* ICOM Türkiye Milli Komitesi Talimatnamesinin tamamı ve üyelerinin listesi EK - 3'tedir.

Türkiye’deki ekonomik ve hukuksal şartların, sivil toplum kuruluşlarının faaliyet göstermesi için uygun ve hazır olmadığı fikri öne sürülebilir. Bu konunun açıklığa kavuşması bu tezin konusu olmadığı için, ancak yapılacak daha kapsamlı araştırmalarla mümkün olacaktır.

ICOM Türkiye Milli Komitesi’nin 1956 yılında kurulmasıyla birlikte, Türkiye’deki müzecilik anlayışı, uluslararası gelişmelerden etkilenmiş ve çağdaş müzecilik anlayışı doğrultusunda çalışmalara başlanmıştır.

Müzeler Haftası Etkinlikleri:

Türkiye uluslararası müzecilik hareketinin bir parçası olarak, dünya ölçeğinde kutlanan Müzeler Haftası’nın programına dahil olmuştur.

1956 yılında yapılan 8. UNESCO Genel Konferansı’nda, 6 – 14 Ekim tarihleri arası “Müzeler Haftası” olarak belirlenmiştir. UNESCO ve ICOM’un “Müzeler Sahasında Uluslararası Hamle” temasıyla düzenlediği Müzeler Haftası etkinliklerine ICOM Türkiye Milli Komitesi de Maarif Vekaleti’nin yardımlarıyla geniş ölçüde katılmaya çalışmıştır.

Müzeler Haftası, müzelere karşı daha yoğun bir ilgiyi hedeflemekteydi ve bu amaç doğrultusunda her yıl periyodik olarak gerçekleştirilmesi planlanmıştır.

UNESCO, Müzeler Haftası organizasyonlarıyla ilgili olarak tüm dünya ülkelerine tavsiyelerde bulunmuştur. Yaklaşık 20 maddeden oluşan bu tavsiyeler, Türkiye Maarif Vekaleti’nce de benimsenmiş ve Milli Komite’nin çalışmalarıyla ülke şartları da göz önünde tutularak bir kutlama programı hazırlanmış ve uygulanmıştır*.

“ICOM Türkiye Milli Komitesi, 6 – 14 Ekim 1956 tarihleri arasında Milletlerarası Müzeler Haftası’na fiilen katılmak suretiyle memleketimizde müzelerin ehemmiyetini belirten güzel sergiler açmış, Hafta’nın mahiyeti hakkında neşriyat yapmıştır. Böylelikle halkımız arasında

* Bahsi geçen tavsiye maddeleri EK – 4’tedir.

müzelere karşı geniş alaka uyandırılmasına çalışmıştır. Milli Komite'nin başkanı bulunan Hamit Zübeyr Koşay, 33 memleket temsilcilerinin katıldığı ICOM'un İsviçre'de yaptığı toplantıda bulunmuştur. Müzeler Haftası'nın hazırlanmasında Maarif Vekaletimizin büyük yardımları olmuştur" (UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, 1957, 13).

Uluslararası Toplantılar:

ICOM'un en önemli varoluş sebeplerinden biri, çağdaş müzecilik anlayışlarının yaygınlaşması ve bilgi ve deneyimlerin paylaşılması amacıyla müzeciler arasında işbirliği sağlamaktır. Bu işbirliği ve paylaşımın sağlandığı etkinliklerin başında gelen uluslararası konferans ve kongrelere, Türkiye Milli Komitesi de çeşitli seviyelerde katılmıştır.

1956 yılında 23 – 27 Ekim tarihleri arasında Şam'da toplanan Yakın Şark Müzeleri Konferansı'na, ICOM'un davetiyle ICOM Türkiye Milli Komitesi Başkanı Hamit Zübeyr Koşay katılmıştır. Milli Komite, bu konferansta alınan kararlar doğrultusunda ve komite talimatnamesindeki amaçlara da uygun olarak, Türkiye'deki müzecilik faaliyetlerini ülke içinde ve dışında tanıtmak ve diğer ülkelerdeki çalışmaları takip etmek için, "ICOM Türkiye Milli Komitesi Haber Bülteni" adıyla bir belleten çıkarmaya karar vermiştir. Haber Bülteni'nin ilk sayısı 1958 yılında Maarif Vekaleti tarafından basılmıştır. Bültenin diğer sayıları da yine Maarif Vekaleti tarafından basılacaktır.

1957 yılı Mayıs ayında Kopenhag'da düzenlenen Askeri Müzeler Konferansı'na, ICOM Türkiye Milli Komitesi'nin önerisiyle Türkiye Askeri Müzesi adına Tüm. General Lütfü Güvenç başkanlığında bir heyet katılmıştır.

1957 yılında 5 –9 Temmuz tarihleri arasında Danimarka ve İsveç'te düzenlenen Açık Hava Halk Müzeleri Konferansı'na ICOM Türkiye Milli Komitesi Başkanı Hamit Zübeyr Koşay katılmıştır. Hamit Zübeyr Koşay'ın Konferans'la ilgili hazırladığı rapor, Maarif Vekaleti tarafından yayınlanmıştır. (Bkz. Hamit Zübeyr Koşay. (1958), Açık Hava Halk Müzeleri ve Türkiye'de Açık Hava Halk Müzesi Kurma İmkanları, Maarif Basımevi, Ankara.)

ICOM ve UNESCO'nun İtalya'da kurdukları Müze Laboratuvarları Merkezi'ne ICOM Türkiye Milli Komitesi de katılmıştır.

1958 yılında, Milli Komite, Palermo'daki kazı çalışmalarına ve Suriye'deki Açık Hava İhtisas toplantılarına ICOM'un davetiyle katılmıştır. Ayrıca Paris'te toplanan ICOM İstişare Komitesi toplantısına da Milli Komite üyesi Rüstem Duyuran gönderilmiştir.

Türkiye'nin etkin olarak katıldığı tüm bu uluslararası toplantıların yansımaları, ICOM Türkiye Milli Komitesi'nin Genel Kurul raporlarındaki kararlardan izlenebilir.

ICOM Türkiye Milli Komitesi Genel Kurul Kararları doğrultusunda dönemin müzecilik yaklaşımı

ICOM Türkiye Milli Komitesi'nin 1958 ve 1959 yılları Genel Kurullarında almış olduğu kararlar ve planlanan faaliyetler, çağdaş müzecilik anlayışından ve uluslararası gelişmelerden önemli oranda etkilenildiğini net bir şekilde göstermektedir. ICOM Türkiye Milli Komitesi Genel Kurulu'nun 1958 yılında 5 gün süren toplantısında aldığı kararlar çağdaş müzecilik bağlamında özel bir anlam ifade etmektedir. Bu toplantıda:

- Türkiye'de halk sanat ve kültürünü bütün yönleriyle göstermek, halkın zevk ve kültür seviyesini yükseltmek, yeni sanata ve muhtelif sanat ürünlerine milli bir biçim vermek için, mevcut Etnografya Müzesi'ne, İskandinav ülkelerindeki örnekler gibi bir Açık Hava Halk Müzesi eklenmesi gerektiği,
- Türkiye'de müzeler genellikle arkeoloji, tarih, Sanat tarihi belgeleri ve etnografik koleksiyonlara sahip olduğundan, eğitim ve öğretimi kolaylaştırmak ve halkın bilgi seviyesini yükseltmek için, Tabiat Tarihi Müzesine, İlim - Fen ve Teknoloji Müzelerine, Ziraat Müzesine, ve Ankara'da bir resim galerisine şiddetle ihtiyaç olduğu,
- Müzeleri halkın ayağına götürmek için, Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü'nce gezici sergilerin düzenlenmesi, Gençlik Parkı ve Gülhane Parkı gibi yerlerde tanıtım bürolarının bulundurulması,
- Müzelerimizin içlerinde bulunan eserleri iyi koruyacak ve doğru teşhir edecek

modern binalara sahip olmadığı belirtilerek, Milli Komite'nin, modern müze binalarının inşası konusunun programa alınmasını Maarif Vekaleti aracılığıyla Hükümet'in bilgisine sunduğu,

- Müzelerde depo, laboratuvar, geçici sergi salonu, konferans salonu, klima tesisatı ile emniyet ve ıslık tertibatına önem verilmesi gerektiği,
- Müzecilik ile ilgili elde bulunan eserleri ülkemizde yaygınlaştırmak için ICOM ve UNESCO yayınlarından önemli görülenlerin tercüme yoluyla bastırılması,
- Müzelerdeki uzman kadroların yetişmeleri ve yurt dışında eğitim almaları için gerekli çalışmaların yapılması
- Müzelerimizin tanıtım faaliyetleri konusundaki eksikliklerini gidermeleri için kartpostal ve müze eserlerinin röprodüksiyonlarının yaptırılması ve ziyaretçilere bedeli karşılığı verilmesi gibi önemli fikirler belirtilmiştir (ICOM Türkiye Milli Komitesi, 1958, 17)*.

Bu kararlardan anlaşılmaktadır ki, çağdaş müzecilik anlayışı ve ilkeleri, Türk müzecileri arasında oldukça içselleştirilmiştir. Öyle ki ICOM Türkiye Milli Komitesi üyelerine göre;;

- Müzeler öğretimin merkezi olmalıdır. Müzeler, eğitim kurumlarının bir parçası olmadıkça ezbercilikten kurtulmak mümkün olmayacaktır.
- Eski binaların, camilerin, medreselerin müze binası olarak kullanılması hava, ıslık, koruma ve sergileme bakımından elverişli olmadığı için çağdaş müze binaları yapılmalıdır.
- Eski eserleri tek bir merkezde toplama fikri nasıl Avrupa'da terk edildiyse Türkiye'de de terk edilmelidir.
- Türkiye'de müzelerin kadrosu yetersiz olduğundan müzecilerin yetişmesi için burslardan faydalanılmalı, Müzecilik cazip bir meslek haline gelmelidir.
- Sanayi ve bilgi çağında, Türkiye'de bilim ve fen müzesinin kurulması, büyük

* ICOM Türkiye Milli Komitesi Genel Kurulu'nun 1958 ve 1959 yıllarında yaptığı toplantılarında aldığı kararların tam metni EK - 5'tedir.

çoğunluğu çiftçi olan bir ülkenin ziraat müzesinin olmayışı, zanaat müzesinin, pedagoji müzesinin, açık hava halk müzesinin açılmamış olması eksikliklerdir. Var olan müzelerin ise geliştirilmesi gereklidir.

- Müzelerin pazarlama stratejileri önemsenmeli ve biletler de afişler gibi müzeyi tanıttacak şekilde tasarlanmalıdır.

Çağdaş müzecilik anlayışıyla birebir örtüşen bu karar ve fikirlerin önemli bir kısmının, kısa vadeli olarak gerçekleştirildiğine dair her hangi bir ize rastlanmamaktadır. Muhtemeldir ki bu projeleri hayata geçirecek maddi ve yasal güce sahip devlet kurumları, müzecilere yeterince olanak yaratamamışlar veya bu projeleri önemsememişlerdir. DP hükümetlerinin, kültür faaliyetlerine yönelik kayıtsızlığının en somut ifadelerinden biri belki de budur.

ICOM Milli Komitesi'nin almış olduğu, “çağdaş müze binalarının yapılması” kararı, yine hükümetin önemli bir müdahalesi olmadan küçük çaplı da olsa uygulamaya geçmiştir. 1958 yılında, Sardes ve Efes'te yapılmaya başlanan müze binalarının masraflarının yarısı Maarif Vekaleti tarafından yarısı da kazı heyetleri tarafından karşılanmıştır. Side'de ise hayırsever bir vatandaş tarafından bir müze binası inşa ettirilmiştir (ICOM Türkiye Milli Komitesi, 1960, 23).

Anlaşıldığı kadarıyla, dönemin müzecileri bütün bu eksiklikleri görüp böyle hedefler koyacak kadar çağdaş müzecilik anlayışıyla donanmışlardır. Milli Komite Başkanı Hamit Z. Koşay, Komite'nin koyduğu hedeflere ulaşmak için izlenmesi gereken rotayı özlü bir anlatımla çizmektedir: “Komitemizin çalışma programındaki gayelere ulaşmak ve müzecilik sahasında çok ileri seviyede olan milletlere ayak uydurmak, zaman ve maddi imkanlar ile mukayyet olduğu gibi müzecilik sahasında tamamen ilmi ve ileri bir zihniyetin kökleşmesi ile mümkündür. ICOM Türkiye Milli Komitesi'nin en temel amacı, Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü ile işbirliği yaparak, Türkiye müzeciliğini yüksek bir kademeye ulaştırmaktır” (ICOM Türkiye Milli Komitesi, 1960, 6). Türkiye müzecilik tarihinde önemli bir yer tutan Koşay'ın yaklaşımı aynı zamanda, Erken Cumhuriyet döneminde müzelere verilen önemin devamlılığına işaret etmesi açısından da önemlidir.

4.2 Arkeolojik Kazılar

Türkiye müzeciliğinin, oluşmaya başladığı ilk dönemlerden itibaren Anadolu'nun geçmiş uygarlık zenginliklerine doğrudan bağlı olduğu görülür. Müze-i Hümayun'un zengin koleksiyonunun arkeolojik eser ağırlıklı olduğu, akabinde kurulan tüm büyük müzelerin de bu geleneğe sadık kaldığı söylenebilir. Cumhuriyet döneminde müzelerin çeşitliliği artmakla birlikte, sanat, etnografya, milli tarih gibi konuların yanında antik dönem arkeolojisi her zaman var olagelmıştır. 1950'lere kadar belirli düzenlemelerle sistematize edilen, bir ölçüde "millileştirilen" arkeolojik kazılar, ele aldığımız dönemde de müzelerle olan yakın ilişkilerini sürdürmüştür. Arkeolojinin bu bağlamda Türkiye müzeciliğinin temel koleksiyon sağlama araçlarından biri olarak görülmesi yanlış olmaz.

Özgünel (2000, 16), "1950'li yıllarda arkeolojik araştırmalar açısından düşünsel ve yapısal anlamda sıkıntılar yaşandığını" belirtmektedir. Bu dönemde yapılan arkeolojik araştırma sayısında herhangi bir azalma ve belirgin bir artış yoktur, ancak dünya ölçeğindeki gelişme hızının gerisinde kalınmıştır. Özellikle 1950 öncesinde yetişmiş bilim adamlarının çalışmaları, arkeolojik kazıların devamlılığını sağlamıştır. Prof. Dr. Mehmet Özdoğan'ın şu ifadeleri ilginçtir: "Sağ eğilimli iktidarlar döneminde, kültür bakanları genellikle Yunan, Roma ve Bizans araştırmalarını sınırlayacağını ısrarla belirtmesine karşı, Osman Hamdi Bey'in bıraktığı geleneğin gücü, bu tür çabaları engelleyebilmiştir." (Özdoğan, 2006, 37).

1950'li yıllarda yapılan kazıların ağırlıklı olarak TTK, Maarif Vekaleti ve yabancı Enstitüler tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir. Yabancı kazıların büyük çoğunluğu, Alman, Fransız, İngiliz ve Amerikan bilim kurumları tarafından yapılmıştır. Ayrıca İtalyan ve Avusturyalı bilim kurumlarının yaptığı kazılar da vardır.

Kazıların genel toplamına bakıldığında yabancı kazıların, Türk kazılarına oranla daha fazla olduğu ortaya çıkmaktadır. 1950 – 1957 yılları arasında Türk bilim adamlarınca 17 kazı, yabancı kurumlar tarafından ise 21 kazı gerçekleştirilmiştir. 6 kazı yerinde, Türk bilim adamlarıyla yabancı bilim adamları ortak çalışmışlardır. 1958 yılı kazılarının 14'ünü

yabancılar, sadece 8'ini Türkler yapmıştır*. Bu durum Batılı devletlerin, Anadolu topraklarında kazı yapmak için, bizden daha fazla para, zaman ve iş gücü harcadığının kanıtıdır. Batılı kurumların, Anadolu topraklarında araştırma yapmayı önemsemesinin nedenini bulmak, bu tezin konusu dışındadır. Ancak açıklığa kavuşturulması gereken asıl soru, milli kazıların neden bu kadar yetersiz olduğudur. Milli kazıların sayıca az olmasının sebepleri arasında, hükümet bütçesinden kültür faaliyetlerine, dolayısıyla da kazılara aktarılan ödeneğin yeterli olmayışı gösterilebilir. Üstelik 1950 öncesi geleneğin ürünü ve devamı olan bu kazıların neredeyse tamamı Tarihöncesi, Yunan, Roma ve Bizans devirlerinin aydınlatılmasına yöneliktir. Bu kazılar, DP hükümetlerinin “manevi değerler ve milli geleneklere” yaslanan politikalarına hizmet etmemektedir. Dolayısıyla, zaten kültür faaliyetlerine en az seviyede destek olan Hükümet'in, bu kazılara destek olmayışı ve yeni kazıları örgütlememesi, kendi bakış açılarına göre anlaşılır bir durumdur. Anlaşılır olmayan taraf, bu dönemde Selçuklu ve Osmanlı özelinde Anadolu Türk-İslam Medeniyetleri arkeolojisinin başlamamış olmasıdır. DP hükümetleri, sahip çıkmayı hedefledikleri anlayış doğrultusunda bile kültür politikası üretmemişlerdir.

Milli kazıların yetersizliğinin diğer bir nedeni de uzman sayısının istenilen seviyede olmamasıdır. Bunu, Ekrem Akurgal, Arif M. Mansel, Tahsin Özgüç ve M. Şenyürek gibi birkaç bilim adamının, aynı kazı dönemlerinde, birkaç kazıyı birden yürütmesinden anlamak mümkündür. Örneğin Ekrem Akurgal, 1953 – 1957 yılları arasında, Daskleion, Foça, Kyme ve Kyzikos kazılarını aynı anda yürütmüştür. Atatürk dönemindeki kültür atılımı sonucunda yetişen bilim adamlarının arasına yenilerinin eklenmesi, ele alınan dönem için söz konusu olmamıştır denilebilir. Burada yine DP hükümetlerinin, kültür faaliyetlerini, programına almamış olmasının sonuçları ortaya çıkmaktadır. DP döneminde yapılan kazıların, 1950 öncesi dönemde kazanılan ivme dolayısıyla sürdürüldüğü açıktır. Atatürk döneminde oluşan geleneğin ürünü olarak devam eden kazılar, 1950 – 1960 yılları arasında yeni arkeoloji müzelerinin kurulmasına ve var olanların da zenginleşmesine imkan vermiştir. Ancak yeri gelmişken belirtmekte fayda var ki; arkeolojik kazılardan elde edilen buluntuların çok küçük

* 1950 – 1958 yılları arasında yapılan kazıların listesi EK – 6'dadır.

bir kısmı müzelik eser olarak değerlendirilir. Bu nedenle, kazı sayısı ile müzelik eser sayısı arasında her zaman doğru bir orantı yoktur.

1950’li yıllarda kurulan 2 müze, doğrudan bu dönemde yapılan kazılar sonucu oluşturulmuştur. Bunlardan biri; 1958 yılında Adana’da kurulan Karatepe Açık Hava Müzesi’dir. Müze, TTK ve Maarif Vekaleti’nin 1950 – 1957 yılları arasında Dr. B. Alkım başkanlığında yürüttüğü kazılar sonucunda kurulmuştur. Diğeri ise yine Adana’da kurulan Misis Mozaik Müzesi’dir. Alman arkeolog Bossert’in başkanlığında yürütülen kazı sonucunda ortaya çıkarılan mozaikler, 1959 yılında müzenin kurulmasına sebep olmuştur.

Alman arkeolog Wieckert başkanlığında 1955’ten sonra gerçekleştirilen Aydın Milet kazılarının, 1959’da açılan Aydın Müzesi’nin kurulmasına katkı sağladığı yanlışlığına düşülmemelidir. Milet kazısı buluntuları, 1973 yılında kurulacak olan Milet Müzesi’nin koleksiyonunda yer almıştır.

Verilerden anlaşıldığı kadarıyla, 1950’li yıllarda, hükümetler tarafından arkeoloji alanına yeterince kaynak aktarılmaması, kurulan müze sayısını da sınırlı seviyede tutmuştur. Ancak bu sayının az olmasında, daha önceki yıllarda bir çok şehirde zaten müze kurulmuş olmasının da etkisi vardır. 1950’li yıllarda açılan ve koleksiyonunda ağırlıklı olarak arkeolojik eserler olan Amasra, İznik, Kastamonu ve Niğde müzeleri ise büyük olasılıkla 1950 öncesi dönemde yapılmış kazıların birikimiyle kurulmuştur. Çünkü elimizdeki verilere göre, 1950’li yıllarda bu 4 şehir ve civarında kazı yapılmamıştır.

4.3 Anıt Koruma ve Onarım Çalışmaları

Türk müzeciliğinin bağlantılı olduğu diğer bir konu da anıtlardır. Geçmiş uygarlıkların görünür kanıtları olan “abidelerin” müzelerle aynı mantık içinde, yani tarihe sahip çıkmak bağlamında değerlendirildiği görülür. Anıtların müzeleştirilmesi de erken Cumhuriyet döneminin sık rastlanan uygulamalarındandır. 1930’lu yılların başında Atatürk tarafından başlatılan tarihi anıt ve yapıların onarımı ve korunması çalışmaları, DP hükümetleri döneminde de devam etmiştir. Hatta arkeolojik kazılarda karşımıza çıkan durumun aksine,

anıt ve tarihi yapıların onarımı için hükümet tarafından oldukça geniş imkanlar yaratılmıştır. Bunda, onarılan yapıların büyük bir kısmının Selçuklu ve Osmanlı dönemlerine ait olması etkili olmuş olabilir. Bu durum, DP hükümetlerinin izlediği genel politikayla örtüşmektedir.

1950 – 1959 yılları arasında –özel ve devlet kurumları tarafından- 52.708.051 Lira harcanarak 1354 adet anıt ve tarihi yapı onarım ve bakımdan geçirilmiştir (Vakıflar Sergisi Kitapçığı, 1959, 25). 1950 – 1958 yılları arasında Maarif Vekaleti'ne bağlı Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen onarım ve koruma çalışmalarının yaklaşık % 80'i, Anadolu'nun Türk-İslam devletleri dönemine ait yapılarına yöneliktir. Geri kalan yaklaşık % 20'lik kısım ise Anadolu'nun Tarihöncesi, Yunan, Roma ve Bizans dönemlerine ait yapılarını kapsar*.

Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü'nce karşılanan onarım ödeneklerinin 1955 yılından itibaren ani bir şekilde, gözle görülür bir biçimde arttığı gözlenmektedir. 1950 – 1955 tarihleri arasında yıllık toplam ödenekler, ortalama olarak 250 bin Lira civarındayken, 1955'ten sonra ortalama 1.5 milyon Lira civarına yükselmiştir. Bu yükselişte 1956 yılında ICOM'a üye olunmasının etkisi olduğu varsayılabilir. Ancak bu artışın bütün sebeplerini ortaya koyacak faktörlerin belirlenmesi, elimizdeki verilerle mümkün değildir ve araştırmaya açıktır.

Anıt ve tarihi yapıların onarım ve koruma işi, bütünüyle bir müzecilik çalışması olarak görülebileceği gibi, bu onarımlardan sonra doğrudan müzeye dönüştürülen yapılar da mevcuttur. Bunlardan bir kısmı anıt müze olarak kurulmuş, bazıları ise içlerinde arkeolojik ve etnografik eserlerin sergilendiği müze binaları olarak kullanılmıştır.

İznik Nilüfer Hatun İmareti, 1956 – 1957 yıllarında yapılan onarımdan sonra, içinde arkeolojik ve etnografik eserlerin sergilendiği İznik Müzesi binası olarak kullanılmıştır.

*1950 – 1958 Yılları Arasında Maarif Vekâleti Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğünce Tamir Edilen Anıtlar ve Verilen Ödenekler EK - 7'dedir.

Konya'daki Selçuklu yapısı olan Sırçalı Medrese, 1958 yılında başlatılan onarım sonucunda, 1960 yılında Mezar Anıtları Müzesi'ne dönüştürülmüştür.

Selanik'teki Atatürk'ün doğup büyüdüğü ev, 1950 yılında geniş çaplı bir onarım görmüş ve 1953 yılında müzeye çevrilmiştir.

Onarım gördükten sonra anıt müze olan yapılar ise şunlardır:

Antalya'daki Selçuklu yapısı olan Kızılkuş, 1951 – 1953 yılları arasındaki onarımdan sonra anıt müzeye dönüştürülmüştür.

İstanbul'daki Bizans dönemine ait Tekfur Sarayı, 1955 yılındaki onarım çalışmasında sonra anıt müzeye dönüştürülmüştür.

İstanbul'daki Kariye Kilisesi (cami olarak da kullanılmıştır) 1948 – 1958 yılları arasında Amerikan Bizans Enstitüsü tarafından bakım ve onarımdan geçirilerek anıt müzeye çevrilmiştir.

İstanbul'daki Rumelihisarı, 1955'te başlayan onarımların sonucunda, 1958 yılında anıt müzeye dönüştürülmüştür.

Ayrıca, 1950 – 1956 yılında İstanbul'daki çeşitli türbelerin onarılması, büyük olasılıkla, 1950 yılında kurulan Türbeler Müzesi'ne yeni türbelerin eklenmesini sağlamıştır.

Bunların dışında, 1950 öncesinde bakım ve onarımı yapılarak anıt müzeye dönüştürülen yada müze binası olarak kullanılan yapılar vardır ki, bunlar da 1950'li yıllarda tekrar bakım ve onarımdan geçirilmiştir. Ancak tekrar onarım gören bu yapılar, bir sonraki bölümde konu edilecektir.

Ulaştığımız tüm bu verilerden yola çıkarak, 1950'li yıllarda yapılan onarım ve bakım çalışmalarının, dönemin müzecilik hareketlerini canlandırdığını söyleyebiliriz.

4.4 Müzeler

Bu bölümde, doğrudan müzelerle ilgili yapılan faaliyetler yer almaktadır. Maarif Vekaleti'ne bağlı Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü, 1950'li yıllarda müze binası olarak kullanılan yapıların onarımıyla ilgili çeşitli çalışmalar yapmıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren kurulan müzeler, çoğunlukla tarihi anıt ve yapıları, bina olarak kullanmıştır. Bu nedenle, sık sık bakım ve onarımdan geçirilme lüzumu duyulmuştur. 1950'li yıllarda, Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü tarafından onarılan müzeler ve verilen ödenekler, tarihi yapılar ve müze yerleşimi ilişkisini, gereken onarımların boyutlarını aydınlatabilmek için aşağıda verilmiştir.

**1950–1957 Yılları Arasında Maarif Vekâleti Eski Eserler ve Müzeler Umum
Müdürlüğünce Tamir Edilen Müzeler ve Verilen Ödenekler** (TCOM Türkiye Millî Komitesi, 1958a, 21)

MÜZENİN ADI	1950		1951		1952		1953		1954		1955		1956		1957		YEKÜN	
	Lira	Kr. xxx	Lira	Kr. xxx	Lira	Kr. xxx	Lira	Kr. xxx	Lira	Kr. xxx	Lira	Kr. xxx	Lira	Kr. xxx	Lira	Kr.	Lira	Kr. xxx
Adana Müzesi Onarımı	465	00	1153	00	-	-	1200	00	-	-	-	-	16340	00	7774	64	26932	64
Afyon Müzesi Onarımı «Gedik Ahmet Paşa Medresesi»	-	-	2386	00	-	-	-	-	-	-	65796	00	-	-	-	-	78382	00
Ankara Arkeoloji Müzesi Onarımı «Mahmut Paşa Bedesten'i ve Mehmet Paşa Hanı»	58212	00	32871	00	10189	00	103330	00	54166	00	50000	00	-	-	130000	00	458788	00
Ankara Büyük Millet Meclisi Müzesi Onarımı	-	-	-	-	1023	00	10351	00	-	-	-	-	12149	00	-	-	23523	00
Ankara Etnografya Müzesi Onarımı	3280	00	7000	00	5705	00	580	00	-	-	73000	00	-	-	-	-	91245	00
Antalya Müzesi Onarımı «Yivli Minare ve Zincirlihan Mehmet bey Tubesi»	1300	00	-	-	-	-	32409	00	-	-	21470	00	-	-	-	-	55379	00
Bergama Müzesi Onarımı	640	00	500	00	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1240	00
Bursa Müzesi Onarımı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	57955	00	49999	00	102454	00
Çanakkale Müzesi Onarımı	583	00	-	-	-	-	100	00	-	-	-	-	-	-	-	-	683	00
Gaziantep Müzesi Onarımı «Nuri Mehmet Paşa Camı»	50000	00	23456	00	3823	00	-	-	-	-	10000	00	-	-	-	-	87279	00
Hatay Müzesi Onarımı	300	00	-	-	-	-	2700	00	-	-	59709	00	1840	00	-	-	64549	00
İstanbul Arkeoloji Müzesi Onarımı	153000	00	1449	00	17987	00	100000	00	50000	-	178275	00	-	-	-	-	502711	00

**1950–1957 Yılları Arasında Maarif Vekâleti Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğünce
Tamir Edilen Müzeler ve Verilen Ödenekler (İCOM Türkiye Milli Komitesi, 1958a, 21)**

MÜZENİN ADI	1950		1951		1952		1953		1954		1955		1956		1957		YEKÜN	
	Lira	Kr. ...	Lira	Kr. ...	Lira	Kr. ...	Lira	Kr. ...	Lira	Kr. ...	Lira	Kr. ...	Lira	Kr. ...	Lira	Kr. ...	Lira	Kr. ...
İstanbul Ayasofya Müzesi Onarımı	13000	00	20215	00	13829	00	46234	00	10000	00	248774	00	201498	00	36363	17	589913	17
İstanbul Fatih Müzesi Onarımı “Çinli Köşk”	17000	00	71320	00	-	-	30000	00	-	-	-	-	-	-	-	-	118320	00
İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi Onarımı	5000	00	372512	00	66372	00	160000	00	105000	00	-	-	275781	00	-	-	984665	00
İzmir Arheoloji Müzesi Onarımı	-	-	-	-	29281	00	17000	00	-	-	-	-	4780	00	17208	11	68289	11
Kastamonu Müzesi Onarımı	-	-	-	-	-	-	6780	00	-	-	-	-	-	-	-	-	6780	00
Kayseri Müzesi Onarımı “Şahabiye Medresesi I”	-	-	-	-	3811	00	20000	00	-	-	-	-	-	-	-	-	23811	00
Konya Müzesi Onarımı “Karataş Medresesi ve Mevlâna Türbesi”	-	-	47322	00	63435	00	40000	00	-	-	-	-	9974	00	50000	00	210731	00
Kütahya Müzesi Onarımı “Yacidiye Medresesi”	2000	00	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	42847	00	45429	00	90276	00
Manisa Müzesi Onarımı “Saruhanbey Türbesi”	-	-	-	-	-	-	26568	00	-	-	-	-	-	-	-	-	26568	00
Niğde Müzesi Onarımı “Akmedrese”	-	-	-	-	8400	00	14295	00	-	-	-	-	-	-	40000	00	62895	00
Tokat Müzesi Onarımı “Çökmedeş”	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15000	0	-	-	-	-	15000	00
Yekün	306963	00	580384	00	223855	00	611567	00	219166	00	724024	00	623164	00	396773	92	3686393	92

1958 yılında, aşağıda yer alan müzelerin onarımına devam edilmiştir.*

	Lira
Ankara Mahmutpaşa Bedesteni (Müze)	157.853
İstanbul Ayasofya Minaresi (Müze)	207.401
İstanbul Arkeoloji Müzeleri Mimar Odaları	4.401
İzmir Müze binası onarımları	8.116
Konya Sırçalı Medrese	24.184
Konya Mevlâna Müzesi ihata duvarları	30.000
Nevşehir - Göreme Kaya Kiliseleri	4.228
Niğde Akmedrese (Müze) onarımı	43.623
İstanbul - Topkapı Sarayı Orta Kapı onarımı	21.984
" " " Arabalar Dairesi onarımı	136.851
" " " Selim III. Dairesi onarımı	154.401
" " " Fotokopi ve Mikrofilm Atölyesi	186.030

Yukarıdaki tablolara ek olarak 1955 – 1956 yıllarında İstanbul Şişli'deki Atatürk İnkılap Müzesi binası tümüyle onarılmış, iç ve dış kısımlarının yağlı boyaları yenilenmiş, kalorifer ısıtma sistemi bakımdan geçirilmiş, sergi düzenlemesindeki eksikler giderilmiş ve bu çalışmalar için 16.000 Lira harcanmıştır (Sezdi, 1958, 22).

Ayrıca, Erzurum Çifteminareler Medresesi (Müze) ve Manisa - Sardes Müze deposu ve hafriyat evinin onarımlarına 1958 yılında başlanmıştır.

Elimizdeki bu verilere göre, 1950'li yıllarda Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü tarafından 25 müze, onarım ve bakımdan geçirilmiştir. Madran'dan (1999, 14) öğrendiğimiz kadarıyla 1956 yılında Maarif Vekaleti'ne bağlı 33 müze saymak mümkündür. Bu rakama göre, 25 müzenin onarımdan geçmesi küçümsenmeyecek bir olgudur. Bu durum DP hükümetlerinin, kültürle ilgili tutumuyla paralellik göstermemektedir. Ancak hatırlatmakta

* Veriler, ICOM Türkiye Milli Komitesi Haber Bülteni. 1958. Sayı:2'den alınmıştır.

fayda var ki; H.Z. Koşay önderliğindeki 1950’li yılların Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü kadroları, Atatürk döneminde yetişmiş müzecilerden oluşmaktadır.

1950 – 1960 yılları arasında yapılmış yukarıda sayılan tüm faaliyetler, var olan müzelerin gelişmesine ve zenginleşmesine olanak sağlarken, bir çok yeni müzenin de kurulmasına imkan yaratmıştır. Aşağıda 1950’li yıllarda kurulan müzelerle ilgili bilgiler verilmektedir.*

Arkeoloji ve Etnografya Müzeleri:

Aydın Müzesi:

1959 yılında Zafer İlkokulu’nda kurulmuştur. Koleksiyonunda arkeolojik ve etnografik eserler yer alır. Koleksiyonu oluşturan eserler, 1950 öncesinde yapılan Tralles antik şehri kazısından sağlanmıştır. Arkeoloji salonunda Prehistorik, Grek, Helenistik, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerine ait buluntular sergilenmektedir. Etnografya salonunda yöresel günlük yaşam gereçleri yer almaktadır ((TC Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2002, 39).

Amasra Müzesi:

1955 yılında belediye binasında kurulmuştur. Koleksiyonunda arkeolojik ve etnografik eserler yer alır. Koleksiyonu oluşturan eserler, 1950 öncesi yapılan kazılardan ve civardan toplanan mimari kalıntılardan sağlanmıştır. Arkeolojik eserler bölümünde; Helenistik, Roma, Bizans, Ceneviz dönemlerine ait buluntular sergilenmektedir. Etnografik eserler bölümünde ise Geç Osmanlı Dönemi’ne ait eserler ve yöresel eşyalar sergilenmektedir (TC Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2002, 43).

İznik Müzesi:

1934 yılında Yakup Çelebi Zaviyesi’nde depo olarak kurulmuştur. Osmanlı Sultanı I. Murad’ın 14. yüzyılda annesinin anısına yaptırmış olduğu Nilüfer Hatun İmareti’nin 1956–

* 1950 yılında DP’nin iktidara gelmesinden önce ve 1960’ta 27 Mayıs darbesinden sonra kurulan müzeler burada yer almamaktadır.

1957 yıllarında yapılan onarımından sonra 1960 yılında açılışı yapılmıştır. Koleksiyonunda arkeolojik ve etnografik eserler yer alır.

Resim 1: İznik Müzesi

(TC Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2002, 51)

Müzedeki İznik ve çevresinden toplanan eserler sergilenmektedir. Arkeoloji salonunda; Prehistorik, Helenistik, Roma, Bizans dönemlerine ait eserler yer almaktadır. Etnografya bölümünde ise 11. yüzyıla ait İznik seramik ve çinileri, tütün, para ve saat keseleri, yazı takımları sergilenmektedir. Müze bahçesinde ise lahitler, sütun başlıkları, steller ve islami mezar taşları teşhir edilmektedir (TC Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2002, 51).

Niğde Müzesi:

1957 yılında, Akmedrese’de kurulmuştur. Koleksiyonunda arkeolojik ve etnografik eserler yer alır. Koleksiyon, 1950 öncesi yapılan kazılardan oluşturulmuştur.

Müzenin arkeoloji salonunda Köşk Höyük, Pınarbaşı Höyük, Tepecik Höyüğü ve Kaletepe kazılarında çıkarılmış buluntular, Tunç Çağı ve Asur Ticaret kolonileri Çağı mezar buluntuları, Hitit hiyeroglifli kitabeler ve steller, Frig, Helenistik, Roma ve Bizans devirlerine ait çeşitli eserler sergilenmektedir. Ayrıca Grek, Roma, Kapadokya Bölgesi, Bizans, İslami ve Osmanlı paralarının sergilendiği, sikke bölümü vardır.

Etnografya salonunda ise İlhanlı Devri Sungurbey Camisine ait ahşap eserler ve yöresel günlük yaşam eşyaları teşhir edilmektedir (TC Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2002, 147).

Kastamonu Arkeoloji Müzesi:

1943'te depolanmaya başlanan eserler, 1952 yılında İttihat ve Terakki Kulübü binasında müzeye dönüştürülmüştür. Müze binası, ulusal mimarlık akımının öncülerinden Mimar Kemalettin Bey tarafından 1910 yılında yapılmıştır. İlk başlarda İttihat ve Terakki Kulübü olarak kullanılan bina, 1921 yılında İstiklal Mahkemesi, 1940'lı yıllara kadar Türk Ocağı, 1943 yılında ise sinema olarak kullanılmıştır. Yapının diğer bir özelliği de Atatürk'ün 1925 yılında Kıyafet ve Şapka İnkılabını bu binada ilan etmiş olmasıdır (Önder, 1995, 122).

Koleksiyonunda arkeolojik eserler yer alır. Müzede Kastamonu ve civarında bulunan Hitit, Frig, Helenistik, Roma, Bizans dönemlerine ait çeşitli buluntular teşhir edilmektedir.

Misis Mozaik Müzesi (ADANA):

1956 yılında Misis höyüğünde, Alman arkeologlar Prof.Dr. Theodor Bosert ile Dr. Ludwig Budde tarafından yapılan kazılarda Roma dönemine ait bir tapınağın mozaikleri bulunmuştur. 1959 yılında mozaiklerin üzerine camekanlı bir bina yapılarak müze haline getirilmiştir. Misis Mozaik Müzesi, Adana-Ceyhan arasındaki tarihi İpek Yolu üzerindeki antik Misis kentinde kurulmuştur (TC Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2002, 13).

Karatepe Açık Hava Müzesi (Adana):

1950 – 1957 yılları arasında Dr. Bahadır Alkım başkanlığında yapılan kazılar sonucunda çıkarılan, Karatepe mevkiindeki Geç Hitit Devri eserleri, 150.000 Lira harcanarak beton çatı altına alınmış, eserlerin restorasyonu da yapılarak, 1958 yılında modern bir açık hava müzesi meydana getirilmiştir (Sezdi, 1958, 21).

Bir not olarak řu bilgiyi vermek istiyoruz; Hamit Zübeyr Koşay, 1955 yılında Bergama’da bir etnografya müzesi kurulduğunu belirtmektedir. (Koşay, 1958, 37). Ancak bu bilgiye başka herhangi bir kaynakta rastlanmamıştır.

1950 – 1960 yılları arasında üç arkeoloji müzesi ve dört de arkeoloji ve etnografya müzesi kurulmuştur. Bu müzelerdeki etnografik eserlerin önemli bir kısmı, Atatürk döneminde çıkarılan, tekke ve zaviyelerin kapatılmasını ve içindeki eşyaların müzelere devredilmesini buyuran kanun gereğince, dergahlardan elde edilmiştir. Ayrıca 1930’lu yıllarda Halkevleri Müzecilik Kolu’nun çalışmalarının da sonraki yıllar için belirli bir birikim sağladığı düşünülebilir.

Bu dönemde kurulan arkeoloji müzelerinde sergilenen eserlerin büyük kısmı, 1950 öncesinde yapılan kazılardan elde edilmiştir. Sadece, Adana’daki Misis Mozaik Müzesi ve Karatepe Açık Hava Müzesi’nin koleksiyonu, 1950’li yıllarda yapılan kazılar sonucu elde edilmiştir. Buradan yola çıkarak, 1950’li yıllarda kurulan arkeoloji müzesi koleksiyonlarının çoğunun, daha önceki dönemin çalışmaları sonucu oluşturulduğunu söyleyebiliriz.

Bu yedi müzeden beşi, müze binası olarak yapılmamış binalarda kurulmuştur. Bunlardan üçü de Selçuklu ve Osmanlı yapılarını kullanmıştır. Geri kalan iki müze ise ören yerlerinde yapılan küçük düzenlemelerle müze haline getirilmiştir. Dolayısıyla, henüz hükümetler tarafından, özel müze binalarının yapımı için kaynak yaratılmadığı anlaşılabılır.

Tarih ve Sanat Tarihi Müzeleri

Karatay Medresesi Çini Eserleri Müzesi (KONYA):

1955 yılında, Selçuklu yapısı olan Karatay Medresesi, Çini Eserler Müzesi olarak açılmıştır. Medrese’nin onarım çalışmalarının, 1950’li yıllarda yapıldığına dair herhangi bir veri yoktur. Karatay Medresesi, Selçuklu Sultanı II. İzzeddin Keykavus devrinde, Emir Celaleddin Karatay tarafından 1251 yılında yaptırılmıştır.

Müzede, Selçuklu ve Osmanlı Dönemine ait çini örnekleri sergilenmektedir. Beyşehir Kubadabad Sarayı çinileri ve Beyşehir Eşrefoğlu Camisine ait tavan göbekleri müzede bulunan önemli eserlerdir (TC Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2002, 131).

Resim 2: Karatay Medresesi Çini Eserleri Müzesi
(TC Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2002, 131)

Sırçalı Medrese Mezar Anıtları Müzesi (KONYA):

1958 yılında başlatılan onarım sonucunda 1960 yılında, Konya Müzesi'ne bağlı “Mezar Anıtları” seksiyonu olarak ziyarete açılmıştır. Sırçalı Medrese, II. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde Bedrettin Muslih tarafından yaptırılmış ve 1924 yılına kadar medrese olarak kullanılmıştır (TC Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2002, 132).

Sırçalı Medrese Mezar Anıtları Müzesi'nde Selçuklu, Karamanoğlu ve Osmanlı dönemlerine ait mezar taşları teşhir edilmektedir. Ayrıca Medrese duvarlarındaki çini eserler ve Kuran'dan alınmış sure yazıları, sanat tarihi açısından önemlidir.

Resim 3: Sırçalı Medrese Mezar Anıtları Müzesi
(TC Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2002, 132)

İnce Minareli Medrese Taş ve Ahşap Eserler Müzesi (KONYA):

Selçuklu yapısı olan İnce Minareli Medrese, 1956 yılında Taş ve Ahşap Eserler Müzesi olarak hizmete girmiştir. Medrese, Selçuklu Sultanı II. İzzeddin Keykavus döneminde, Vezir Sahip Ata Fahreddin Ali tarafından 1264 yılında yaptırılmış ve 19. yüzyılın sonuna kadar işlevini sürdürmüştür. Yapının, onarım çalışmalarının, 1950’li yıllarda yapıldığına dair elimizde veri yoktur.

Resim 4: İnce Minareli Medrese Taş ve Ahşap Eserler Müzesi
(TC Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2002, 134)

Müzedede, Selçuklu ve Karamanoğulları dönemlerine ait taş ve mermer yapı ve tamir kitabeleri, Konya Kalesi’ne ait rölyefler ve çeşitli ahşap eserler sergilenmektedir. Ayrıca Selçuklu Devleti’nin sembolü olan çift başlı kartal ve kanatlı melek figürlerinin en önemli örnekleri de teşhir edilmektedir (TC Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2002, 134).

Tanzimat Müzesi (İSTANBUL):

Müze, 1952 yılında, İstanbul Valisi ve Belediye Başkanı’nın çalışmaları sonucunda İhlamur Kasrı’nda açılmıştır. Yapının onarım çalışmalarının, 1950’li yıllarda yapıldığına dair elimizde veri yoktur. Ancak İhlamur Kasrı, 1954 – 1955 yıllarında, müze kurulduktan sonra onarımdan geçirilmiş, yağlı boya ları yenilenmiş, binaya paratoner takılmış ve çeşitli eksiklikler giderilmiştir. Tüm bu çalışmalar için 30.000 Lira harcanmıştır.

Müzedede 1839 – 1876 yıllarında Osmanlı Devleti ve toplumsal hayatında yaşanan batılılaşma hareketine ait belgeler ve eşyalar sergilenmektedir. 1955 yılında müzedede, 239 müze eşyası teşhirdedir. Bu eşyalar arasında Büyük Reşit Paşa, Mehmet Emin Ali Paşa, Fuat Paşa ve diğer Tanzimat devlet adamlarının ve bilginlerinin şahsi eşya, fotoğraf, vesika, mektup, el yazmaları ve tabloları vardır (Sezdi, 1958, 14).

Müze, 1983 yılında Gülhane Parkı içindeki binasına taşınmıştır.

Fatih Müzesi (İSTANBUL):

Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethinin 500. yıl dönümü nedeniyle Çiniliköşk'te 1953 yılında kurulmuştur. Sırça Saray ismi ile de anılan Çiniliköşk'ün yapımı Fatih Sultan Mehmet devrinde 1472 tarihinde tamamlanmıştır. Çiniliköşk, 1875 yılında müze haline getirilmiş ve içinde Roma, Yunan ve Bizans heykelleri teşhir edilmiştir. 1908 de ise Türk ve İslam eserlerinin teşhir edildiği bir müze haline getirilmiştir. Topkapı Sarayı'nın müze haline gelmesinden sonra Çiniliköşk, Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü'ne devredilmiştir. II. Dünya Savaşı sırasında Çiniliköşk'ün restore edilmesi ve burasının bir Fatih devri müzesi olarak düzenlenmesi hazırlıklarına girişilmiştir. İstanbul'un 500. fetih yıldönümü sebebiyle Çiniliköşk 1953 yılında, Fatih Sultan Mehmet'in hatıralarından oluşan bir müze haline dönüştürülmüştür. Fatih Müzesi'nin DP döneminde kurulmuş olması, İstanbul'un Fethi'nin 500. yıldönümünün 1953 yılına denk gelmesiyle açıklanmalıdır. Çünkü Müze'nin kurulma çalışmaları, 1950 öncesinde başlamıştır.

“Müzenin sergi koleksiyonunda 35 minyatür – kitap – ferman bulunmaktadır. Ayrıca 12 adet Fatih'e ait kaftan ve esvab, 5 adet de kılıç bulunmaktadır” (Topkapı Sarayı Müzesi, 1953, 4) Müze koleksiyonunu oluşturan eserlerin büyük bir kısmı, Topkapı Sarayı Müzesi'nden sağlanmıştır.

1950 – 1960 yılları arasında beş Tarih ve Sanat Tarihi müzesi kurulduğu görülmektedir. Bu müzelerin hepsi, sanat tarihi değeri taşıyan Selçuklu ve Osmanlı yapılarının içinde

kurulmuştur. Müzeler, 1950'li yıllarda açılmış olsa da, Sırçalı Medrese dışındaki tüm müzelerin yapıları, 1950 öncesinde onarım görmüştür. DP hükümetleri döneminde, 1950 öncesinde başlamış bu çalışmaların devam ettirilmesine önem verildiği anlaşılmaktadır. Kurulmuş olan bu beş müzenin de Selçuklu ve Osmanlı dönemi eserlerini içeriyor olması, bu görüşü desteklemektedir.

Konya'da kurulan üç sanat tarihi müzesinin koleksiyonu muhtemelen, Atatürk döneminde çıkarılan, tekke ve zaviyelerin kapatılmasını ve içindeki eşyaların müzelere devredilmesini buyuran kanun gereğince, dergahlardan elde edilmiştir.

Anıt Müzeler:

Rumelihisarı Müzesi (İstanbul):

Rumelihisarı'nın onarımı, 1953 yılında devrin Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın talimatları ile üç Türk bayan mimar Cahide Tamer, Selma Emler ve Mualla Anhegger-Eyüboğlu'nun yaptığı restorasyonla gerçekleşmiştir*.

Restorasyonu yapılan Rumelihisarı, 29 Mayıs 1958 yılında ziyarete açılmıştır (Sezdi, 1958, 17). Otuz dönümlük bir alanı kaplayan Rumelihisarı, Fatih Sultan Mehmet tarafından İstanbul Boğazı'nın en dar yerine, Anadoluhisarı'nın karşı kıyısına, deniz trafiğini kontrol etmek amacıyla inşa edilmiştir. 17 kule ve 5 kapısı olan hisarda, 15. – 19. yüzyıl Osmanlı ve Avrupa top ve gülleleri ile Haliç'i kapattığı söylenen zincirin bir parçası teşhir edilmektedir.

Kızıl kule Müzesi (ANTALYA):

1226 yılında Selçuklu Sultanı Alaaddin Keykubat döneminde askeri amaçla ve limanı kontrol etmek için inşa edilen yapı, 1951-1953 yılları arasında onararak müzeye dönüştürülmüştür. Yapı, Selçuklu sanatının önemli örneklerindendir ((TC Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2002, 37).

* Bu bilgi <http://www.discoverturkey.com/bakanlik/b-a-hisar.html> (Erişim Tarihi: 24-05-2006) sitesinden alınmıştır.

Resim 5: Kızıl Kule Müzesi
(TC Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2002, 37)

Tekfur Sarayı (İSTANBUL):

1955 yılında onarım görmeye başlayan Bizans sarayı, aynı yıl müzeye dönüştürülmüştür. 13. yüzyılda yapıldığı sanılan Tekfur Sarayı, Edirnekapı ile Haliç arasındaki kara surlarına bitişik olarak inşa edilmiştir. Yapı, Bizans İmparatorluk saraylarının ayakta kalabilmiş tek örneği olarak dünya sanat tarihinde özel bir yere sahiptir. Eski bir sur duvarıyla Teodosius surları arasına inşa edilmiş olan bu üç katlı yapının avlu cephesi bezemelerle donatılmıştır. İstanbul'un fethinden sonra çeşitli amaçlar için kullanılan yapı, 1955 - 1970 tarihleri arasında dönem dönem onarım görmüştür (TC Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2002, 86).

Kariye Müzesi (İSTANBUL):

1948 – 1958 yılları arasında Amerikan Bizans Enstitüsü'nün çalışmalarıyla kilise içindeki freskler ve mozaiklerin tümü ortaya çıkarılmış ve yapı müze haline getirilmiştir.

Kariye Müzesi'ndeki mozaik ve freskler, Bizans resim sanatının son dönemine ait, 14. yüzyılın en güzel örnekleridir. Dış nartekste İsa'nın hayatı, iç nartekste ise Meryem'in hayatına ait sahneler yer alır, onun üst kısmında ise son duruşma sahnesi bulunmaktadır.

Resim 6: Kariye Müzesi

(TC Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2002, 87)

İstanbul'un fethinden sonra bir süre kilise olarak kullanılan yapı, 1511 yılında camiye dönüştürülmüş, mozaik ve fresklerin üzeri sıva ve tahta kepenklerle örtülmüştür (Önder, 1995, 55).

Türebeler Müzesi (İSTANBUL):

1950 yılında açılmıştır. “1925 yılında tekke ve zaviyelerin kapatılmasına ilişkin yasa” uyarınca kapatılan türbelerden Türk büyüklerine ait olanlarla sanat değeri bulunanlar 1950’de çıkarılan bir yasa ile müze olarak ziyarete açılmıştır.

Resim 7: Türbeler Müzesi

(TC Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2002, 90)

İstanbul'daki çeşitli türbeler, 1950'li yıllarda onarım görmüştür. Bu türbelerin, daha sonraki yıllarda Türbeler Müzesi kapsamına alındığı muhtemeldir.

1979 yılında İstanbul'daki 119 türbe müzecilik hizmeti götürülen birim haline getirilerek, "İstanbul Türbeler Müze Müdürlüğü" adı altında müstakil bir müzeye tahsis edilmiştir (TC Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2002, 90). Bu 119 türbede; padişahlar, Osmanlı Hanedan mensupları, evliyalar ve diğer Türk büyükleri yatmaktadır. Bu türbeler arasında; Sultan I. Ahmet Türbesi, Sultan II. Bayezid Türbesi, Kanuni Sultan Süleyman Türbesi ve Mihrişah Valide Sultan Türbesi yer almaktadır.

Bu dönemde açılan anıt müzelerin hepsi, 1950'li yıllarda yapılan onarım ve çalışmalar sonucu kurulmuştur. DP döneminde, Anadolu'daki Türk-İslam devletlerine ait yapıların onarımına verilen önem, böyle bir sonuç doğurmuştur. Kurulan beş anıt müzeden ikisi Bizans yapısı olsa da dönemin karakteristik özelliği bozulmaz. Çünkü Kariye Kilisesi'nin müzeye dönüştürülmesi, neredeyse tamamen Amerikan Bizans Enstitüsü çalışmaları sonucudur. Dolayısıyla, DP hükümetlerinin bir icraatı olarak değerlendirilmemelidir.

Atatürk Evleri ve Müzeleri

Anıtkabir Atatürk Müzesi*:

Anıtkabir yapı topluluğu içinde yer alan Misak-ı Milli ve İnkılap kuleleri arasındaki bölüm müze olarak belirlenmiş ve 21 Haziran 1960 yılında açılmıştır. Müzede Atatürk'ün kullandığı özel eşyaları, kendisine armağan edilen hediyeler ve giysiler teşhir edilmektedir. Ayrıca Müze'de Atatürk'ün manevi çocuklarından Afet İnan, Rukiye Erkin, Sabiha Gökçen tarafından müzeye bağışlanan Atatürk'e ait eşyalar, Atatürk'ün madalya ve nişanları da sergilenmektedir. Anıtkabir Atatürk Müzesi, Genelkurmay Başkanlığı'na bağlı müzeler arasındadır.

* Bu müze DP hükümetinin iktidardan düşürüldüğü 27 Mayıs 1960 tarihinden hemen sonra kurulduğu için, bu bölümde yer almıştır.

Resim 8: Anıtkabir Müzesi
(TC Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2002, 11)

Selanik Atatürk Müzesi:

1937 yılında Selanik'teki Atatürk evi, Türk konsolosluğuna bırakılmış ve ev eski şekline getirilmiştir. 1950 yılında daha geniş çapta büyük bir onarım gören Atatürk Evi'nin Atatürk Müzesi olarak düzenlenmesi düşünülmüş ve bu konuda Dışişleri Bakanlığı ile Milli Eğitim Bakanlığı çalışmalara başlamıştır.

Resim 9: Selanik Atatürk Müzesi
(Önder, 1988, 18)

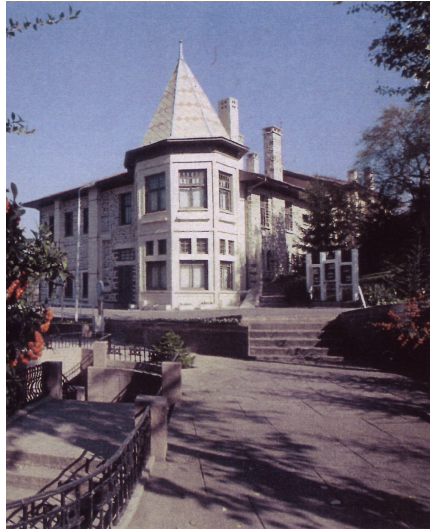
Atatürk Müzesi'nin düzenlenmesi ve teşhiri konusunda fikirlerini almak üzere Milli Eğitim Bakanlığınca bazı uzmanlara başvurulmuş, gerekli eşya, Dolmabahçe ve Topkapı Saraylarından seçilerek Selanik'e gönderilmiştir. Müze 10 Kasım 1953'te törenle ziyarete

açılmıştır. Müze’de Atatürk’ün özel eşyaları, ev eşyaları, fotoğraflar ve kitaplık yer almaktadır (Önder, 1988, 9).

Çankaya Eski Köşk Atatürk Müzesi (ANKARA):

Türkiye Cumhuriyeti’nin İlk Cumhurbaşkanlığı Köşkü olarak 1932 yılına kadar kullanılan yapı, yeni Türkiye devletinin temelinden çatısına kadar kuruluşuna tanıklık etmiştir. Eski Köşk’te bir çok toplantı olmuş, tarihi kararlar verilmiş, bina, hatıralarıyla anıt niteliği kazanmıştır. Bu anıt, 1950 yılında Atatürk Müzesi adıyla, eşyaları ile birlikte ziyarete açılmıştır (Önder, 1995, 37). Müze Köşk, Cumhurbaşkanlığı'na bağlı bir müzedir.

Müze’de, Mısır Hıdivi Abbas Hilmi Paşa tarafından Atatürk’e hediye edilen 3 koltuk, kanepeler, çalışma masası ve dolaptan oluşan sedif işlemeli bir takım, Hüseyin Avni Lifij’in 1922 tarihli tablosu yer almaktadır.

Resim 10: Çankaya Eski Köşk Atatürk Müzesi
(Araz, 1999, 55)

Müze Köşk’ün alt ve üst katları Atatürk’ün zevkine göre düzenlenmiştir. Tavan süslemeleri, Türk süsleme sanatının en güzel örnekleriyle bezelidir. Yatak odasındaki şöminenin üzerinde Zübeyde Hanım’ın gençlik resmi teşhir edilmektedir (TC Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2002, 25).

Erzurum Kongre Binası ve Atatürk Müzesi:

Erzurum Kongresinin yapıldığı bina, 1924 yılında yanmışsa da yerine yapılan okulun bir salonu, 1960 yılında Atatürk ve Erzurum Kongresi Müzesi olarak tanzim edilmiş ve ziyarete açılmıştır (Önder, 1988, 28).

1950 – 1960 arasında dört Atatürk Evi ve Müzesi'nin kurulduğu görülmektedir. Atatürk'ün ölümünü takip eden yıllarda, Türk toplumunun en değerli şahsiyetinin anısının yaşatılması çalışmaları son derece normaldir. Geçmişin değerlerine, süreklilik içinde sahip çıkan müzelerin, kurumsal donanımları, kavramsal yapıları gereği, Atatürk'e ait maddi ve manevi değerlerinin yaşatılması için araç olarak kullanılması anlaşılabilir bir yaklaşımdır. 1940'lı yıllardan itibaren, Atatürk'ü ve fikirlerini yaşatma isteği, Atatürk Evleri ve Müzeleri ile de ifade edilmiş, onu tanımayan genç nesillere varlığını hissettirme arzusu 1950'li yıllarda da devam etmiştir. Ancak Atatürk evleri ve müzelerinin esas olarak 1960'tan itibaren ve özellikle de 1980 sonrasında yoğunlaşmaya başladığı görülür.

Bilim Tarihi Müzeleri:

Eczacılık Tarihi Müzesi (İSTANBUL):

1960 yılında İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi bünyesinde, Prof. Dr. Turhan Baytop'un çalışmaları sonucu kurulmuştur. Türk eczacılığı ile ilgili ilaç, malzeme ve belgeler sergilenmektedir.

Müze koleksiyonunun temelini, Ethem Pertev Eczaesi, Beşiktaş Eczaesi, Dr. Mehmet Kamil Berk, İzzet Özmay ve Prof. Turhan Baytop tarafından verilen malzemeler oluşturmuştur. Ayrıca Topkapı Sarayı Müzesi içindeki Enderun Eczaesi'nin bazı eşyaları 1962 yılında müzeye devredilmiştir.

“Türk Eczacılık tarihi Müzesi, yer bakımından yetersiz ve malzeme yönünden fakir olmakla birlikte Türk eczacılık tarihi ile ilgili malzemenin korunabileceği bir sığınak olması ve konu ile ilgilenenlere bazı olanaklar sağlaması yönünden bir değer taşımaktadır” (Baytop, 1994, 126-127).

Eczacılık Tarihi Müzesi, koleksiyon ve içerik bakımından, dönemin müze çeşitliliğine zenginlik katmıştır. Bilim ve teknik konularına yönelen müzeler, Türkiye müzeciliği içinde hep eksik bir nokta olmuştur. Elimizdeki verilere göre, Eczacılık Tarihi Müzesi'nin, Türkiye'deki ilk bilim veya bilim tarihi müzesi olduğunu söyleyebiliriz. Ancak Koleksiyonu ve kapsamı açısından çok da yeterli olduğu söylenemez.

Müzenin kurulma aşaması neredeyse tamamen, kişisel gayretlerle sürdürülmüştür. Dolayısıyla, Hükümetin yönlendirici bir müdahalesi ve katkısı söz konusu değildir.

1968 yılında açılan MTA Tabiat Tarihi Müzesi'nin koleksiyon oluşturma çalışmaları da 1935 – 1960 yılları arasında yapılmıştır. Bu yıllarda ülkenin bir çok bölgesinde gerçekleştirilen, yerbilimlerine ait çalışmalar sırasında toplanan mineral, fosil ve kayaç örnekleri saklanarak müze koleksiyonunun çekirdeği oluşturulmuştur.

Anı Müzeler

Ziya Gökalp Müzesi (DİYARBAKIR):

Ziya Gökalp'in Diyarbakır'da doğup büyüdüğü konak, 1953 yılında Hükümet'in de yardımıyla Valilik tarafında Ziya Gökalp Müzesi yapılmak üzere satın alınmıştır. Müze, 3 yıl süren çalışmalar sonucunda, Gökalp'in 80. doğum yıldönümüne gelen 23 Mart 1956 tarihinde ziyarete açılmıştır. Müzenin koleksiyonunda, Ziya Gökalp'e ait özel eşyalar vs. yer almaktadır.

Ziya Gökalp Müzesi, içerik anlamında, farklılık gösteren bir müzedir. Farklılığın kaynağı, Ziya Gökalp isminin taşıdığı ideolojik anlamdadır. Ziya Gökalp Müzesi Diyarbakır'daki yerel kuruluşlar ve Belediye'nin çabalarıyla kurulmuştur. Yani devletin uyguladığı bir kültür politikası programının sonucu değildir. Ayrıca 1949 yılında yine özel kurumların çalışmaları sonucunda Mehmet Akif Müzesi de kurulmuştur. Dolayısıyla Gökalp Müzesi, 1950 – 1960

dönemi içinde ayırt edici bir özellik taşısa da, kendinden önceki döneme göre fark oluşturan bir özelliğe sahip değildir*.

Adam Mickiewicz Müzesi:

Polonya'lı özgürlük şairi Adam Mickiewicz'in, hayatının son yıllarını geçirdiği ve 1855'te öldüğü Tarlabası'ndaki evi, şairin ölümünün 100. yıldönümü olan 1955'te, Polonya Kültür ve Sanat Bakanlığı ile işbirliği yapılarak müzeye dönüştürülmüştür. Müzede Mickiewicz'in hayatı ve eserleri ile ilgili bilgi ve belgeler, şairin İstanbul'da geçirdiği yıllara ait fotoğraflar ve Polonya özgürlük mücadelesine ait belge ve fotoğraflar bulunmaktadır. Binanın bodrum katında ise mezarı Krakow'da bulunan Mickiewicz'e ait sembolik bir mezar vardır.

Kurtuluş Savaşı Müzesi:

23 Nisan 1920 ile 15 Ekim 1924 tarihlerinde I. TBMM binası olarak kullanılan bina, daha sonra Cumhuriyet Halk Fırkası Genel Merkezi ve Hukuk Mektebi olarak işlev görmüştür. Yapı, 1952 yılında Maarif Vekaletine devredilir ve 1957 yılında müze olarak açılmasına karar verilerek çalışmalara başlanır. Çalışmaların tamamlanmasının ardından, Müze, 23 Nisan 1961'de açılır.

1950 – 1960 yılları arasında müzelerle ilgili yapılan diğer çalışmalar

Bu bölümde verilen bilgiler, dönemin bütününe ifade edebilecek bir örneklemeye sahip olmadığı için, verilerle ilgili mümkün olduğunca az yorumlamaya gidilmiştir.

Taşınma ve yeni bina inşası faaliyetleri:

1950'li yıllarda bazı müzelerin, farklı binalara nakledildiği görülmektedir. Bu nakillerin hangi sebeplerle yapıldığına dair elimizde yeterince bilgi yoktur. Türkiye'deki müzeler, ilk yıllardan itibaren, koruma ve sergileme şartları yeterli olmayan tarihi Selçuklu ve Osmanlı yapılarında kurulduğu için, dönem dönem bazı müzeler, daha elverişli binalara taşınmış olabilir. Ancak aşağıdaki örneklerden anlaşılmaktadır ki, taşınan binaların çoğu, yine eski yapılardır.

* Ziya Gökalp Müzesi'nin açılış törenine ait fotoğraflar, binanın fotoğrafları EK 8'dedir.

1928'de Cafer Paşa Medresesi'nde ziyarete açılmış Adana Arkeoloji Müzesi. 1950 yılında eski bir kiliseyi bina olarak kullanmaya başlamıştır (Önder, 1995, 2).

Ayavukla Kilisesi'nde 1927 yılında açılmış olan İzmir Arkeoloji Müzesi, 1951'de Kültür Park'a taşınmıştır.

İlk olarak 1901 yılında açılan Konya Arkeoloji Müzesi, 1953 yılında İplikçi Camii'ne taşınmıştır.

Konya Mevlana Müzesi, 1926 yılında Konya Asar-ı Atika Müzesi içinde kurulmuş, daha sonra 1954 yılında Mevlana Dergahı'nda Mevlana Müzesi olarak hizmete girmiştir (TC Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2002, 133).

Ancak bunların yanı sıra 1958 yılında, müze olarak kullanılmak üzere üç binanın yapılmakta olduğu anlaşılmaktadır.

33.000 Lirası Maarif Vekaleti Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü'nden, 40.000 Lirası da Sardes kazı heyeti tarafından verilmek üzere, Sardes harabeleri sahasında bir müze binası inşa edilmiştir.

32.000 Lira harcanarak İzmir'in Selçuk (Efes) kazasında yeni bir müze binası inşasına başlanmıştır. Efes'ten çıkan ve çıkacak olan eserler bu binada teşhir edilecektir.

Antalya'nın Side ören yerinde, bir hayırsever vatandaş tarafından müze binası inşa ettirilmektedir (ICOM Türkiye Milli Komitesi, 1960, 23).

Ancak, onlarca müzenin elverişsiz şartlara sahip yapılarda hizmet verdiği böyle bir dönemde, sadece üç yerde müze binasının inşa ediliyor olması, kuşkusuz çok yetersiz bir faaliyettir. İnşa edilen müze binalarında ise Maarif Vekaleti'nin katkısı çok fazla değildir.

Düzenleme faaliyetleri:

1950’li yıllarda, bazı müzelerde çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Elimizdeki veriler ölçüsünde verebileceğimiz örnekler aşağıdadır.

İzmir Atatürk Evi Müzesi’nin alt kattaki salon ve odaları, İzmir Belediyesi tarafından 1952 yılında Atatürk Genel Kitaplığı olarak düzenlenmiştir.

1954 – 1955 yılları içinde Tevfik Fikret Aşçıyan Müzesi’nde, Edebiyatı Cedide akımı mensubu 16 şair ve yazarın portreleri yaptırılmış, bir kütüphane kurulmuş, ve böylece Edebiyatı Cedide salonu tamamlanmıştır. Ayrıca müzeye telefon hattı alınmış, binaya paratoner tesisatı yaptırılmış, çeşitli eksiklikler giderilmiş ve toplam 10.000 Lira harcanmıştır.

1958 yılında Gaziantep Müzesi, yeniden tanzim edilerek ziyarete açılmıştır.

Müze deposu oluşturma faaliyetleri:

1950’li yıllarda yapılan bazı çalışmalar, daha sonraki dönemlerde yeni müzelerin oluşması için olanak sağlamıştır.

1960-1961 tarihleri arasında yapılan onarımdan sonra kurulmuş olan Side Müzesi’nin koleksiyonu, kazı bölgesinden çıkarılan eserlerin 1956 yılında depoda toplanmaya başlanmasıyla oluşmuştur.

Resmi açılışı 1963 yılında yapılan Burdur Müzesi’nin koleksiyonu, 1956 yılında Hamitoğulları dönemine ait Pirkulzade Medresesi’nin kütüphane bölümünde oluşturulmuştur (TC Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2002, 47).

1950 – 1960 arsında kurulan müze deposu sayısının, 1950 öncesine oranla daha az olduğu söylenebilir. 1950’den önce kurulan bazı depo müzeleri, 1950 sonrasında açılan Kastamonu ve İznik müzelerinin de çekirdeğini oluşturmuştur.

4.5 Teşkilat Yapısı ve Kanun, Nizamname, Talimatnameler

Kültür politikalarının yada diğer bir ifadeyle devletlerin ve hükümetlerin kültüre olan yaklaşımının en önemli göstergelerinden biri; çıkarılan kanun, nizamname gibi yasal düzenlemelerle ilgili faaliyetlerdir. Bu bölümde, 1950 - 1960 yılları arasında iktidarda bulunan DP hükümetleri tarafından gerçekleştirilen müzeler ve eski eserlerle ilgili yasal düzenlemeler ve müzelerin devlet teşkilatı içindeki durumu yer almaktadır.

1950’li yıllardaki müzelerin devlet organizasyonu içerisindeki teşkilat yapısı, daha önceki dönemin biçimlenmesinin sürdürülmesiyle oluşmuştur. Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü, 1950’li yıllarda, Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı olarak çalışmalarına devam etmiştir. Teşkilat yapılanması aşağıdaki gibidir.

Maarif Vekâleti Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü teşkilatı*

Merkez Teşkilâtı

Umum Müdür idaresinde üç şubeden mürekkeptir:

Umum Müdür: Kâmil SU

Müzeler Şubesi Müdürü: Rasim İNÖZÜ

Kazı Yayın Şubesi Müdürü: Hikmet GÜRÇAY

Anıtlar Şubesi Müdürü: Avni KIRKAĞAÇOĞLU

Ayrıca Umum Müdürlüğe bağlı olarak

a — Anıtlar Koruma Kurulu

b — Rölöve Bürosu Şefliği

c — Fotoğraf Atölyesi bulunmaktadır.

* Veriler **ICOM Türkiye Milli Komitesi Haber Bülteni**. 1958. Sayı:1’den alınmıştır.

Taşra Teşkilatı
I – Müze Müdürlükleri

MÜZENİN ADI	KOLEKSİYONUN MAHİYETİ	MÜZE MÜDÜRLERİNİN İSMİ
Adana Müzesi	Arkeoloji ve Etnografik	Muzaffer Ramazanoğlu
Afyon Müzesi	Arkeoloji ve Etnografik	Süleyman Gönçer
Ankara Arkeoloji Müzesi	Arkeoloji	Raci Temizer
Ankara Etnografya Müzesi	Etnografik	Dr. H. Zübeyr Koşay
Ankara T.B.M.M Müzesi		Kemal Güngör
Ankara Anıt-Kabir Müdürlüğü		Kemal Güngör (Müdür Vekili)
Antalya Müzesi	Arkeoloji ve Etnografik	İsmet Ebcioğlu
Bergama Müzesi	Arkeoloji ve Etnografik	Osman Bayatlı
Bursa Müzesi	Arkeoloji ve Etnografik	Vahit Armağan
Edirne Müzesi	Arkeoloji ve Etnografik	Muzaffer Batur
Gaziantep Müzesi	Arkeoloji ve Etnografik	Sabahat Arat
Hatay Müzesi	Arkeoloji	Ali Akay
İstanbul Arkeoloji Müzesi	Arkeoloji	Rüstem Duyuran
İstanbul Ayasofya Müzesi		Feridun Dirimtekin
İst. Topkapı Sarayı Müzesi	Etnografik	Halûk Şehsuvaroğlu
İzmir Müzesi	Arkeoloji ve Etnografik	Hakkı Gültekin
Kastamonu Müzesi	Arkeoloji ve Etnografik	Ahmet Gökoğlu
Kayseri Müzesi	Arkeoloji ve Etnografik	Halit Doral
Konya Müzesi	Arkeoloji ve Etnografik	Mehmet Önder
Manisa Müzesi	Arkeoloji ve Etnografik	Kemal Z. Polatkan
Niğde Müzesi	Arkeoloji ve Etnografik	Kadri Erdil
Sivas Müzesi	Arkeoloji ve Etnografik	Halil Üstün

II – Müze Memurlukları

Müzenin İsmi

Amasra Müzesi
Amasya Müzesi
Diyarbakır Müzesi
Efes (Selçuk) Müzesi
Erzurum Müzesi
İznik Müzesi
Kütahya Müzesi
Maraş Müzesi
Mardin Müzesi
Sinop Müzesi
Tire Müzesi
Tokat Müzesi
Urfa Müzesi
Van Müzesi

Koleksiyonların Mahiyeti

Arkeolojik
Arkeolojik
Arkeolojik ve Etnografik
Arkeolojik ve Etnografik
Arkeolojik ve Etnografik
Arkeolojik
Arkeolojik ve Etnografik
Arkeolojik ve Etnografik
Arkeolojik
Arkeolojik ve Etnografik
Arkeolojik ve Etnografik
Arkeolojik ve Etnografik
Arkeolojik
Arkeolojik ve Etnografik

Daha önce de söylendiği gibi 1945 yılından sonra devletin müzelerle ilgili konularda yasal düzenleme yapma faaliyetlerinde azalma yaşanmıştır. 1950 – 1960 yılları arasında, eski eserler ve müzeler ile ilgili yapılan en önemli yasal düzenleme; 8 maddelik Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurumu’nun kuruluşuna ve görevlerine ait 5805 sayılı yasanın 1951 yılında yürürlüğe girmesidir (Seyirci, 1981, 14). Nitekim bu kurumun faaliyete geçmesiyle birlikte, anıtların onarım ve bakım çalışmaları hız kazanmış, onarılan yapıların bir kısmı, çeşitli koleksiyonlar barındıran müze binalarına ve bir kısmı da anıt müzelere dönüşmüştür.

1950’li yıllardaki ve daha sonraki dönemlerin müzecilik çalışmalarını olumlu yönde etkileyecek olan ICOM Türkiye Milli Komitesi’nin kurulması, yine bu dönemde yapılan yasal düzenlemeyle gerçekleşmiştir. UNESCO’ya bağlı ICOM (Uluslararası Müzeler Konseyi) Türkiye Milli Komitesi talimatnamesi 1956 yılında Milli Eğitim Bakanlığı yazısı üzerine İcra Vekilleri heyetince yürürlüğe konmuştur. Ancak bu talimatnamenin hazırlanmasında ve yürürlüğe girmesinde UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, hükümeti yönlendirmesiyle büyük pay sahibi olmuştur.

1960 yılının Şubat ayında ise hususi şahıslara ait eski eserlerle tarihi abidelerin istimlakı hakkında kanun yayınlanmıştır.

Cumhuriyet devrinin başlangıcından 1960 yılına kadar geçen sürede müzelerle ilgili doğrudan ya da dolaylı olarak yapılan yasal düzenlemelere bakıldığında devletin ve hükümetlerin 1945'e kadar planlı bir şekilde müzelerle ilgili yönlendirmeler ve çalışmalar yaptığı görülmektedir. Devlet nerelerde ve ne kadar müze kurulması gerektiğini organize edip var olan müzelerin işleyişini de düzenleyip iyileştirmeye çalışmıştır. 20'li, 30'lu, 40'lı yıllarda çıkan kanun, kararname, tamim vs. sayısından dahi bu sonuca varılabilir. Dolayısıyla şunu söylemek mümkündür: 1950'ye kadar müzeler devletin doğrudan himayesi ve yönlendirmesi altındadır. Müzelerle ilgili hemen her şey devlet ve hükümetlerin programı dahilindedir. 1945'ten sonra ve özellikle 1950 yılında Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle birlikte devletin müzeler üzerindeki bu doğrudan etkisi ve planlamaları azalmıştır.

5. SONUÇ

1950-60 dönemi, kültür politikaları ve müzecilik anlamında eksileri kadar artıları da olan bir dönemdir. Kendisinden önceki dönemin yani Mustafa Kemal Atatürk önderliği ve etkisindeki hükümetlerin ulusalcı ve Cumhuriyet rejimi doğrultusundaki kültür politikaları 1950 – 1960 arasında sekteye uğramıştır. İki dönem arasındaki en temel farklardan biri budur.

1950 öncesinde uygulanan kültür politikaları ulusalcılığı ve bağımsızlığı temel alan ekonomik ve politik faaliyetlerle paralel gitmiştir. Müzecilikle ilgili yapılan çalışmalar da bu anlayış doğrultusunda devlet tarafından planlanmıştır. 1950 – 1960 arasında ise ekonomik ve siyasi anlamda ulusalcı ve bağımsızlıkçı politikalarından uzaklaşıldığı, ABD başta olmak üzere Batı dünyasının etkisi altına girildiği görülür. Ekonomik ve politik anlamda yaşanan böylesi bir değişim elbette kültür politikalarına da yansımış ve DP hükümetleri döneminde ulusalcı ve bağımsızlıkçı kültür faaliyetleri devam ettirilmemiştir. Ulusal kültürü yerleştirmek için çalışan kültür kurumları kapatılmış ya da işlevsiz hale getirilmiştir.

Ancak bu dönemde de özellikle kültür varlıklarına duyarlı şahısların gayreti ile çağdaş müzecilik anlamında somut ve önemli adımların atılmış olduğu yaratıcı fikirlerin ortaya atıldığı bir gerçektir. DP hükümetlerinin kültür faaliyetlerine kayıtsız kaldığı bu dönemde müzelerin gelişimini sürdürmesi ve bir çok yeni müzenin açılması, 1950 öncesi dönemde yetişmiş Hamit Zübeyr Koşay gibi değerli müzecilerin ve kültür insanlarının görevlerinde kalıp çalışmalarını sürdürmeleriyle açıklanabilir. Bu faktörün de etkisiyle 1950 – 1960 arasında kurulan müze sayısı, kendinden önceki ve sonraki dönemlerde kurulan müze sayılarından daha az olmamıştır. Hatta 1950 – 1960 arasında kurulan müze sayısı, 1940 – 1950 arasında kurulan müze sayısının neredeyse iki katıdır. Tabii 1940'lı yıllarda kurulan müze sayısının az olmasında II. Dünya Savaşı'nın yarattığı ekonomik bunalımın büyük etkisi olmuştur.

Müzelerin koleksiyonları ve kurulduğu binalar açısından da 1950 öncesiyle keskin bir ayrım yaşandığı söylenemez. 1950 sonrasında, öncesinde de olduğu gibi müzelerin, genel olarak

eski Selçuklu ve Osmanlı yapılarında kurulduğu görülmektedir. Bunun sebebi çağdaş müze binalarını inşa edebilecek bir maddi zenginliğin olmamasıdır. Tarihi yapılar bu yolla hem korunmuş, hem de kazılarda elde edilen eserlerin korunduğu ve sergilendiği mekanlar olarak kullanılmıştır. 1950’li yılların ortalarından sonra, çağdaş müzecilik doğrultusunda yeni müze binalarının yapılmasıyla ilgili fikirler ve öneriler gündeme gelmiştir. Özellikle 1950’li yılların ikinci yarısından sonra müze binaları inşa faaliyetleri başlamıştır. Sardes, Efes ve Side müze binaları örnek olarak gösterilebilir. Ancak bunlar devletin planlaması dahilinde değil, kazı ekiplerinin çabaları ve kişisel gayretler neticesindedir.

Koleksiyon ve içerik olarak genellikle arkeoloji, etnografya ve sanat tarihi müzelerinin kurulduğu görülmektedir. Koleksiyonu Sadece Selçuklu ve Osmanlı dönemlerine ait eserlerden oluşan birkaç tarih ve sanat tarihi müzesinin kurulduğu gözükse de, bu, dönemin karakteristik bir özelliği değildir. Çünkü aynı oranda Atatürk müzeleri, anı müzeler ve anıt müzeler de açılmıştır.

İdari anlamda ise müzelerin çoğu yine Devlet Müzesi ve Milli Müze kapsamındadır. Özel idarelerden yardım gören müzeler kapsamında da bazı müzeler kurulmuştur. Kastamonu Müzesi ve Ziya Gökalp Müzesi, buna örnek olarak gösterilebilir.

1950’li yıllarda hükümetlerin müze kurma işini programlarına almaması, sanat galerileri ve sergievlerindeki durumun aksine, özel müzelerin açılmasına yol açmamıştır. Bu durum, müze kurmanın, hem maddi hem de yasal engeller açısından, galeri yada sanat derneği kurmaktan daha zor olmasından kaynaklanıyor olabilir.

Dönemin sayısal verilerinin ve uygulamalarının ötesinde, çağdaş müzecilik anlayışında, uluslararası etkileşimin sağladığı bir gelişme gözlenmektedir.

Dönemin müzecileri, çağdaş müzecilik anlayışı doğrultusunda müzelerin; bir eğitim-öğretim kurumu olarak kabul edilmesi gerektiğini düşünüyorlardı. Müzelerin, özel olarak inşa edilmiş müze binalarında yerleşmesi gerektiği fikri de yine bu dönemde yerleşmiştir. Müzeciliğin bir

bilimsel çalışma alanı olduğu ve pazarlama etkinliklerinin de müzelerde kullanılmasının önemli olduğu, dönemin yenilikçi fikirleri arasındadır.

Ülkemizde çağdaş müzecilik anlayışının, en azından fikri olarak yerleşmesinde uluslararası örgütlerle işbirliğine gidilmesi çok önemli bir yere sahiptir. Özellikle de 1956 yılında bir “sivil toplum kuruluşu” olan Uluslararası Müzeler Konseyi’ne (ICOM) üye olunması ve milli bir komitenin kurulması, dünyadaki müzecilikle ilgili gelişmelerin takip edilmesi açısından olumlu yararlar sağlamıştır. Yani DP hükümetlerinin yönlendirmesi ve planlaması doğrultusunda bir gelişmeden söz edilemez. Buna karşın ICOM’un bu dönemden itibaren, devletin müzeleri ve müzecileri tarafından Türkiye’de temsil edilmesi, gerçek bir sivil toplum örgütü yapısının oluşmasını engellemiştir. ICOM bu gelenekle, devletin denetimi ve idaresinde bir örgüt olarak devamlılık gösterir. İlk katılım esnasında müzecilik teşkilatlanması sistemi doğrultusunda bir ayırımın yapılmaması, devletçilik ilkesinin yansımalarının 1950 sonrası da devam etmesi, Müzeler Konseyi işleyişi konusunda günümüze uzanan çelişkiler yaratır.

DP hükümetleri dönemindeki kültür ve dolayısıyla da müzecilik faaliyetlerinin hemen hepsi, 1950 öncesinde atılmış adımların belirli bir seçicilikle devam ettirilmesine dayanır. Daha önce başlamış ve gelenekçi kültür yaklaşımı doğrultusunda olan çalışmaları sürdürmüşler - örneğin Türk-İslam medeniyetlerine ait anıtların onarımı- bu anlayış dışında süregelen - Prehistorya, Yunan, Roma ve Bizans devirleri arkeolojik çalışmaları- etkinlik alanlarının gelişmesine daha az duyarlı olmuşlardır. Diğer taraftan da kültür politikası üretmekten o kadar uzaklaşmışlardır ki, kendi projeksiyonlarına hizmet edecek Osmanlı ve Selçuklu arkeolojisinin başlaması için herhangi bir çalışma yapmamışlardır.

Sonuç olarak 1950 – 1960 arasında müzecilik alanında gerçekleşen faaliyetler ve gelişme, 1950 öncesinde atılan tohumların ürünü olarak değerlendirilebilir. Ancak bu dönemde yeni tohumlar atıldığı pek söylenemez. Bunun en önemli göstergesi, 1960 sonrasında yaşanan durgunluk ve atalettir.

Temel amacı 1950 – 1960 yılları arasında Türkiye Cumhuriyeti’ndeki kültür politikalarının müzelere yansımalarını araştırmak ve aydınlatmak olan bu çalışmanın, aynı zamanda günümüz kültür politikalarının ve müzeciliğinin durumunun da daha iyi anlaşılmasına zemin hazırlayacağını umuyoruz.

KAYNAKÇA

- Akay, Ali., (1999), Devlet Himayesinden Serbestleşmeye Plastik Sanatlar, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Akşin, Sina., (1997), Türkiye'nin Yakın Tarihi, Cumhuriyet Yayınları, İstanbul.
- Althusser, Louis., (1994), İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Altınok, İsmail., (1954), "Ankara'da Sergi Mevsimi", Mavi Dergisi, (25): 17-18.
- And, Metin., (1981), Kültürel Etkinlikler ve Büyük Kuruluşlar, İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Ankara Halkevi., (1934), Sovyet Sanatkarları Sergisi, Ulus Matbaası, Ankara.
- Ankara Halkevi., (1947), Türk Camcılığı Sergisi, Ulus Basımevi, Ankara.
- Araz, Nezihe., (1999), Atatürk Evleri, Dünya Yayıncılık, İstanbul.
- Arık, Remzi Oğuz., (1947), Halkevlerinde Müze, Tarih ve Folklor Çalışmaları Kılavuzu, CHP Halkevleri Yayınları, Ankara.
- Artun, Ali., (1998), "Çağdaş Sanat Tarihleri ve Türkiye'de Sanatın Çağdaşlaşması", Toplum ve Bilim Dergisi, S. 79: 21-28.
- Atasoy, Sümer., (1983), "Türkiye'de Müzecilik", Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi. İletişim Yayınları, Cilt 6. İstanbul
- Ateş, Toktamış., (1989), Türk Devrim Tarihi, Filiz Yayınları, İstanbul.
- Atiker, Erhan., (1998), Modernizm ve Kitle Toplumu, Vadi Yayınları, Ankara.
- Bayraktar, Nimet., (2006), "Süleymaniye Kütüphanesi'nde Düzenlenen Yazma Eser Sergileri", Nimet Bayraktar'a Armağan, Türk Kütüphanecileri Derneği İstanbul Şubesi Yayınları, İstanbul.
- Baytop, Turhan., (1994), "Eczacılık Tarihi Müzesi", Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi. Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, Cilt III. İstanbul.
- Berk, Nurullah., (1960), "UNESCO ve Sanat", Kültür Dünyası, S. 26-27: 8-10.
- Berkes, Niyazi., (1993), Atatürk ve Devrimler, Adam Yayınları, İstanbul.
- Berkes, Niyazi., (1997), Neden 200 Yıldır Bocalıyoruz, Cumhuriyet Yayınları, İstanbul.
- Berkes, Niyazi., (1973), Türkiye'de Çağdaşlaşma, İstanbul Matbaası, İstanbul.

- Can, Nurettin., (1948), Eski Eserler ve Müzelerle İlgili Kanun, Nizamname ve Emirler, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- CHP Yurt Gezisi Resim Sergisi, (1944), Ankara.
- Cumhuriyet Nafia Sergisi, (1944), Cumhuriyet Matbaası, İstanbul.
- Çakır, Mustafa., (1997), Hasan Ali Yücel ve Türk Kültür Reformu, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara.
- Çeçen, Anıl., (1982), “Atatürk ve Halkevleri”. Milliyet Sanat Dergisi. İstanbul.
- Çeçen, Anıl., (2000), Atatürk’ün Kültür Kurumu Halkevleri, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul.
- Dağlı, N., Aktürk, B., (1988), Hükümetler ve Programları, TBMM Yayınları, Ankara.
- Diyarbakır’ı Tanıtma Derneği., (1956), Doğumunun 80. Yıldönümü Dolayısıyla Ziya Gökalp ve Açılan Ziya Gökalp Müzesi, Diyarbakır’ı Tanıtma Derneği Neşriyatı, İstanbul.
- Dranas, A. Muhip., (1941), Halkevleri Amatör Resim ve Fotoğraf Sergileri, CHP Neşriyatı, Ankara.
- Ekinci, Necdet., (1997), Sanayileşme ve Uluslaşma Sürecinde Toprak Reformundan Köy Enstitülerine, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Epikman, Refik., (1955a), “Sanat Hareketleri”, Kültür Dünyası, S. 13: 20-21.
- Epikman, Refik., (1955b), “Sanat Hareketleri”, Kültür Dünyası, S. 15-16: 16-17.
- Erol, Turan., (1969), “Resmimizin Son On Beş Yılı (1954 – 1969) Arası Sanat Ortamı”, Sanat Tenkitçileri Tarafından Düzenlenen Gençler Arası Resim Yarışması, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Ersoy, Ayla., (2000), Günümüz Türk Resim Sanatı (1950 – 2000), Bilim Sanat Galerisi, İstanbul.
- Eyüboğlu, Sabahattin., (1979), Köy Enstitüleri Üzerine, Cem Yayınları, İstanbul.
- Fenmen, Mithat., (1956), “UNESCO ve Müzik”, Kültür Dünyası UNESCO Özel Sayısı, S. 26-27: 10-13.
- Giray, Kıymet., (1997), Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği, Akbank Yayınları, İstanbul.
- Güleç, Cengiz., (1992), Türkiye’de Kültürel Kimlik, V Yayınları, Ankara.

Havyer, Arnold., (1995), Sanatın Toplumsal Tarihi, Remzi Yayınları, İstanbul.

ICOM Türkiye Milli Komitesi., (1958a), ICOM Türkiye Milli Komitesi Haber Bülteni, S. 1.

ICOM Türkiye Milli Komitesi., (1958b), ICOM Türkiye Milli Komitesi Haber Bülteni, S. 2.

ICOM Türkiye Milli Komitesi., (1960), ICOM Türkiye Milli Komitesi Haber Bülteni, S. 3.

İğdemir, Uluğ., (1994), “Türk Tarih Kurumu’nun Kısa Tarihi” Ülkü Mecmuası, S. 75.

İlhan, Attila., (1998), Ulusal Kültür Savaşı, Bilgi Yayınları, Ankara.

İnan, Afet., (1959), “1958 Milletlerarası Brüksel Sergisindeki Türk Pavilyonunda Kadın Eserleri”, UNESCO Haberleri, S. 10: 31-33.

Kantarcıoğlu, Selçuk., (1998), T.C. Hükümet Programlarında Kültür, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Koşay, Hamit Zübeyr., (1958), Açık Hava Halk Müzeleri ve Türkiye’de Açık Hava Halk Müzesi Kurma İmkanları, Maarif Basımevi, Ankara.

Koşay, Hamit Zübeyr. (1960a), “Beşer Medeniyeti Beynelmilel Müzesini Kurma Fikri 1” ICOM Türkiye Milli Komitesi Haber Bülteni, S. 3: 51-54.

Koşay, Hamit Zübeyr. (1960b), “Yarının Türkiye Müzeleri” UNESCO Haberleri, S. 25: 5-8.

Lewis, Bernard., (1988), Modern Türkiye’nin Doğuşu, TTK Yayınları, Ankara.

Madran, Burçak., (1999), “Müze Türleri”, Yeniden Müzeciliği Düşünmek, YTÜ Yayınları, İstanbul.

Milletlerarası I. Türk Sanatları Kongresi Münasebetiyle Tertiplenen Vakıflar Sergisi., (1959), Doğu Matbaası, Ankara.

Milli Eğitim Bakanlığı., (1951), İstanbul Umumi Kütüphaneleri Yazmaları Sergisi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

Milli Eğitim Bakanlığı., (1956), Yüz Senelik Türk Resmi Sergisi. Maarif Matbaası, İstanbul.

Milli Eğitim Vekaleti Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü., (1953), Fatih Müzesi, Milli Eğitim Vekaleti Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü Topkapı Sarayı Müzesi Yayımı, İstanbul.

- Oktay, Ahmet (der.), (1998), 75 Yılın içinden 22 Yazardan Seçmeler, Cumhuriyet Yayınları, İstanbul.
- Önder, Mehmet., (1988), Atatürk Evleri Atatürk Müzeleri, Atatürk Araştırmaları Merkezi Yayınları, Ankara.
- Önder, Mehmet., (1995), Türkiye Müzeleri, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Öndin, Nilüfer., (2003), Cumhuriyetin Kültür Politikası ve Sanat, İnsancıl Yayınları, İstanbul.
- Öz, Tahsin., (1948), Ahmet Fethi Paşa ve Müzeler, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Öz, Tahsin., (1991), Hayatım, Topkapı Sarayı Müzesi Yayınları, İstanbul.
- Özel, Mehmet., (1975), Ankara Resim ve Heykel Müzesi. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Özgünel, Coşkun., (2000), “Atatürk ve Cumhuriyet Dönemi Türk Arkeolojisi”, Cumhuriyetin 75 Yılında Kültür ve Sanat, Sanat Tarihi Derneği Yayınları, İstanbul, 25-34.
- Savran, Sungur., (1992), Türkiye’de Sınıf Mücadeleleri, Kardelen Yayınları, İstanbul.
- Sezdi, Ethem., (1958), “İstanbul Belediyesine Bağlı Müzeler”, ICOM Türkiye Milli Komitesi Haber Bülteni, S. 2.
- Seyirci, Musa., (1981), Atatürk ve Çağdaş Müzeciliğimiz, Türkeli Yayınları, Afyon.
- Şehsuvaroğlu, Haluk., (1959), İstanbul Manzaraları Sergisi, Topkapı Sarayı Müzesi Yayınları, İstanbul.
- Şerifoğlu, F. Ömer., (2004), Resim Tarihimizden: Galatasaray Sergileri 1916 – 1951, YKY İstanbul.
- Tamer, Süleyman., (1960), “Folklor ve Müzecilikte Filmin Rolü”, Kültür Dünyası, S. 26-27:27-28.
- Taşbaskısı Türk Resimleri Sergisi., (1958), Erpak Matbaası, İstanbul.
- TC Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü., (2002), Türkiye Müzeleri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Timur, Taner., (1997), Türk Devrimi ve Sonrası, İmge Kitabevi, Ankara.
- Topkapı Sarayı Müzesi., (1958), Kanuni Sultan Süleyman Sergisi, Topkapı Sarayı Müzesi Yayınları, İstanbul.

- Topuz, Hıfzı., (1998), Dünyada ve Türkiye’de Kültür Politikaları, ADAM Yayınları, İstanbul.
- Tunaya, T. Zafer., (1998), İslamcılık Cereyanı, Cumhuriyet Yayınları, İstanbul.
- Tunaya, T. Zafer., (1952), Türkiye’de Siyasi Partiler, İÜ Yayınları, İstanbul.
- Tunaya, T. Zafer., (1960), Türkiye’nin Siyasi Hayatında Batılılaşma Hareketleri, Yedigün Matbaası, İzmir.
- Türk Tarih Kurumu., (1943), III. Türk Tarih Kongresi Türk Tarih Kurumu Sergisi ve Kurum Çalışmaları Hakkında Bir Hülasa, TTK Basımevi, Ankara.
- Türk Tarih Kurumu., (1952), IV. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Tebliğle, TTK Basımevi, Ankara.
- Türk Tarih Kurumu., (1956), V. Türk Tarih Kongresi – Genel Program, TTK Basımevi, Ankara.
- UNESCO Türkiye Milli Komisyonu., (1952), UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Yönetim Kurulu Raporu 1952, Milli Eğitim Basımevi, Ankara.
- UNESCO Türkiye Milli Komisyonu., (1953), UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Yönetim Kurulu Raporu 1953, Milli Eğitim Basımevi, Ankara.
- UNESCO Türkiye Milli Komisyonu., (1954), UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Yönetim Kurulu Raporu 1954, Maarif Basımevi, Ankara.
- UNESCO Türkiye Milli Komisyonu., (1956), UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Yönetim Kurulu Raporu 1955 – 1956, Maarif Basımevi, Ankara.
- UNESCO Türkiye Milli Komisyonu., (1957), UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Yönetim Kurulu Raporu 1956 – 1957, Maarif Basımevi, Ankara.
- UNESCO Türkiye Milli Komisyonu., (1959), UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Yönetim Kurulu Raporu 1957 – 1959, Maarif Basımevi. Ankara.
- Yaman, Y. Zeynep., (1998a), “50’li Yılların Sanatsal Ortamı ve Temsil Sorunu”, Toplum ve Bilim Dergisi, Sayı: 79: 94-131.
- Yaman, Y. Zeynep., (1998b), “1930 – 1950 Yılları Arasında Kültür ve Sanat Ortamına Bir Bakış”, Toplum ve Bilim Dergisi, Sayı: 79: 68-74.
- Yener, Enise., (1960), “Milletlerarası Müzeler Haftası”, Kültür Dünyası, Sayı: 26-27.
- Yeşilkaya, G. Neşe., (1999), Halkevleri: İdeoloji ve Mimarlık, İletişim Yayınları, İstanbul.

Yücel, Erdem., (1999), Türkiye’de Müzecilik, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

<http://www.devletarsivleri.gov.tr/katalog/>, (Erişim Tarihi: 31/03/2006)

<http://www.discoverturkey.com/bakanlik/b-a-afyon.html>, (Erişim Tarihi: 24/05/2006)

<http://www.discoverturkey.com/bakanlik/b-a-bartin.html>, (Erişim Tarihi: 24/05/2006)

<http://www.discoverturkey.com/bakanlik/b-a-hisar.html>, (Erişim Tarihi: 24/05/2006)

<http://www.discoverturkey.com/bakanlik/b-a-iznik.html>, (Erişim Tarihi: 24/05/2006)

<http://www.discoverturkey.com/bakanlik/b-a-nigde.html>, (Erişim Tarihi: 24/05/2006)

<http://www.discoverturkey.com/iller/aydin.html>, (Erişim Tarihi: 24/05/2006)

<http://www.istanbul.net.tr/istanbulmuzelerdetay.asp>., (Erişim Tarihi: 31/03/2006)

<http://www.kenthaber.com/IlDetay.aspx>., (Erişim Tarihi: 31/03/2006)

<http://www.turizm.gov.tr/TR/BelgeGoster.aspx>., (Erişim Tarihi: 31/03/2006)

Taranan Süreli Yayınlar:

TTK Belleteni, 1940 – 1960 arası tüm sayılar.

UNESCO Türkiye Milli Komisyonu tarafından çıkarılan Kültür Dünyası Dergisi, 1954 – 1956 arası, Sayı: 1-29.

UNESCO Türkiye Milli Komisyonu tarafından çıkarılan UNESCO Haberleri Dergisi, 1958-1960 arası, Sayı 2 – 31.